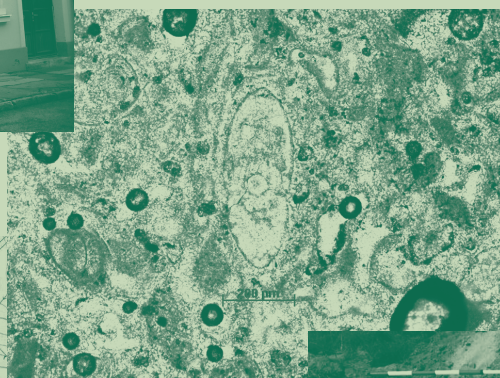

KUNY DOMOKOS MÚZEUM

KÖZLEMÉNYEI 23.

2017.

KUNY DOMOKOS MÚZEUM KÖZLEMÉNYEI 23.
2017

KUNY DOMOKOS MÚZEUM
KÖZLEMÉNYEI 23.
2017

TATA
2017

KUNY DOMOKOS MÚZEUM KÖZLEMÉNYEI 23.
MITTEILUNGEN DES KUNY-DOMOKOS-MUSEUMS 23.
PUBLICATIONS OF THE KUNY DOMOKOS MUSEUM 23.

Szerkesztette:

LÁSZLÓ JÁNOS

Tanulmányok lektorai:

BORHY LÁSZLÓ

KÖVECSES-VARGA ETELKA

DOBSZAY TAMÁS

A kötet megjelenítését támogatták:

Hartmann-Hungary Kft.

Komárom-Esztergom Megyei Kereskedelmi és Iparkamara

Nemzeti Kulturális Alap Közgyűjtemények Kollégiuma

ISSN 2064-6615

Kiadja a Kuny Domokos Múzeum
Felelős kiadó: Dr. Schmidt Mayer Richárd múzeumigazgató
Nyomda: Alfadat-Press Kft., Tatabánya
Felelős vezető: Sashalmi Péter
Példányszám: 300

TARTALOM – INHALT – CONTENTS

L. KIS SZABÓ ESZTER	
TELEPÜLÉSRÉSZLET SÁRISÁPON A HATVANI KULTÚRA IDEJÉBŐL	7
<i>SETTLEMENT IN SÁRISÁP FROM THE HATVAN-CULTURE .....</i>	<i>13</i>
LÁSZLÓ JÁNOS	
RÓMAI KORI SZARKOFÁGOS TEMETKEZÉS KÖRNYÉRŐL	19
<i>RÖMISCHER SARKOPHAG AUS KÖRNYE .....</i>	<i>23</i>
KÜRTHY DÓRA–SZUROMINÉ DR. KORECZ ANDREA	
A KÖRNYEI RÓMAI KORI SZARKOFÁG KŐANYAGÁNAK PETROGRÁFIAI VIZSGÁLATI EREDMÉNYE	27
<i>RESULTS OF PETROGRAPHIC ANALYSIS OF ROMAN AGE SARCOPHAGUS FROM KÖRNYE .....</i>	<i>29</i>
DELBÓ GABRIELLA	
A BRIGETIÓI JÁRÓKA TEMETŐ HELYI KÉSZÍTÉSŰ KERÁMIAMELLÉKLETEI	31
<i>DIE LOKAL GEFERTIGTEN KERAMIKBEIGABEN DES JÁRÓKA-FRIEDHOFS ZU SZŐNY .....</i>	<i>71</i>
BARTUS DÁVID–BORHY LÁSZLÓ–DELBÓ GABRIELLA–DÉVAI KATA–JUHÁSZ LAJOS– HAJDU BARBARA–KIS ZITA–NAGY ANNA–SÁRÓ CSILLA–SEY NIKOLETTA–SZÁMADÓ EMESE	
JELENTÉS A KOMÁROM–SZŐNY, VÁSÁRTÉREN 2015-BEN FOLYTATOTT RÉGÉSZETI FELTÁRÁSOK EREDMÉNYEIRŐL	83
<i>REPORT ON THE EXCAVATIONS IN THE CIVIL TOWN OF KOMÁROM–SZŐNY, VÁSÁRTÉR (BRIGETIO) IN 2015 .....</i>	<i>132</i>
HAJDU BARBARA	
A KOMÁROM–SZŐNY, VÁSÁRTÉREN 2012-BEN ELŐKERÜLT <i>TERRA SIGILLATA</i> LELETEK	155
<i>TERRA SIGILLATA FROM THE EXCAVATIONS AT BRIGETIO/SZŐNY-VÁSÁRTÉR IN 2012 .....</i>	<i>173</i>
GYÖNGYÖSSY MÁRTON	
„CAMERA NOSTRA APUD STRIGONIUM” HOL VERTÉK AZ ELSŐ MAGYAR PÉNZEKET?	177
„UNSERE KAMMER BEI GRAN” WO WURDEN DIE ERSTEN UNGARISCHEN MÜNZEN GEPRÄGT?	197
STEGMAYER MÁTÉ	
A TATAI ÉS GESZTESI JÁRÁS MALMAINAK ÍRÁSOS FORRÁSANYAGA A KUNY DOMOKOS MÚZEUM TÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNYÉNEK TÜKRÉBEN	199
<i>DAS SCHRIFTLICHE QUELLENMATERIAL DER MÜHLEN VON DEN KREISEN TOTIS UND GESTITZ IM SPIEGEL DER HISTORISCHEN SAMMLUNG DES KUNY DOMOKOS MUSEUMS. REGESTEN ÜBER DIE SCHRIFTEN BETREFFEND DIE MÜHLEN .....</i>	<i>221</i>

HETVESNÉ BARÁTOSY JUDIT	
ADATOK AZ ESZTERGOMI HALÁSZOK ÉS CÉHŰK MINDENNAPJAIBÓL	223
ANGABEN AUS DEN ALLTÄGEN DER ESZTERGOMER FISCHER UND IHRER ZÜNFTEN	232
GIBER MIHÁLY	
KÉT MŰEMLÉK LAKÓHÁZ ÉPÍTÉSTÖRTÉNETI KUTATÁSA TATÁN (SPORT U. 34., FÜRDŐ U. 2.)	233
DIE BAUGESCHICHTLICHEN FORSCHUNGSERGEBNISSE ZWEIER UNTER DENKMALSCHUTZ STEHENDEN WOHNGEBÄUDE IN TATA	261
KLÁDEK LÁSZLÓ	
FALUSZÉPÍTÉS ÁLDOZATOKKAL: A DÖMÖSI „PROMENÁD” ÉPÍTÉSE	263
VILLAGE ADORNING WITH SACRIFICES: BUILDING OF THE „PROMENÁD” OF DÖMÖS	268
WENCZ BALÁZS	
ADALÉKOK AZ MKP 1947-ES VÁLASZTÁSI GYŐZELMÉHEZ KOMÁROM-ESZTERGOM VÁRMEGYÉBEN	269
BEITRÄGE ZUM WAHLSIEG DER UNGARISCHEN KOMMUNISTISCHEN PARTEI IM JAHRE 1947 IM KOMITAT KOMÁROM-ESZTERGOM	283
POLGÁR BALÁZS	
II. VILÁGHÁBORÚS NÉMET REPÜLŐGÉPRONCS OROSZLÁNYNÁL	285
WORLD WAR II AIRPLANE WRECK AT OROSZLÁNY	286
RÉGÉSZETI FELTÁRÁSOK KOMÁROM-ESZTERGOM MEGYÉBEN 2016-BAN	287
RÖVIDÍTÉSJEGYZÉK – ABKÜRZUNGSVERZEICHNIS – LIST OF ABBREVIATIONS	297

JELENTÉS A KOMÁROM–SZÓNY, VÁSÁRTÉREN 2015-BEN FOLYTATOTT RÉGÉSZETI FELTÁRÁSOK EREDMÉNYEIRŐL

BARTUS DÁVID–BORHY LÁSZLÓ–DELBÓ GABRIELLA–DÉVAI KATA–JUHÁSZ LAJOS–HAJDU BARBARA–KIS ZITA–NAGY ANNA–SÁRÓ CSILLA–SEY NIKOLETTA–SZÁMADÓ EMESE¹

A RÉGÉSZETI FELTÁRÁS EREDMÉNYEI

Brigetio polgárvárosában, Komárom–Szöny, Vásártér lelőhelyen 1992 óta folynak feltárások a Komáromi Klapka György Múzeum és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Ókori Régészeti Tanszékének együttműködésében.² A 2015. évi feltárás hármas célja a következő volt: egyrészt az O18/19 szelvényekben talált hatalmas gödör kiterjedéseinek lehatárolása és lehetőség szerint eredeti funkciójának tisztázása, másrészt pedig az LM16/17 szelvényekben felfedezett pince viszonylagos épségben megmaradt fa földmunka szerkezetének szakszerű dokumentálást követően elvégzett kiemelése, továbbá az alatta levő zárt rétegekből előkerülő leletanyag feltárása, harmadrészt pedig a Vásártér területén 1992 óta kutatott épületkomplexum déli (L19) és északi (OP15 szelvények) további kiterjedésének kutatása volt. (1–3. tábla)

Az ókori Brigetio (ma: Komárom–Szöny) polgárvárosának feltárása során az első pincére 2008 júliusában bukkantunk. A pince feltárását a következő ásatási idényben, 2009 nyarán tudtuk elvégez-

ni. Az észak-déli tájolású, *terrazzo* padlójú pince 4,5 m hosszú és 2,4 m széles volt, falait teljes épségben megmaradt vakolat borította. A pince déli oldalán egy 80 cm széles, dél felé 40 cm-re szűkülő ablaknyílás helyezkedett el, bejárata pedig az északi oldalon nyílt. Innen egy hétfokú falépcső vezetett le, amelynek lenyomata rendkívül látványosan megmaradt a pince északi falán. A hosszanti oldalfalak feltárásánál megfigyelhettük a földemet tartó, vízszintesen elhelyezkedő öt gerenda illeszkedését, másrészt 90 cm magasságban azokat az úgynevezett falfészkeket, amelyekhez a pincében levő polcrendszerrel illeszthették. A rétegenkénti bontás során megfigyeltük, hogy a pincét, miután használaton kívül helyezték, szisztematikusan feltöltötték földdel, agyaggal, sőt még egy *terrazzo* padló darabjait is elterítették benne. A pincében feltárt leletanyag így funkcionálisan sajnos nem kapcsolódik ehhez a helyiséghez, rendeltetés-szerű használatának felhagyása után, gyakorlatilag szemétként került bele.³

¹ A régészeti feltárás eredményei című fejezet Bartus Dávid, Borhy László, Számadó Emese munkája, a bélyeges tégláról szóló Borhy Lászlóé, az üvegleletekről szóló Dévai Katáé, a helyi kerámiáról szóló Delbó Gabrielláé, az import kerámiákról és mécsesekről szóló Kis Zitáé, a terra sigillatákról szóló Hajdu Barbaráé, az amphorákról szóló Nagy Annáé, a bronztárgyakról szóló Sey Nikolettáé, a fibulákról szóló Sáró Csilláé, míg az érmekről szóló Juhász Lajosé.

² A 2015. június 29. és augusztus 7. közötti feltárást Komárom Város Önkormányzata és a Nemzeti Kulturális Alap anyagi támogatásával valósítottuk meg, amelyet ezúton is köszönünk. Az ásatás leleteinek tudományos feldolgozását részben az ELTE BTK Ókori Régészeti Tanszéke doktoranduszainak és az MTA–ELTE Interdiszciplináris Régészeti Kutatócsoport munkatársainak bevonásával, valamint az OTKA K 108667 pályázatának keretei között végeztük el. Az ásatás vezetője Borhy László akadémikus, tanszékvezető egyetemi tanár (ELTE BTK Ókori Régészeti Tanszék), Számadó Emese múzeumigazgató (Komáromi Klapka György Múzeum) és Bartus Dávid egyetemi adjunktus (ELTE

BTK Ókori Régészeti Tanszék) volt. Munkatársaik: Delbó Gabriella régész (Komáromi Klapka György Múzeum), Sey Nikolett tudományos munkatárs, Juhász Lajos tudományos segédmunkatárs, Simon Bence tudományos segédmunkatárs, Kis Zita PhD ösztöndíjas, Nagy Anna PhD ösztöndíjas, Sáró Csilla PhD ösztöndíjas (valamennyien ELTE BTK Régészettudományi Intézet Ókori Régészeti Tanszék). Restaurátorok: dr. Morgós András professzor, Kurovszky Zsófia festő-restaurátor művész, Nausch Emese (Komáromi Klapka György Múzeum). Régészek: Burucs Julianna (BA), Hajdu Barbara (MA), Süvegh Eszter (MA). Régészhallgatók: Barna Ferenc, Benes Anita, Borsos Adrienn, Czeti István, Gábel Sára, Gál Tamás, Gergác Rebeca, Hományi Dóra, Horváth Bianka, Johácz Szilvia, Mohácsi Borbála, Olasz Rita, Papp Zolt, Polyák Dániel, Szabó Alexandra, Szabó Melinda, Szarvas Katalin (valamennyien ELTE BTK Régészettudományi Intézet Ókori Régészeti Tanszék). Vendéghallgatók: Wang Xing, Fang Rousu (Pekingi Egyetem, Kína). Önkéntesek: Hülvély Máttyás, Szabó Zita (Balassi Bálint Gimnázium, Budapest).

³ BARTUS–BORHY 2016, 101.

A MÁSODIK SZÁMÚ PINCE (LM16/17)

2012 nyarán a korábban feltárt pincével azonos tájolású és hozzávetőlegesen azonos méretű újabb pince északi részét találtuk meg. A pince feltárását a következő ásatási szezonban, 2013 nyarán folytattuk, és az egykori helyiség földszerkezetének 16–22 cm széles pallóit (összesen tizenkettőt lehetett azonosítani) és az alatta lévő keresztgerendákat sikerült dokumentálnunk. A pince földjének átrostálása során szintén meglepő épségben megmaradt gyümölcsmagvakat (szőlő, cseresznye, alma, körte), illetve mineralizálódott gyümölcsöket (datolya, olívbogyó), sőt gabonaszemeket (köles, búza) is találtunk.⁴

A faszerkezet kibontásának és tisztításának rendkívül aprólékos munkája a következő, 2014 nyarán végzett feltárás során történt meg,⁵ amikor a pincét teljes hosszában (440×270 cm) kibontottuk a beszakadt födém szintjéig, a födémeket pedig megtisztítottuk és dokumentáltuk. A 440×240 cm méretű, tehát több mint 10 m² nagyságú födém pallói eredetileg 3 cm, az alattuk megfigyelhető keresztgerendák pedig legalább 7 cm vastagságúak lehettek. Hazánk és nagyobb térségünk éghajlati viszonyai között rendkívül ritka, szinte egyedülállónak mondható, hogy ilyen nagyságú római kori faszerkezet megmaradjon. Az egymás mellé fektetett deszkák vastag keresztgerendákon nyugodtak, amely alatt újabb deszkasor következett. Ezek a faszerkezetek akár súlyos,

habarcsos vakolatot is elbírtak, amely – mint azt Vitruviustól tudjuk – a tűz megelőzésének általános módja volt fafödémek esetében.⁶

2015-ben végre lehetőségünk nyílt a fafödém szerkezet kiemelésére és konzerválására, valamint a pince legalsó, a födém alatt elhelyezkedő rétegeinek kibontására. A födém eltávolítása után a pince alját elérve rendkívül érdekes kép bontakozott ki: az egykori födém alatt, amely hozzávetőlegesen a pince északi kétharmadát fedte le, mindössze egy összetört *amphorát* találtunk, a pince déli részéből, a födémrel nem fedett részen viszont rengeteg, különböző típusú edény és más leletanyag került elő. (2, 4. tábla)

A födém elhelyezkedése alapján a pince egykori lejárata, amely fa létra lehetett, az épület déli végén helyezkedett el. Még a pince födémének leszakadása előtt szinte teljesen kiürítették a helyiséget, viszont a déli részen lévő nyíláson keresztül később teledobálták szeméttel; ez főként nagy mennyiségű kerámiából állt. A födém elbontása után jól látszott, hogy a pince padlóján heverő rengeteg széttört edény csak azon a részen található, ahol nem volt födém, tehát biztosan utólag, felülről dobálták őket a pincébe, annak felhagyása után, a pince északi oldalán, a födém alatt található széttört *amphora* viszont a pince eredeti berendezéséhez tartozott. (4. tábla)

A HARMADIK SZÁMÚ PINCE (O18/19)

2013-ban és 2014-ben – a második pince bontásával párhuzamosan – a már ismert két pincétől keletre egy nagy méretű, 5×4 m nagyságú gödör bontását végeztük. A gödör a szomszédos fémműves műhely hulladékával volt feltöltve. A 2015 nyarán végzett ásatás során, a gödör 220 cm mélységű aljának elérése után azonban kiderült, hogy egy újabb pincére bukkantunk (1–3. tábla), amelynek kőfalazását még az ókorban elbontották, és a pince helyiségét gyakorlatilag szemétdörmként töltötték fel. Mind-

össze az északi fal alsó kősorának kb. 1 m hosszúságú falcsontja, valamint a déli hosszanti fal legalsó kőszora maradt meg, az összes többi követ még a római korban kitermelték. Szemben a két másik pincével, amelyek észak-déli tájolásúak, a harmadik pince kelet-nyugati tájolású volt. A pincéből előkerült hatalmas mennyiségű leletanyag az elsőhöz hasonlóan teljes egészében utólag, szemétként került a betöltésbe.⁷

A PINCEK LELETANYAGA ÉS KRONOLÓGIÁJA

A Szőny–Vásártéren talált pincék egymás közelében kerültek elő, sorsuk azonban különbözőképpen alakult a római korban, így az objektumok kronológiája és a belőlük előkerült leletanyag is különbözik.

Az első pince 138 darab *terra sigillata* leletének megoszlását tekintve látható, hogy ezek többsége kö-

zép-galliai műhelyekben, főként Lezoux-ban készült, a pince használata valamikor a Kr. u. 2. század közepe után, talán az Antoninus-kor és Severus-kor fordulóján megszűnt, kitakarították és szeméttel töltötték fel. A Severus-korban a brigetói polgárváros területén is, mint szinte mindenhol a birodalomban,

⁴ BARTUS–BORHY 2016, 102.

⁵ BARTUS–BORHY–SZÁMADÓ 2014, 432.

⁶ De arch. 7. 1.; BARTUS–BORHY 2016, 102.

⁷ BARTUS–BORHY 2016, 103.

jelentős fellendülést, nagy építkezéseket, átépítéseket figyelhetünk meg, és minden valószínűség szerint ehhez kapcsolódik a korábbi pince betemetése és a későbbiekben a helyén álló kőépület megépítése. A későbbi, Severus-kori kőépület déli fala közvetlenül a pince ablaka előtt húzódik, amely nyilvánvalóan jelzi, hogy a pince és az épület nem egy periódusba tartozik.⁸

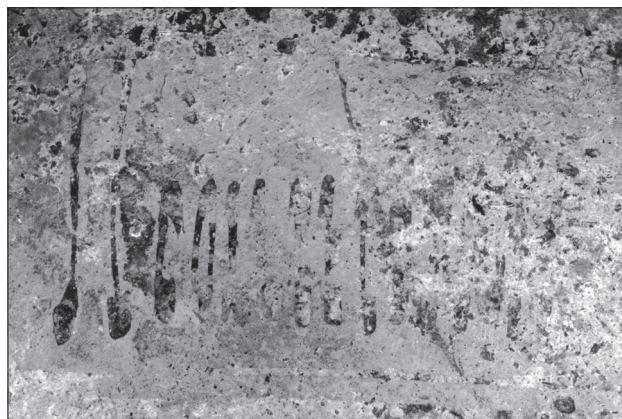
A második és harmadik számú pince vonatkozásában az alábbi következtetéseket vonhatjuk le: A második számú pincét a földém leszakadása előtt szinte teljesen kiürítették, a déli nyíláson keresztül pedig feltöltötték szeméttel. Kronológiai szempontból tehát kiemelkedő fontosságú a kerámialeletek feldolgozása, hiszen az *amphorák* a pince használatának legutolsó fázisát keletkezik, míg a déli részen található nagy mennyiségű kerámia azt – a valószínűleg nem túl hosszú – időszakot, amikor a pincét már nem használták, azonban a földém még nem omlott be, az összes többi, felsőbb rétegből származó darab pedig a földém beomlása és a későbbi tereprendezés közötti periódust datálja.

A második pince kronológiájának kiindulópontját nyilvánvalóan az *amphorák* adják, amelyek a pince használatának végét keletkezik. (4. tábla, 1. kép) Az egyik *amphora* jellegzetes formájú, könnyen megha-

1. kép: A Dressel 20 típusú *amphora* töredékei a pince padlóján (fotó: Bartus Dávid)

tározható, Dressel 20 típusú, amely Hispania Baetica provinciából származó olívaolaj szállítására és tárolására szolgált. Pannoniában egyedülálló módon olvasható, fontos információkat tartalmazó festett feliratok láthatók a második pincéből előkerült Dressel 20-as *amphorán*. (2. kép) A kutatásban a görög ábécé betűivel jelzett feliratok közül az *amphora* úgynevezett alfa és gamma felirata nem különösebben érdekes, a 91 és 216 számok az *amphora* üres súlyát és az olaj nettó súlyát adják meg, mindkét érték telje-

2. kép: A Brigetióban előkerült Dressel 20 típusú *amphorán* található β felirat (BARTUS–BORHY 2016, 9. kép nyomán)

sen átlagosnak számít. Az *amphora* füle alatt található úgynevezett *epsilon* felirat szintén egy szám, 19, amely azonban kevés információval szolgál, mivel jelentése mindeddig nem tisztázott. Kronológiai jelentősége azonban mégis van: nagyjából Commodustól kezdve, főként pedig a 3. században az alfa és gamma feliratokhoz hasonlóan az *epsilon* feliratokon látható számokat is speciális hispaniai karakterekkel kezdték írni. Mivel a pincéből előkerült *amphora epsilon* felirata hagyományos számokkal íródott, a 3. századi keletkezést kizárhatjuk. Az *amphorák* egyik legfontosabb felirata az úgynevezett béta felirat, amely az alfa és gamma feliratok között helyezkedik el, és vagy kereskedők nevét vagy a Severus-kortól a *fiscus* megnevezését tartalmazza. A brigetiói *amphorán* a *M POMPEI CALLI(...)* béta felirat olvasható, amely alapján kereskedőnk minden bizonnyal azonos azzal a Marcus Pompeius Callistusszal, akinek béta feliratai öt *amphoráról* is ismertek a Monte Testaccióról, köztük az egyikben egy Kr. u. 147-re tehető *consuli* keletkezést tartalmazó delta felirattal.⁹ Mivel *amphoránk* delta felirata nagyon rossz állapotban maradt meg, mindössze egy-két betű olvasható rajta, így az edényt évre pontosan nem keletkeztethető, azonban a kereskedőnév alapján az Antoninus-korra, valószínűleg a Kr. u. 150 körüli évekre tehető, amely egyben a pince felhagyásának időpontja is.¹⁰

A pince felhagyásának időpontja tehát *terminus post quem*ként szolgál a pince déli részének padlójára dobált leletanyaghoz. (4. tábla) Az objektum legidősebb betöltési rétegeiből feltárt *terra sigillaták* Közép-Galliából származnak. Ezek között díszetlen Drag. 18/31 formájú tányérok töredékei, illetve egy Aunus II bélyegével ellátott, Drag. 33 formájú pohár mellett egy Cinnamushoz köthető reliefdíszes,

⁸ BARTUS–BORHY 2016, 104.

⁹ CIL XV, 3986; RODRIGEZ ALMEIDA 1979, 950, No. 75, 75A, 75B; RODRIGEZ ALMEIDA 1994, 84, no. 114.

¹⁰ BARTUS–BORHY 2016, 105.

Drag. 37 formájú tál is megtalálható. Ezek a mesterek Kr. u. 140 és 175 között dolgoztak Lezoux-ban. A pince alján talált *terra sigillata*k közül a legkorábbi gyártmány egy észak-italiai, Consp. 43 formájú tálka, amely a dunai provinciákban a Flavius-korban nagy népszerűségnek örvendett. Emellett egy, a Közép-Galliában tevékenykedő Mammius nevéhez köthető díszítetlen, Drag. 18/31 formájú tányér, illetve egy Cadgatis bélyegével ellátott, Drag. 33 formájú pohár, valamint a lezoux-i Cinnamus II, Albucius II és Doeccus által készített Drag. 37 formájú reliefdíszes tálak töredékei is előkerültek. Ezek a mesterek Kr. u. 150 és 190 között működtek.

A Kr. u. 150 körül, de mindenképpen az Antoninus-korban felhagyott pincét röviddel a felhagyás után elkezdték szeméttel feltölteni, és még a Severus-kor előtt teljesen betemették. A födém beszakadásához újabb adalék, hogy a pontos eseményt is rekonstruálni lehet, hiszen a faszervezeten megtalálható egy vályogtéglából álló falszövet részlete, amely a szomszédos épületről a pince tetejére dőlve annak összeomlását okozta. A kőalapozásra épített vályogfal egyébként teljesen megszokottnak számít a római kori településeken Pannoniában.

A pince időrendje az első pince kronológiájával is összhangban van, könnyen elképzelhető, hogy a két, egymás közelében található objektum egy szisztematikus rendezési terv részeként került felhagyásra, valószínűleg a Severus-kor elején, amikor új lakóépületeket építettek a korábbi pincék helyére.

A pince leletanyagának kétségkívül legizgalmasabb és leginkább szenzációszámba menő darabja egy bronz lovassági díszsisak, amely a helyiség déli részének padlójáról, a bedobált kerámiaedények közül került elő.

A brigetiói „*pincesor*” feltárása és feldolgozása újabb színes fejezetet nyitott a szőny-vásártéri ása-

tások történetében, a pincék jó megtartású falai és a leszakadt fafödém kiváló lehetőségeket adott az építészeti célú vizsgálatokhoz és rekonstrukciókhoz, az objektumokból előkerült rendkívül gazdag leletanyag pedig a mindennapi élet, a város kereskedelme és kapcsolatrendszere, sőt a polgárvárosi környezet-hoz képest meglepő módon még a díszpáncélok kutatásához is rendkívül fontos adatokat szolgáltatott.¹¹

3. kép: Amor szobor (fotó: Bartus Dávid)

BRONZ AMOR SZOBOR

A 2015. évi ásatási idény egyik legszebb kislelete az N18–N19 szelvényből előkerült, a 3. századra datálható tetőomladékból származó bronz Amor szobor. (3. kép) Mindkét lábszára és a bal karja hiányzik. A bal vállon és a bal comb tetején modern kori sérülés látható. Tömör öntésű, világosbarna patina, zöld foltokkal. A meztelen, álló Amor testsúlyát eredetileg a már hiányzó bal lábán tartotta, a jobb lába

pedig hátrahajlítva, felemelve helyezkedett el. Az előrenyújtott jobb kézben eredetileg fáklyát tarthatott. A hátán két szárny található. A pufók arc vonásai jól kidolgozottak, a haj a fej tetején csomóba fogott, a hajtincsek hidegmegmunkálással részletesen kidolgozottak, kétoldalt egy-egy függőlegesen leomló, csigás lokniban hullanak a vállakra.¹²

KATALÓGUS

Lelőhely: Komárom–Szőny, Vásártér.
Ltsz.: KGYM 2015.N18–N19.026.1.

Méretetek: m=78 mm.
Irodalom: BARTUS 2015, 67–68.

¹¹ BARTUS–BORHY 2016, 107.

¹² BARTUS 2015, 67–68.

PSEUDOATTIKAI TÍPUSÚ BRONZ LOVASSÁGI DÍSZÍSAK ARCVÉDŐ LEMEZEKKEL¹³

A hat darabból álló, bal és jobb oldali arcvédő lemezekkel ellátott bronz sisak homlok-, fejtető- és nyakszirtvédő részét egy darabból kalapálták ki, amelyhez a két oldalt kiszélesedő, három-három szegeccsel a sisaktesthez erősített fülvédőt rögzítették. (5–7. tábla) Külön készült a nem mozgatható sisakrostély, amelyet egy-egy szegeccsel rögzítettek a sisaktesthez. A sisakhoz a bal és a jobb oldalon egy-egy zsanérral kapcsolódó arcvédő lemez tartozik.

A sisakrostély (német szakirodalomban „*Stirnband*”, angol nyelvű publikációkban „*brouband*”¹⁴) 56,5 mm magasan indul a fülvédő applikációk mellett, és a sisak homlokvédő részének középvonaláig fokozatosan szélesedik. (5–6. tábla)¹⁵

A homloklemez sisakhoz illeszkedő peremével párhuzamosan rovátkolt vonalakkal díszített, a felületből enyhén kiemelkedő szegélymotívum keretezi, amelynek közepén egy bújtató jelenik meg. (5. tábla) Abban a vonalban, ahol a sisaktól fokozatosan elemelkedő applikáció tompaszögben megtörik és átmeleg függőleges felületbe, a sisakrostélyt kétoldalt rögzítő szegecstől kiinduló, egymással szembenező, 13 mm szélességű kígyópár teszi hangsúlyossá.

Alatta *tympanonos* záródású, 75 mm magas és 66 mm széles *aedicula* látható, amelynek oromzatán három levélből álló növényi ornamentika jelenik meg. (5–6. tábla) Az *aediculán* belül félköríves záródású, háromszög alakú levélmotívumokkal díszített fülkében fejét hátrafordító sas áll, Iuppitert szimbolizálva. Az *aedicula* két oldalán egy-egy, egymással szembenező páva alakja látható, amelyek Iunót jelképezik.

Akárcsak a sisakrostély homlokvédő függőleges lemeze, a koponya hátsó részét takaró lemez is hangsúlyos, a sisak viselője számára nagy jelentőséggel bíró motívumokat kapott. Ezek a motívumok ugyanolyan elrettentő szereppel bírtak az ellenségre nézve, mint a lovas testmagasságát még jobban megnövelő függőleges homloklemez.¹⁶ Középen ugyanis a díszsisakokat díszítő motívumok sorában gyakorlta és mindig hátul a tarkóvédő lemezen előforduló Gorgófió látható. (5–6. tábla) Szemei tágra nyitottak, fogait vicsorítja. Borzas haját részben három, kígyófejben végződő tincs teszi láthatóvá, részben a háttérben meredező hajfonatok jelenítik meg. A Medusa hajából egy-egy nagytestű kígyó nő ki, farkuk az arc két oldalán hullámzó hajfonatszerűen hull alá, míg sűrűn rácsozott vonalakkal díszített testük a sisak fejtetőt védő részét öleli át. A Medusa tekintetét megpillantó és ezáltal mozdulatlaná dermedő ellenfélre

való utalás mellett a sisak viselőjének megint csak az ellenfélre nézve elrettentő bátorságára utal a Medusa feje mellett kétoldalt elhelyezkedő, egy-egy részletesen bár, de ügyetlenül kidolgozott oroszlánfej. A Medusa-fő alatt kettős zsanér applikáció látható, amelyre valamit felfüggeszthettek. Ahogyan az oroszlánok bátorságára történő utalással próbálták az ellenfélre elrettentő hatást gyakorolni, ugyanúgy jelent meg az ellenfél harci képességeire való kendőzetlen célzás a Medusa-fő alatt megjelenített nyúl motívuma által.¹⁷ A tarkóvédő részt a nyúl alatt kettős, a felületből enyhén kiemelkedő vonalmotívum zárja le. A nyakszirtvédőn, a két fülvédő applikáció között összesen 13, csúcukkal lefele néző, szépen erezett növényi motívumok, talán szőlőlevelek alkotnak sormintát, egymásra részben ráfedve. A Medusa-főből kinövő kígyótestek koszorúszerűen ölelik körül a sisak fejtetőt védő részét és egy *kantharost* fognak közre. A két kígyó által szegélyezett fejtetőn egy rozetta látható, amelyet nyolc borostyánlevél vesz körül.

A sisak kapcsán végezhető egy díszítőelemet kell megemlíteni, nevezetesen a sisak jobb oldalán a sisak eleje felé ferdén felhelyezett, toldísz elhelyezésére alkalmas applikációt. Ez a kis elem arra utalhat, hogy a sisak viselője valamilyen kisebb vagy nagyobb lovasegység parancsnoka lehetett.

A két arcvédő lemez eltér egymástól nemcsak díszítésben, de alakban és méretben is. (5–6. tábla) Ez arra utal, hogy a kettő közül az egyik pótlásként, utólag került a sisakra. A jobb oldali lemez zömökebb, szélesebb felépítésű, míg a bal oldali nyúlánkább és keskenyebb. Mindkettőt egy-egy fülmotívum díszíti, amelyek mérete és alakja eltér egymástól. Mindkét lemez két zsanérral csatlakozott a sisakon levő zsanérhoz. Mindkét lemez közepén egy-egy centrális motívum látható, amelyek különböznek egymástól.¹⁸

A jobb oldali lemezen szinte anatómiai igényességgel, nagy fülcimpával és tekervényes hallójáratokkal kidolgozott fül látható. Az arcvédő lemez szegélymotívumokkal keretezett felületének közepén szabályos, három levélsorból és nyolc tagból felépülő koszorú látható.

A bal oldali arcvédő lemez szegélymotívumokkal keretezett felületének közepén pelta alakú pajzs, mögötte kettős bárd látható. Efölött – azon a helyen, ahol a jobb oldali arcvédő lemez félköríves, indaszerű motívuma megjelenik – a díszpáncélokra gyakorlta látható, térkitöltő háromszögmotívumot alakítottak ki.¹⁹

¹³ BORHY 2016, 17–23.

¹⁴ NEGIN 2015, 31.

¹⁵ BORHY 2016, 17.

¹⁶ BORHY 2016, 19.

¹⁷ BORHY 2016, 19.

¹⁸ BORHY 2016, 19–20.

¹⁹ BORHY 2016, 21.

KATALÓGUS

Lelőhely: Brigetio, polgár város (Komárom–Szöny, Vásártér).

Leletkörülmények: 2015 júliusában egy római kori pincében került elő.

Őrzési hely: KGYM.

Ltsz.: 2015.LM16–17.079.1.

Méreték: Sisak: $m=230$ mm, $sz_{\text{hosszanti}}=290$ mm, $sz_{\text{keresztirány}}=210$ mm, $v=0,9-5,3$ mm. Arcvédőlemezek: jobb – $m=173$ mm, $sz=123$ mm, $v=1,3-1,6$ mm; bal – $m=206$ mm, $sz=11,4$ mm, $v=1,1-1,77$ mm.

Egész. Törött.

Irodalom: BORHY 2016, 17–23.

BÉLYEGES TÉGLÁK

A 2015. évi ásatások során a lelőhelyen összesen három téglabélyeg került elő. Bár a leletszám alacsonyabb az előző években megszokotthoz képest, a téglabélyegek típusai és azok aránya megfelelnek a korábbi évek téglabélyegleletei összetételének. Mind-

három töredék a Brigetióban leghosszabb ideig állomásozó *Legio I Adiutrix Pia Fidelis*hez kapcsolódik, kettő *tegula* egy pedig *imbrex* töredéke.

KATALÓGUS

1. *Tegula* töredéke (8. tábla 1)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.011.1.

Méreték: *tegula*: $15,5 \times 13,6 \times 2,83$ cm, bélyeg: $8,44 \times 3,70$ cm.

A téglabélyeg feloldása: *[L]eg(io) I (prima) A(diutrix) P(ia) [F(idelis)]*.

Keltezés: Kr. u. 2. század.

Irodalom: BARTUS–BORHY et al. 2012, 9–11, Kat. 1–10; BARTUS–BORHY et al. 2013, 12–14, Kat. 1–15, további szakirodalmi hivatkozásokkal.

2. *Tegula* töredéke (8. tábla 2)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–O19.028.2.

Méreték: *tegula*: $12,77 \times 8,68 \times 2,8$ cm, bélyeg: $8,56 \times 3,49$ cm.

A téglabélyeg feloldása: *[Leg(io)] I (prima) Ad(iutrix)*.

Keltezés: Kr. u. 2. század.

Irodalom: BARTUS–BORHY et al. 2012, 9–11, Kat. 1–10; BARTUS–BORHY et al. 2013, 12–14, Kat. 1–15, további szakirodalmi hivatkozásokkal.

3. *Imbrex* töredéke (8. tábla 3)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–O19.028.1.

Méreték: *imbrex*: $12,67 \times 10,54 \times 1,96$ cm, bélyeg: $9,77 \times 2,44$ cm.

A téglabélyeg feloldása: *Leg(io) I (prima) Ad(iutrix) P(ia) F(idelis)*.

Megjegyzés: *Tabula ansatá*val keretezett bélyeg töredéke.

Keltezés: Kr. u. 2. század második fele–3. század eleje.

Irodalom: BARTUS–BORHY et al. 2012, 9–11, Kat. 1–10; BARTUS–BORHY et al. 2013, 12–14, Kat. 1–15, további szakirodalmi hivatkozásokkal.

ÜVEGLELETEK

A lelőhelyen 2015-ben folytatott feltárás során a megelőző évekhez hasonló arányban, de némiképp kisebb számban és más megoszlásban kerültek elő üvegedénytöredékek. A 2015. évben összesen 190 üvegtárgy töredéke látott napvilágot. A korábbi évek leletanyagához hasonlóan elsődleges cél volt a településanyag apró töredékeiből legalább a funkció kategória szerinti meghatározása, abban az esetben is, amikor a pontos tipológiát nem lehetett meghatározni, mivel ezek az adatok fontos információval szol-

gálnak az egykori üveghasználat mértékéről és milyenségéről. Ehhez a korábbi évekhez hasonlóan a S. M. E. van Lith és K. Randsborg tanulmányában közölt felosztás nyújtott segítséget az edények tekintetében,²⁰ kiegészítve az ablaküvegek csoportjával, valamint az egyéb üvegtárgyak csoportjával, amelyeket célszerűnek volt jelen összefoglalóba belevenni.

Az üvegedénytöredékek kivétel nélkül áttetszőek, ezért ezt a katalógusban nem tüntettük fel külön. Kivételt csupán az üvegyöngyök jelentenek, amelyek

²⁰ VAN LITH–RANDSBORG 1985. A katalógusban csak a legalább funkciókategóriába sorolható töredékek sze-

repelnek, így a meghatározhatatlan oldaltöredékek nem.

között található opak és áttetsző példány egyaránt. A tárgyak színének megoszlását vizsgálva megállapíthatjuk, hogy túlnyomó többségük, mintegy 45%-uk szintelenített (84 töredék), továbbá 34%-uk üvegzöld árnyalatú (66 példány). Emellett jelentős ebben az ásatási idényben a főleg az 1–2 századi leletekre jellemző úgynevezett kékeszöld árnyalat, amelyből 35 töredék került elő, az összes üvegtöredék 18%-a, ez a szám jelentősnek mondható és kissé eltér az eddig tapasztalt tendenciáktól, különösképp, hogy mindegyik hasábos testű palackhoz köthető. Általánosságban elmondható, hogy a megelőző évekhez képest kisebb számban előkerült üvegedénytöredékek kisebb arányban szintelenítettek és nagyobb arányban valamilyen zöldes tónust mutatnak, mint az eddigi leletek. A színárnyalatok tekintetében a leletanyag nem mutat változatos képet. Az 1–3. századi időszakban egyértelműen kiemelkedik a szintelenített üveg használata, és emellett minden évben a második leggyakoribb az üvegzöld tónus, így kijelenthetjük, hogy Brigetio polgárvárosában asztali használatra elsősorban szintelenített üvegedényeket használtak, míg emelett az üvegzöld árnyalat mondható jelentősnek, a tároló- és szállítóedények kategóriájában mindegyik meghatározó tónus volt.

A tipológiai párhuzamokat tekintve minden meghatározható töredéknél közöljük a leginkább elterjedt C. Isings által kidolgozott típust és az ezt kiegészítő trieri anyagból származó meghatározásokat,²¹ de emellett sok töredék párhuzama található meg B. Rütty munkájában.²² Ahol lehetett, természetesen szerepelnek a Barkóczy László katalógusában szereplő analógiák is.²³

A funkcionálisan meghatározható töredékek közül 40% az asztali italfelhasználó edények kategóriájába tartozik, ezen belül idén a tálformák dominálnak, a tároló- és szállítóedények 36%-át, az illatszer-tartók 13%-át és az egyéb kisleletek 10%-át adják a leletanyagnak. Érdekes, hogy a megelőző ásatási szezonokban rendszeresen jelen lévő ablaküveg töredékek teljesen hiányoznak a 2015. év leletei közül, így az ebben az idényben feltárt területek épületei valószínűleg nem rendelkeztek ablaküveggel.

A leletek közül 68 töredéket sikerült funkcionális kategóriába sorolni, az összes töredék mintegy 45%-át. Tál töredékei a megelőző évekhez hasonlóan kis számban kerültek elő (összesen 20 töredék, öt individuum), (9. tábla 1–5) azonban két tálhoz tartozó 17 töredék rendkívül érdekes formának tekinthető, (9. tábla 1–2) a brigetiói leletek között eddig nem fordult

elő. Az ívelt falú, mély tálforma széles, ívesen kihajló peremmel rendelkezik, amelyen két plasztikus, formázott borda fut végig. A tökéletes minőségű, szintelenített üvegből készült asztali edény magas, külön bogból kilakított talpgyűrűvel rendelkezett. Ritka formának számít. Barkóczy katalógusában hasonlít hozzá a 4. típus, amelynek Kat. Nr. 7. példánya ismeretlen lelőhelyről került elő. A forma hasonló, de nem teljesen egyezik meg ezzel, sokkal alacsonyabb talpgyűrűvel rendelkezik.²⁴ Hasonló forma Isings 42. típusa, de ez sem teljesen azonos a tárgyalttal. Széles, ívelt kihajló pereme ugyanaz, és a test formája is egyezik, de a talpgyűrű ebben az esetben is különböző.²⁵ Ugyancsak hasonló az aquileiai leletanyagot publikáló szerzőpáros katalógusának 247. számú, ívelt oldalú, szabadon fűjt, 3. századra datálható tálja, ennek talpgyűrűje, pereme, edényfala teljes egyezést mutat példányunkkal, de a perem, a plasztikus bordakiképzés hiányzik.²⁶ B. Rütty katalógusának 761. tétele, az AR 14 tálforma viszont teljes azonosítást mutat, a bordadíszítés, a perem, a test és a talpgyűrű is megegyezik. Az AR 14. forma mind millefiori, mind szintelenített üvegből előfordul a Flavius-kortól a 3. század közepéig. Gyártástechnológiáját tekintve részben öntött, de fűjással nagyított edényről lehet szó, a peremkialakítása öntött technikára utal.²⁷ Pannoniai, brigetiói előfordulása mindegyik érdekesnek tekinthető. A második tálforma egy egyszerű, melegen lekerekített, megvastagodó peremű, függőleges tálforma,²⁸ míg a következő, tálakhoz sorolható töredék egy egyértelműen tálhoz tartozó szintelenített, nagy méretű talpgyűrű, amely fomailag nem határozható meg. Az utolsó tálforma az edény oldalán, jellegzetesen középtájon végigfutó, az edény testéből kiképzett, csőszerű díszítést mutat, datálása az 1. század második felétől a 4. századig lehetséges.²⁹ (9. tábla 5)

A korábbi évekhez képest ebből az ásatási idényből meglehetősen kevés pohár töredéke került elő (6–11). (9. tábla 6–11) Az összesen hat töredék közül öt díszítetlen egyszerű forma, a Brigetióban leggyakrabban előkerülő pohártípus reprezentánsai (6–10). (9. tábla 6–10) A függőleges falú, enyhén megvastagodó szájpereemű, hengeres testű pohár, amelynél mind melegen lekerekített, mind vágott peremkialakítás megtalálható, főként díszítetlen kivitelben, de néha plasztikus szálrátéttel ellátott változata is megfigyelhető.³⁰ Ez a típus megfeleltethető Barkóczy katalógusában a 60–62., Drag. 30-as *terra sigillatára* emlékeztető formával, amelyek üvegváltozatai Pan-

²¹ ISINGS 1957; GOETHERT-POLASCHEK 1977.

²² RÜTTI 1991.

²³ BARKÓCZI 1988.

²⁴ BARKÓCZI 1988, 53.

²⁵ ISINGS 1957, 58–59.

²⁶ MANDRUZZATO–MERCANTE 2005, 99, Kat. Nr. 247.

²⁷ RÜTTI 1991, 37.

²⁸ RÜTTI 1991, 87.

²⁹ RÜTTI 1991, 88.

³⁰ RÜTTI 1991, Form AR 98.1, Form AR 98.2; ISINGS 1957, Form 85b; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 47a.

noniában a 2. század végére és a 3. századra datálhatóak,³¹ míg augsti párhuzamaik 2. század közepétől a 3. századig tehetők.³² Emellett megemlítendőek azok a talpgyűrűk, amelyek tálhoz, pohárhoz egyaránt tartozhattak, tipológiailag nem meghatározhatóak, azonban mindenképp asztali edénynek tarthatók. (9. tábla 12) Egy töredéke került elő annak a függőleges falú pohártípusnak (9. tábla 11), amely több sorban vízszintesen futó becsiszolt vonalakkal és függőlegesen álló, facettált oválisokkal díszített. Ezek gyártása ugyanarra az időszakra tehető, amikor a vésett oválisokkal díszített félgömb alakú Isings 96-os tálforma is kedvelt volt.³³

A tároló- és szállítóedények csoportján belül a hasábos testű palackokat szükséges megemlíteni (10. tábla 17–22), amelyeket az 1. századtól a 3. századig használtak, majd hirtelen kimentek a divatból és a késő római időszakra teljesen eltűntek.³⁴ A vásártéri ásatások gyakori leletei ezek. Ez a változatos formájú, alján gyakran névbélyeggel ellátott edénytípus az első számú szállítóedénynek számított, amely üvegből készült. Reliefábrázolásokról, szarkofágokról és sírkövekről is ismerjük használatának módját.³⁵ Jelentősége abban állt, hogy szögletes formája révén szorosan egymás mellé lehetett helyezni belőle sok darabot, akár háztartásbeli használatban polcra sorakoztatva, akár kereskedelemben faládákba, fonott kosarakba, praktikus és helytakarékosan elhelyezhető volt.³⁶ Aljuk gyakran tartalmazott névbélyegeket és különböző mintákat, ami gyártóhelyük meghatározásához nyújt segítséget. Érdekes megemlíteni, hogy a 2015-ös idényben, a 2013-as idényhez hasonlóan,³⁷ kiemelkedő számban kerültek elő a hasábos testű palackok töredékei, csaknem kizárólag kékeszöld színben. Mivel a Kr. u. 1. és 3. század vége közötti időszakban népszerű edénytípusnak kizárólag kékeszöld példányai kerültek elő, amely árnyalat elsősorban a Kr. u. 1. és 2. századra jellemző, valószínűnek tarthatjuk, hogy ezek a töredékek is erre az időszakra tehetőek. Különösen érdekes, hogy a 2014-ben a 2. számú pincében előkerült *L. PVBLIC* feliratú példány³⁸ után újabb, feliratott tartalmzó, formába fűjt ajtóredéke került elő a jellegzetes szállítóedénytípusnak, ugyancsak a 2. szá-

mú pincéből (17). Az aljtöredéken *P/CL/A/CP* felirat olvasható, a felirat egy körben elhelyezett rombusz alakzat oldalainál látható, a rombusz belsejében fenyőágmotívum látható. A felirat felodása nem egyszerű feladat, ezidáig párhuzam nélkülinek számít. Azonban a körmotívum, benne rombuszsal és fenyőággal jellegzetesen a *CLAVDIA ITALIA* műhelykör termékein jelenik meg, ritkábban, kicsit más eloszlásban *C. SALVIUS GRATUS* termékein amelyek rendszeresen szerepelnek különböző monogrammok is (leggyakrabban a *C/N/P/G*).³⁹ A példányok között jelentős minőségbeli eltérések figyelhetőek meg, amely alapján valószínűleg másolták is a híres mesterek termékeit, névbélyegeit vagy gyengébb minőségben gyártó filialék is léteztek egy-egy régióban.⁴⁰ A brigetói töredék egyértelműen különbözik a motívumkombináció prototípusától, valószínűleg regionális utánzat, másolat lehet. Párhuzamai egyértelműen Raetia, Noricum irányába mutatnak. A *CLAVDIA ITALIA* a második leggyakrabban előforduló névbélyeg Raetiában az Isings 50. típusú palackokon, míg a leggyakoribb a 2014-es évben előkerült *L. PVBLICUS* felirat, így érdekesség, hogy mindkettő, a 2. számú brigetói pincéből előkerült kékeszöld feliratos edénytöredék párhuzamai Raetiában mutathatók ki, ott is az eredeti mesterek termékeitől eltérő, rosszabb minőségű utánzatok között. Datálásuk így inkább a Kr. u. 2. század második felére valószínűsíthető.⁴¹ A vásártéri ásatásokon már több példánya előkerült felirat nélkül ugyanennek a motívumkombinációnak, így a csoport eredetének további vizsgálata szükségesnek látszik.⁴² Különösképp, hogy az L19-es szelvényben a 2015-ös idényben is előkerült egy négyszögű formába fűjt, megvastagodó aljtöredék, amelyen kör motívumban rombusz, ezen belül pedig fenyőág látható (18).

Illatszeres üveghez csupán néhány töredéket sorolhatunk ebből az idényből is, többségük sajnos formailag nem meghatározható. Említést érdekel egy gömbtestű illatszeres üveg, amely üvegzöld, díszítetlen példányát a Kr. u. 1. és 3. század között használták (27–28),⁴³ valamint egy színtelenített, benyomott oldalfalú töredék (29), amely a Kr. u. 2. század második felében–3. század első felében jellemző for-

³¹ BARKÓCZI 1988, Form 29. (Brigetióból és Intercisából származó edények.)

³² RÜTTI 1991, Form AR 98.1, Form AR 98.2.

³³ DÉVAI 2011, 137–138; BARKÓCZI 1988, Kat. Nr. 162; ISINGS 1957, Form 21; HARTER 1999, Form B15b, SAKL-OBERTHALER-TARCSAY 2001, 84, Taf. 18g; HOFFMANN 2002, Taf. 96; MANDRUZZATO-MARCANTE 2005, tav. 142.254–256.

³⁴ RÜTTI 1991, Form AR 156; ISINGS 1957, Form 50.

³⁵ ROTTLOFF 1999, 42. Például a *Simpelfeld*-ből származó szarkofágok.

³⁶ ISINGS 1957, 63. Pompeiből a *Casa del Menandroból* ismerünk faládát, amelyben hasábos palackot tartottak.

³⁷ BARTUS–BORHY et al. 2014, 46.

³⁸ SEITTER 2002, 525, Taf. 12 (475); WALKE 1965, 114, Taf. 77. A hasábos palack aljának az alábbi leőhelyekről vannak párhuzamai: Calvatone, Straubing, Pfaffenhofen. Egy datálható a Kr. u. 3. századra. Mind-egyik ugyanúgy néz ki, mint a vásártéri példány: koncentrikus körökkel díszítettek, a széleken növényi motívummal, felette a felirattal.

³⁹ ROTTLOFF 2006, 147.

⁴⁰ ROTTLOFF 2006, 147.

⁴¹ ROTTLOFF 2006, 147–149.

⁴² DÉVAI 2011, 149.

⁴³ RÜTTI 1991, Form AR 148; ISINGS 1957, Form 101; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 79c.

ma.⁴⁴ Az ásatási idény legszebb és legérdekesebb lelete egy körtetestű kis korsó a 2. számú pincéből. A pereme enyhén ívelt, melegen lekerekített, megvastagodó, sima szalagfüll csatlakozik ehhez, ujjtartó résszel, az edény alja egyenes, enyhén megvastagodó, benyomott, tartórúd nyoma látható rajta. Talpgyűrűje nincs. Az edény teljes testét a nyaktól lefelé opak, fehér színű, vékony szálrátét díszíti, amelyet spirálisan csavartak fel az edény testére. Pontos párhuzama nem ismert, de nagyon hasonló formákat ismerünk. Legközelebbi párhuzamát Barkóczi László közölte. Az ismeretlen lelőhelyű, szintén töredékes, körtetestű, sötétzöld darabot a Kr. u. 3. századra datálta.⁴⁵ Megegyezik az edény formája, perem- és aljkialakítása és a szálrátét díszítés is. Valószínűleg ez a példány is egy szalagfülllel rendelkezett, mint a

brigetiói töredék. A forma párhuzamai megtalálhatóak a Kelet-Mediterráneumban is.⁴⁶ Hasonló példány még a Barkóczi katalógusában levő 381. példány, azonban ez kis szálrátét talpgyűrűvel, valamint két fülllel ellátott, és az edény formája is némiképp különböző.⁴⁷ Hasonló, talpgyűrűs, szálrátétdíszítéses, kétfülvű edény ismert Aquileiából is.⁴⁸

Egyéb kisleletként említhetjük meg a 2015-as idényben előkerült hét üveggyöngyöt (33–37). A kis méretű lencse, gömb és nagyobb hengeres alakú üveggyöngyöket a Római Birodalom fennállásának teljes ideje alatt használták.⁴⁹ Érdekesség, hogy többségük az L19-es szelvényből került elő. Továbbá még egy bordázott gyöngyöt szükséges megemlíteni, amelyet a brigetiói üvegyártó műhely is gyártott.⁵⁰

KATALÓGUS

1. Tál töredékei (9. tábla 1)

Meghatározás: BARKÓCZI 1988, Form 4. a–b; ISINGS 1957, Form 42; RÜTTI 1991, Form AR 14, MADRUZZATO–MERCATNE 2005, Kat. Nr. 247.

Ltsz.: KGYM 2015.L19.048.239.

Leírás: Ívelt falú mély tálka, széles, ívesen kihajló peremmel, a peremen két formázott, plasztikus bordával.

Méretetek: $\acute{a}=11$ cm, $v_{\text{peremfal}}=0,27$ cm $v_{\text{átlagos}}=0,18$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: Kr. u. 1–3. század.

2. Tál töredékei (9. tábla 2)

Meghatározás: BARKÓCZI 1988, Form 4. a–b; ISINGS 1957, Form 42; RÜTTI 1991, Form AR 14, MADRUZZATO–MERCATNE 2005, Kat. Nr. 247.

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.030.44.

Leírás: Ívelt falú mély tálka, széles, ívesen kihajló peremmel, a peremen két formázott, plasztikus bordával, magas, formázott talpgyűrűvel. Összesen 16 darab töredék.

Méretetek: $\acute{a}=15$ cm, $\acute{a}_{\text{alj}}=7$ cm, $v_{\text{peremfal}}=0,29$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,19$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: Kr. u. 1–2. század.

3. Tál töredékei (9. tábla 3)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 88.

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.030.35.

Leírás: Függőleges falú tálka, melegen lekerekített, megvastagodó peremtöredéke, díszítetlen.

Méretetek: $\acute{a}=17$ cm, $v_{\text{peremfal}}=0,32$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,18$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: Kr. u. 1 század második fele–3. század.

4. Tál töredékei (9. tábla 4)

Meghatározás: formailag nem határozható meg.

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.351.

Leírás: Nagy méretű tál talpgyűrűje.

Méretetek: $\acute{a}=15$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: pontosan nem keltezhető.

5. Tál töredékei (9. tábla 5)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 89; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 26.

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.046.19.

Leírás: Ívelt falú tál oldaltöredéke, az edény testéből kialakított csöszzerű díszítéssel, amely az edény testének közepén vízszintesen fut körbe.

Méretetek: $v_{\text{átlagos}}=0,15$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: Kr. u. 1 század második fele–4. század.

6. Pohár peremtöredéke (9. tábla 6)

Meghatározás: BARKÓCZI 1988, Form 29, Kat. Nr. 162; ISINGS 1957, Form 85b; RÜTTI 1991, Form AR 98.1; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 47a.

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.155.

Leírás: Hengeres testű, függőleges falú pohár töredéke. A perem melegen lekerekített, megvastagodó.

⁴⁴ RÜTTI 1991, Form AR 139; ISINGS 1957, Form 83; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 76a.

⁴⁵ BARKÓCZI 1988, 166.

⁴⁶ SALDERN 1974, 662, 668.

⁴⁷ BARKÓCZI 1988, 164.

⁴⁸ MANDRUZZATO–MARCANTE 2005, 58, Kat. 3.

⁴⁹ RIHA 1990, 11.8; GUIDO 1978, 37.13; RIHA 1990, 11.11; RIHA 1990, 11.22; GUIDO 1978, 37.4.

⁵⁰ Analógia: TEMPELMANN-MACZYŃSKA 1985, 41–43; DÉVAI–GELENCSEK 2012, 73; BARTUS–BORHY et al. 2013, 47.

A perem alatt plasztikus, vízszintesen futó bordadíszítés.

Méreték: $v_{\text{peremfal}}=0,22$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,12$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: Kr. u. 2. század második fele–3. század eleje.

7. Pohár peremtöredéke (9. tábla 7)

Meghatározás: BARKÓCZI 1988, Form 29, Kat. Nr. 162; ISINGS 1957, Form 85b; RÜTTI 1991, Form AR 98.1; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 47a.

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.564.

Leírás: Hengeres testű, függőleges falú pohár töredéke. A perem melegen lekerekített, megvastagodó.

Méreték: $\acute{a}=9$ cm, $v_{\text{peremfal}}=0,32$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,14$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: Kr. u. 2. század második fele–3. század eleje.

8. Pohár peremtöredéke (9. tábla 8)

Meghatározás: BARKÓCZI 1988, Form 29, Kat. Nr. 162; ISINGS 1957, Form 85b; RÜTTI 1991, Form AR 98.1; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 47a.

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.542.

Leírás: Hengeres testű, függőleges falú pohár töredéke. A perem melegen lekerekített, megvastagodó.

Méreték: $\acute{a}=9,4$ cm, $v_{\text{peremfal}}=0,3$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,13$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: Kr. u. 2. század második fele–3. század eleje.

9. Pohár peremtöredéke (9. tábla 9)

Meghatározás: BARKÓCZI 1988, Form 29, Kat. Nr. 162; ISINGS 1957, Form 85b; RÜTTI 1991, Form AR 98.1; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 47a.

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.573.

Leírás: Hengeres testű, függőleges falú pohár töredéke. A perem melegen lekerekített, megvastagodó.

Méreték: $\acute{a}=8,8$ cm, $v_{\text{peremfal}}=0,22$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,14$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: Kr. u. 2. század második fele–3. század eleje.

10. Pohár peremtöredéke (9. tábla 10)

Meghatározás: BARKÓCZI 1988, Form 29, Kat. Nr. 162; ISINGS 1957, Form 85b; RÜTTI 1991, Form AR 98.1; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 47a.

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.350.

Leírás: Hengeres testű, függőleges falú pohár töredéke. A perem melegen lekerekített, megvastagodó.

Méreték: $\acute{a}=9,8$ cm, $v_{\text{peremfal}}=0,36$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,18$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: Kr. u. 2. század második fele–3. század eleje.

11. Pohár peremtöredéke (9. tábla 11)

Meghatározás: BARKÓCZI 1988, Kat. Nr. 162; ISINGS 1957, Form 21; HARTER 1999, Form B15b; SAKL-OBERTHALER-TARCSAY 2001, 84, Taf. 18g; HOFFMANN 2001, Taf. 96; MANDRUZZATO-MARCANTE 2005, tav. 142.254–256.

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.487.

Leírás: Hengeres testű, függőleges falú pohár töredéke. A perem alatt kétszer két, illetve három sávban vésett szalagdízítés, alatta függőlegesen álló, keskeny, hosszúkás facettált oválisok sora látható.

Méreték: $v_{\text{átlagos}}=0,14$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: Kr. u. 2. század második fele–3. század eleje.

12. Talpgyűrű töredéke

Meghatározás: A forma pontosan nem határozható meg.

Ltsz.: KGYM 2015.L19.008.19.

Leírás: Talpgyűrű töredéke, megvastagodó, egyenes, enyhén benyomott aljjal, szálrátét talpgyűrűvel.

Méreték: $\acute{a}=4$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,16$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: pontosan nem keltezhető.

13. Talpgyűrű töredéke

Meghatározás: A forma pontosan nem határozható meg.

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.080.43.

Leírás: Talpgyűrű töredéke, megvastagodó, egyenes, enyhén benyomott aljjal, szálrátét talpgyűrűvel.

Méreték: $\acute{a}=4,5$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,14$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: pontosan nem keltezhető.

14. Talpgyűrű töredéke (9. tábla 12)

Meghatározás: A forma pontosan nem határozható meg.

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.570.

Leírás: Talpgyűrű töredéke, megvastagodó, egyenes, enyhén benyomott aljjal, szálrátét talpgyűrűvel.

Méreték: $\acute{a}=5$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,14$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: pontosan nem keltezhető.

15. Alj töredéke

Meghatározás: A forma pontosan nem határozható meg.

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.318.

Leírás: Alj töredéke, megvastagodó, egyenes, enyhén benyomott aljjal.

Méreték: $\acute{a}=4,5$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,16$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: Kr. u. 2. század vége–3. század eleje.

16. Alj töredéke

Meghatározás: A forma pontosan nem határozható meg.

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.312.

Leírás: Alj töredéke, megvastagodó, egyenes, enyhén benyomott aljjal.

Méretetek: $\hat{a}=3,2$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,12$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: Kr. u. 2. század vége–3. század eleje.

17. Hasábos testű palack töredékei (10. tábla 1)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 156; ISINGS 1957, Form 50; BARKÓCZI 1988, Form 167c; ROTTLOFF 2006, 147.

Ltsz.: KGYM 2014.LM16–LM17.015.129.

Leírás: Hasábos testű palack aljtöredéke. A négyszögű formába fűjt, megvastagodó töredéken *P/CL/A/CP* felirat olvasható, a felirat egy körben elhelyezett rombusz alakzat oldalainál látható, a rombusz belsejében fenyőágmotívum van.

Méretetek: $h_{\text{alj}}=8 \times 7,8$ cm.

Színmeghatározás: kékeszöld.

Keltezés: Kr. u. 1. század–2. század.

18. Hasábos testű palack töredékei (10. tábla 2, 11. tábla 1)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 156; ISINGS 1957, Form 50; BARKÓCZI 1988, Form 167c.

Ltsz.: KGYM 2015.L19.048.219–240.

Leírás: Hasábos testű palack oldal-, alj- és peremtöredékei. A négyszögű formába fűjt, megvastagodó aljtöredéken kör motívumban rombusz, ezen belül pedig fenyőág látható.

Méretetek: $sz=5,8$ cm, $m=6,2$ cm, $v=0,8$ cm.

Színmeghatározás: kékeszöld.

Keltezés: Kr. u. 1. század–2. század.

19. Hasábos testű palack töredékei (11. tábla 2)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 156; ISINGS 1957, Form 50; BARKÓCZI 1988, Form 167c.

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.153.

Leírás: Hasábos testű palack bordázott szalagfülének töredékei.

Méretetek: $sz=3,2$ cm, $m=2,5$ cm, $v=0,45$ cm.

Színmeghatározás: kékeszöld.

Keltezés: Kr. u. 1. század–3. század.

20. Hasábos testű palack töredékei (11. tábla 3)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 156; ISINGS 1957, Form 50; BARKÓCZI 1988, Form 167c.

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.151.

Leírás: Hasábos testű palack aljtöredéke. A négyszögű formába fűjt, megvastagodó aljtöredéken két koncentrikus kör látható.

Méretetek: $sz=4,6$ cm, $m=5,2$ cm, $v=0,52$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: Kr. u. 1. század–3. század.

21. Hasábos testű palack töredékei (11. tábla 4)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 156; ISINGS 1957, Form 50; BARKÓCZI 1988, Form 167c.

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.030.037.

Leírás: Hasábos testű palack peremtöredéke, befelé visszahajtott, melegen lekerekített peremmel.

Méretetek: $\hat{a}=4,2$ cm, $v_{\text{peremfal}}=1,12$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,25$ cm.

Színmeghatározás: kékeszöld.

Keltezés: Kr. u. 1. század–3. század.

22. Hasábos testű palack töredékei

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 156; ISINGS 1957, Form 50; BARKÓCZI 1988, Form 167c.

Ltsz.: KGYM 2015.L19.040.63–71.

Leírás: Hasábos testű palack kilenc darab aljtöredéke. A négyszögű formába fűjt, megvastagodó aljtöredéken díszítés nem látható töredékességük miatt.

Méretetek: $sz=3,2$ cm, $m=2,2$ cm, $v=0,4$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: Kr. u. 1. század–3. század.

23. Korsó peremtöredéke (11. tábla 9)

Meghatározás: ISINGS 1957, Form 126; RÜTTI 1991, Form AR 171; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 125.

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.169.

Leírás: Nagy méretű, hengeres testű korsó peremének töredéke, enyhén kihajló, melegen lekerekített, befelé visszahajtott.

Méretetek: $\hat{a}=7,8$ cm, $v_{\text{peremfal}}=0,52$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,18$ cm.

Színmeghatározás: sötétzöld.

Keltezés: Kr. u. 2. század vége–5. század eleje.

24. Palack vagy korsó peremtöredéke

Meghatározás: A forma pontosan nem határozható meg.

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.030.37.

Leírás: Tölcséres nyakú palack vagy korsó peremtöredéke. A perem melegen lekerekített, befelé visszahajtott.

Méretetek: $\hat{a}=3,5$ cm, $v_{\text{peremfal}}=0,6$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,26$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: pontosan nem keltezhető.

25. Palack vagy korsó szalagfülének töredéke

Meghatározás: A forma pontosan nem határozható meg.

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.585.

Leírás: Palack vagy korsó sima szalagfülének és tésénék töredéke. Valószínűleg kis méretű korsóhoz tartozhatott.

Méretetek: $sz=2,4$ cm, $sz=1,8$ cm, $v=0,36$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: pontosan nem keltezhető.

26. Körtetestű, kis méretű korsó (12. tábla 3)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 156; ISINGS 1957, Form 50; BARKÓCZI 1988, Form 167c.

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.030.39.

Leírás: Körtetestű, kis méretű korsó töredékei. A pereme enyhén ívelt, melegen lekerekített, megvastagodó. A peremhez sima szalagfűl csatlakozik ujjtartó résszel, az edény alja egyenes, enyhén megvastagodó, benyomott, tartórúd nyoma látható rajta. Talpgyűrűje nincs. Az edény teljes testét a nyaktól lefelé opak, fehér színű, vékony szálrátét díszíti, amelyet spirálisan csavartak fel az edény testére.

Méretetek: $\hat{a}=3$ cm, $\hat{a}_{\text{alj}}=2,4$ cm, $v_{\text{peremfal}}=0,22$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,15$ cm.

Színmeghatározás: kékeszöld.

Keltezés: Kr. u. 1. század–3. század.

27. *Illatszeres üveg aljtöredéke* (11. tábla 5)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 148; ISINGS 1957, Form 101; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 79c.

Ltsz.: KGYM 2015.001.3.

Leírás: Gömbtestű illatszeres edény aljtöredéke, az alj enyhén benyomott, tartórúd nyoma látható.

Méretetek: $\hat{a}=3,4$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,11$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: Kr. u. 1. század–3. század.

28. *Illatszeres üveg nyaktöredéke* (11. tábla 6)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 148; ISINGS 1957, Form 101; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 79c.

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.156.

Leírás: Gömbtestű illatszeres edény aljtöredéke, az alj enyhén benyomott, tartórúd nyoma látható rajta.

Méretetek: $v_{\text{átlagos}}=0,13$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: Kr. u. 1. század–3. század.

29. *Illatszeres üveg aljtöredéke* (11. tábla 7)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 139; ISINGS 1957, Form 83; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 76a.

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.549.

Leírás: Benyomott oldalú, hosszúkás, magas, karcsú illatszeres edény aljtöredéke, megvastagodó, egyenes aljjal.

Méretetek: $\hat{a}=1,4$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,140$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: Kr. u. 2. század közepe–3. század első fele.

30. *Illatszeres üveg peremtöredéke* (11. tábla 8)

Meghatározás: A forma pontosan nem határozható meg.

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.1

Leírás: Illatszeres edény peremtöredéke, a perem melegen lekerekített, befelé visszahajtott. Az edény teste hiányzik.

Méretetek: $\hat{a}=2,4$ cm, $v_{\text{peremfal}}=0,360$, $v_{\text{átlagos}}=0,18$ cm.

Színmeghatározás: színtelenített.

Keltezés: pontosan nem keltezhető.

31. *Aryballos oldaltöredéke* (12. tábla 1)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 151.3; ISINGS 1957, Form 61; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 135; BARKÓCZI 1988, Form 141, Kat. Nr. 360, 366.

Ltsz.: KGYM 2015.L19.024.40.

Leírás: *Aryballos* oldaltöredéke, hullámos, az edény testén mélyen lefutó delfinfüldíszítéssel.

Méretetek: $v_{\text{átlagos}}=0,18$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: Kr. u. 1. század közepe–3. század első fele.

32. *Aryballos oldaltöredéke* (12. tábla 2)

Meghatározás: RÜTTI 1991, Form AR 151.3; ISINGS 1957, Form 61; GOETHERT-POLASCHEK 1977, Form 135; BARKÓCZI 1988, Form 141, Kat. Nr. 360, 366.

Ltsz.: KGYM 2015.L19.045.35.

Leírás: *Aryballos* oldaltöredéke, hullámos, az edény testén mélyen lefutó delfinfüldíszítéssel.

Méretetek: $v_{\text{átlagos}}=0,18$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld.

Keltezés: Kr. u. 1. század közepe–3. század első fele.

33. *Bordázott üveggyöngy*

Meghatározás: TEMPELMANN-MACZYNSKA 1985, 41–43.

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.541.

Leírás: Hat bordával ellátott üveggyöngy.

Méretetek: $\text{axis}=3,2$ cm, $\text{basis}=0,3$ cm, $\text{diameter}=0,8$ cm.

Színmeghatározás: áttetsző, üvegzöld.

Keltezés: Kr. u. 2. század második fele–3. század eleje.

34. *Gömb alakú üveggyöngy*

Meghatározás: RIHA 1990, 11.8.

Ltsz.: KGYM 2015.L19.025.162.

Leírás: Kis méretű, gömb alakú üveggyöngy.

Méretetek: $\text{axis}=0,5$ cm, $\text{basis}=0,2$ cm, $\text{diameter}=0,5$ cm.

Színmeghatározás: sötétkék, opak gyöngy.

Keltezés: Kr. u. 1. század második fele–4. század.

35. *Gömb alakú üveggyöngy*

Meghatározás: RIHA 1990, 11.8.

Ltsz.: KGYM 2015.L19.048.244.

Leírás: Kis méretű, gömb alakú üveggyöngy.

Méretetek: $\text{axis}=0,4$ cm, $\text{basis}=0,2$ cm, $\text{diameter}=0,5$ cm.

Színmeghatározás: üvegzöld, opak gyöngy.

Keltezés: Kr. u. 1. század második fele–4. század.

36. *Gömb alakú üveggyöngy*

Meghatározás: RIHA 1990, 11.8.

Ltsz.: KGYM 2015.L19.048.216.

Leírás: Nagy méretű, gömb alakú üveggyöngy.

Méreték: *axis*=2,4 cm, *basis*=0,8 cm, *diameter*=1,5 cm.

Színmeghatározás: sötétkék, opak gyöngy.

Keltezés: Kr. u. 1. század második fele–4. század.

37. *Hengeres alakú üvegyöngy*

Meghatározás: RIHA 1990, 11.22; GUIDO 1978, 37.4.

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.O11.88.

Leírás: Hengeres alakú üvegyöngy.

Méreték: *axis*=2,8 cm, *basis*=0,3, *diameter*=1,4 cm.

Színmeghatározás: áttetsző, szintelenített, rajta fehér, kék és barna opak, a felszínbe simított, spirális száldíszítéssel.

Keltezés: Kr. u. 2. század–4. század.

38. *Hengeres alakú üvegyöngy*

Meghatározás: RIHA 1990, 11.22; GUIDO 1978, 37.4.

Ltsz.: KGYM 2015.L19.040.55.

Leírás: Hengeres alakú üvegyöngy, teljesen deformálódott, összelapult.

Színmeghatározás: opak, kobaltkék.

Keltezés: Kr. u. 2. század–4. század.

HELYI KERÁMIA

2015-ben a lelőhelyen összesen 4201 helyi készítésű kerámiatöredék és kerámiából készült kislelet (játékkorong, agyagminta) került elő. Ebben az évben befejeződött az LM16–17 szelvényben levő második és az O18–19 szelvényben fekvő harmadik pince feltárása. A második pince földszerkezete alatt és attól délre, a pince aljára dobott kerámialeletanyag egy része, köztük több helyi készítésű edény is, restaurálásra került. A *terra sigillata* tálak és az *amphorák* alapján a pincét legkésőbb az Antoninus-korban hagyták fel, és a Severus-korig teljesen betemették.⁵¹ Ez jó keltezési támpontot ad a helyi készítésű kerámiák használatára vonatkozóan is.

Az elsődleges leletfeldolgozás során a polgárvárosi feltárásokon korábban is meghatározható kerámiatípusok jelentkeztek, amelyek egymáshoz viszonyított arányában sem figyelhető meg eltérés.⁵² (1. táblázat)

A mindennapi használatban lévő szürke házi kerámiák tároló- és főzőedényei adják a leletanyag több mint felét (62%). A gyorskorongolt edények anyaga a szürke különböző árnyalataira égetett, homokot és apró kavicsot tartalmaz vagy durva, szemcsés. A formák között változatos méretű, formájú és peremkiépzésű fazekak (1), (13. tábla 1) mély és lapos tálak (2), (13. tábla 2) valamint a fedők a legjellemzőbbek, ritkábbak a poharak és a kancsók. A szürke töredékek csaknem harmadát a lassúkorongolt edények adják. A vízszintesen kihajló vagy háromszög keresztmetszetű, gyakran bordázott peremű hombárok (4) (13. tábla 4) mellett kisebb méretű, fésűs díszítésű fazekak is megjelennek (3). (13. tábla 3)

A nyers színű házi kerámiatöredékek (20%) anyaga halványbarnára, barnássárgára égetett, homokot, apró kavicszemcsét, ritkán fehér mészemcséket tartalmaz. A peremtöredékek többsége korsókhoz és kancsókhoz tartozik. Ritkák a tálak, ezek is jórészt

Kerámiatípusok, -tárgyak	Töredékek száma	Százalékos eloszlás
Szürke házi kerámia	2852	67,89
Nyers színű házi kerámia	728	17,33
„Pompeii vörös tál” utánzata	141	3,36
Vörös bevonatos kerámia	137	3,26
Brigetiói sávós kerámia	94	2,24
„Firnware” utánzata	81	1,93
Dörzstál	81	1,93
Pannoniai bevonatos kerámia	27	0,64
Füstölőtál	22	0,52
Márványozott festésű kerámia	21	0,5
Kézzel formált kerámia	10	0,24
Arcos edény	3	0,07
Kerámia játékkorong	3	0,07
Agyagminta	1	0,02
Összesen	4201	

1. táblázat: A helyi készítésű kerámiatípusok eloszlása

a behúzott peremű változatot képviselik. A második pince legkorábbi betöltési rétegében egy egyfülű és egy kétfülű korsó, egy behúzott peremű tál, valamint két persely került elő (5–9). (14. tábla 1–5)

A festett kerámiákon belül a süőtálakként használt „pompeii vörös tálak” utánzatai és a vörös bevonatos kerámiák jelentkeztek legnagyobb számban (4–4%), kisebb mennyiségben a brigetiói sávós kerá-

⁵¹ BARTUS–BORHY 2016, 106.

⁵² BARTUS–BORHY et al. 2013, 27, 4. kép; BARTUS–BORHY et al. 2014, 40, 1. táblázat; BARTUS–BORHY

et al. 2015, 23, 1. táblázat; BARTUS–BORHY et al. 2016, 122–123.

miák (3%), a „*Firnisware*” utánzatai (2%) és a márványozott festésű kerámiák (1%).

A vörös bevonatos kerámiák anyaga halványbarnára, vörössárgára égetett, jól iszapolt, kevés apró kavicszemcsét és homokot tartalmaz. Formai szempontból kevésbé vizsgálhatók. A töredékek főként korsókhoz és tálakhoz tartoznak, ritkák a fedők és poharak. A második pince aljáról két azonos formájú, vörös bevonatos, kétfülű korsó töredékei kerültek elő (10). (14. tábla 6)

Az italiai eredetű „*pompeii vörös tálak*”⁵³ utánzatainak peremátmérője 15 és 25 cm közé esik, anyaguk téglaszínűre égetett, homokot és vörös zárványokat tartalmaz. Belső oldalukat és peremük külső szegélyét vörös, vörössárga bevonat fedi. Funkciójukból adódóan az edények alján és sok esetben oldalfalukon is másodlagos égés nyomai figyelhetők meg. Az utánzatok gyártását Pannoniában a Flavius-korban kezdték meg.⁵⁴

A kelta hagyományokat követő brigetiói sávos kerámiák között korsók és vízszintes peremű fazekak töredékei kerültek elő. Anyaguk halványbarnára és vörössárgára égetett, homokot, kevés apró kavicsot és fehér mészzemcséket tartalmaz. Az edények hátsát vagy felső kétharmadát díszítő vörös, barnászvörös festésen bekarcolt vízszintes vagy hullámvonalak és fogazás is („*Rädchenverzierung*”) megfigyelhető. A kerámiatípus gyártása a Flavius-korban indult meg Dél-Pannoniában, virágkorát a 2. században és a 3. század elején élte.⁵⁵ Egyik fő gyártási központja a településhez tartozó Szőny–Gerhát fazekastelep volt, így nagy számban jelennek meg a brigetiói leletanyagban.⁵⁶

A barnára és halványbarnára égetett, vékony falú, jól iszapolt, fémes hatású, fényes vagy matt vörös, vörössárga bevonatú poharak töredékei az italiai eredetű „*Firnisware*” utánzatai közé tartoznak. Formájuk tojás alakú vagy horpasztott falú pohár, úgynevezett „*Faltenbecher*”. Változatos peremkiképzésűek, gyakran agyagszembeszórással díszítettek, általánosak a polgárváros kerámiaanyagában.⁵⁷ Ez a kerámiatípus a Flavius-kortól a 2. század végéig, 3. század elejéig volt jellemző a *limes* mentén.⁵⁸

A márványozott festésű kerámiák formailag vizsgálható töredékei anyagukban megegyeznek a *municipium*ban korábban előkerült edényekkel: Drag. 35/36 formájú *terra sigillata* csésze utánzatai és gyűrűs tálak.⁵⁹ Az 1. század végétől a 2. század végéig jellemző márványozott festésű kerámiákat⁶⁰ a Szőny–Gerhát fazekastelepen is gyártottak.⁶¹

A dörzstálak (2%) többségét nagy méret, vastag fal, enyhén aláhajló perem jellemzi, anyaguk halványbarnára égetett. Kisebb mennyiségben megjelennek a vékonyabb falú festett változatok is, míg mázas dörzstálak nem kerültek elő. A 81 dörzstáltöredék csaknem fele az OP18–19 szelvény úgynevezett harmadik pincéjének betöltéséből származik.

A füstölőtálak (1%) egy kivétellel oxidációs égetésűek. Anyaguk halványbarnára, vörössárgára égetett, homokot és apró kavicszemcsét tartalmaz.

A pannoniai bevonatos kerámiák (1%) többsége díszítetlen vagy fogaskarcolt sorokkal díszített, Drag. 37 *terra sigillata* formát utánzó tálakhoz tartozik. Anyaguk világosszürkére égetett, homokot, apró kavicsot, egy-egy fehér mészzemcsét tartalmaz, bevonatuk szürke. Két oldaltöredék anyaga sárga, bevonatuk vörös, külső oldalukon fogaskarcolt sáv alatt egy-egy bepecsételt rozetta látható. Mindkettő az N19-es szelvényből került elő, csaknem szabályos kör alakúak, feltételezhető, hogy másodlagosan játékkorongként használták őket (11–12). (15. tábla 1–2) A rozetta a pecsételt kerámiák kedvelt díszítőeleme, amely *terra sigillata* motívumokat utánozva számtalan változatban jelenik meg a brigetiói lelőhelyű pannoniai bevonatos kerámiákon is.⁶² A pannoniai bevonatos kerámiák az 1. század második felében jelentek meg és a 3. század közepéig voltak jellemzőek. A Szőny–Gerhát fazekastelepen szürke és vörös változatokat is gyártottak.⁶³

A kézzel formált kerámia aránya 2015-ben nem érte el az összeletanyag 1%-át sem. A peremtöredékek alapján fazekak és fedők/tálak töredékei jelentkeztek. Anyaguk durva, szürkére, szürkésbarnára égetett.

A pannoniai bevonatos kerámiáknál említett darabokon kívül még egy játékkorong került elő ebben

⁵³ GABLER 1990, 188, 35. ábra.

⁵⁴ BÓNIS 1942, 23, XXI. t. 52, XXII. t. 1–2; ETTLINGER–SIMONETT 1952, 389–392; GABLER 1973, 154; GABLER 1977, 163; GABLER 1989, 476; GRÜNEWALD 1979, 49; MILGBAUER 1990, 20; GABLER–HORVÁTH 1996, 153.

⁵⁵ PÓCZY 1957, 41; BÓNIS 1970, 71, 80.

⁵⁶ BÓNIS 1970; BARTUS–BORHY et al. 2014, 40, Kat. 3–4, 8. tábla 3–4.

⁵⁷ BARTUS–BORHY et al. 2014, 41, Kat. 10–13, 10. tábla 2–5; BARTUS–BORHY et al. 2016, Kat. 9, 7. tábla 9.

⁵⁸ GABLER 1977, 160.

⁵⁹ FÉNYES 2003, Kat. 3/16, 18–20, 22, 28, 30, Abb. 10/6, 8, Abb. 11/1, 2, 4, Abb. 12/2, 4; BORHY–BARTUS et al. 2015, 26, Kat. 21–24, 16. tábla 9–12.

⁶⁰ BÓNIS 1942, 22; PÓCZY 1957, 42; GABLER 1977, 161; GABLER 1989, 495; OTTOMÁNYI 2012, 223.

⁶¹ BÓNIS 1979, Abb. 6:14, 15, Abb. 7:15, Abb. 9:1, 5, 6, 8, Abb. 14: 6, 9, Abb. 15:13, Abb. 16:2, 7, Abb. 17:7.

⁶² FÉNYES 2003, Kat. 4/b/13, 18, Abb. 21/1, 22/1, 3, Abb. 42/18a–b, 19a–b, 20a–b, 21a–b.

⁶³ BÓNIS 1979, Abb. 8:7–12, Abb. 18:15, Abb. 29:12–13.

az ásatási szezonban, az L19-es szelvényből, amelyet másodlagosan egy szürke házi kerámia aljából alakítottak ki.

Három töredék tartozik arcos edényekhez. Egy szürke, jól iszapolt peremtöredék az N19-es szelvény felszíni humuszrétegéből került elő, szemet és fület ábrázol (13). (15. tábla 3) Egy edény két oldaltöredéke szem- és hajábrázolással a második pince legkorábbi betöltési rétegéből származik (14–15), (15. tábla 4) anyaguk jól iszapolt, barnássárgára égetett, amelyet fényes barna bevonattal vontak be. Az arcos edények meglehetősen ritkák a brigetiói leletanyagban. Helyi gyártásukat a katonavárosi fazekastelepek agyagmintái bizonyítják,⁶⁴ s az utóbbi években a polgárvárosban is több edény töredéke került elő.

A kerámia kisleletek számát 2015-ben egy eredetileg feltételezhetően kör alakú agyagnegatív töredéke is gyarapította (16), (15. tábla 5) amely az L19-es szelvény felszíni humuszrétegének szórványaihoz tartozik. Átmérője 11 cm, anyaga vörösszürkére égetett, homokot tartalmaz. A kerek formájú agyagnegatívok általában az edények oldalfalát díszítő medaillonok készítésére vagy lepénysütőformaként szolgáltak.⁶⁵ Utóbbiakra jellemző magasított perem-

kiképzés ezen a töredéken nem figyelhető meg. A minta ábrázolásának megállapításához további vizsgálat szükséges, valószínűleg egy – az egykori teljes felületet lefedő – alakot vagy jelenetet ábrázol.

2015-ben három edény/edénytöredék felületén figyelhető meg égetés után írt vagy karcolt felirat. A második pince Severus-kori betöltéséből előkerült egyfülű korsón egy többsoros kurzív felirat olvasható. Két szürke töredéken, egyikén a vízszintes perem felületén (17), (15. tábla 6) a másikon a perem alatt látható bekarcolás (18). (15. tábla 7)

Összességében megállapítható, hogy a 2015-ös polgárvárosi ásatásokon a jellegzetes római kori kerámiatípusok jelentkeztek. Az edénytöredékek többsége a szürke és nyers színű kerámiákhoz tartozik, a festett típusokon belül a vörös bevonatosak a leggyakoribbak. A leletanyagból kiemelkednek az arcos edények és az agyagminta töredékei, amelyek kis számban ismertek Brigetióból, valamint a kurzív felirattal ellátott egyfülű korsó. Mivel a második és harmadik pince is teljesen feltárássra került, szükségessé válik, hogy a különböző években kibontott betöltési rétegeiknek anyaga egyben újra tanulmányozásra kerüljön.

KATALÓGUS

1. Szürke fazék (13. tábla 1)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.74, 210, 221–228, 231–239, 242, 259.

Leírás: Fazék háromszög keresztmetszetű peremmel. Anyaga magjában világosszürke, falköpenye sötétszürke, homokot és apró kavicszemcséket tartalmaz.

Méretetek: $m=17$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=12$ cm, $\hat{a}_{\text{alj}}=6$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,7$ cm.

2. Szürke tál (14. tábla 2)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.115, 137, 146, 413, 417, 422, 423.

Leírás: Lapos tál, lekerekített peremmel, perem alatt hornyolattal tagolt. Anyaga világosszürkére égetett, homokot, apró kavicszemcséket tartalmaz.

Méretetek: $m=4,5$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=22$ cm, $\hat{a}_{\text{alj}}=17$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,7$ cm.

3. Szürke fazék töredékei (15. tábla 3)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.046.28, 2015.LM16–17.078.159, 2015.LM16–17.079.31, 42, 45, 47, 51, 52, 57, 63, 66, 68, 96, 130, 150, 153, 174, 175, 2015.O18–19.028.105, 106, 108, 110, 112, 114.

Leírás: Lassúkorongolt, kihajló peremű fazék perem-

és oldaltöredékei. Anyaguk magjában szürke, falköpenyük sötétszürke, barnásszürke, szemcsés, homokot tartalmaz. Perem alatt és a perem belső oldalán sűrű fésűzéssel díszített.

Méretetek: $m=14,8$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=19$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,6$ cm.

4. Szürke hombár peremtöredéke (13. tábla 4)

Ltsz.: KGYM 2015.001.1.

Leírás: Lassúkorongolt hombár bordázott peremtöredéke. Anyaga magjában világosszürke, falköpenye szürke, szemcsés, homokot tartalmaz. Külső oldalán vízszintes vonalakkal, hullámvonallal díszített.

Méretetek: $m=13,5$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=35$ cm, $v_{\text{átlagos}}=1,2$ cm.

5. Nyers színű persely (14. tábla 1)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.16.

Leírás: Persely. Anyaga halványbarnára égetett, homokot tartalmaz. Felületén kívül-belül vas korrózió nyoma. Pereme hiányos.

Méretetek: $m=10,3$ cm, $\hat{a}_{\text{alj}}=5,4$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,5$ cm.

6. Nyers színű persely (14. tábla 2)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.17.

Leírás: Anyaga halványbarnára égetett, homokot, fehér mészzemcsét tartalmaz. Felületén kevés kipat-

⁶⁴ BÓNIS 1977, Abb. 3:9; BÓNIS 1979, Abb. 18:9, 23:3; BORHY–BARTUS et al. 2014, Kat. 19, 11. tábla 6.

⁶⁵ A brigetiói lepénymintákra vonatkozóan lásd: DELBÓ 2015.

togzás látható, külső és belső oldalán vas korrózió nyomaival. Pereme és oldala hiányos.

Méretek: $m=9,5$ cm, $\hat{a}_{\text{alj}}=5,6$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,5$ cm.

7. Nyers színű korsó (14. tábla 3)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.20.

Leírás: Egyfülű korsó, vállban szélesedő forma, széles peremmel, cilindrikus nyakkal, vízszintes aljjal. Anyaga halványbarna, jól iszapolt, homokot, kevés apró kavicsot tartalmaz. Vállán kurzív felirat látható. Hiányos.

Méretek: $m=34,6$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=8,2$ cm, $\hat{a}_{\text{alj}}=8$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,6$ cm.

8. Nyers színű korsó (14. tábla 4)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.21.

Leírás: Kétfülű korsó, vállban szélesedő formájú, rövid hengeres nyakkal. Négyosztatú szalagfülei a perem alól indulnak. Anyaga halványbarnára égetett, homokot, nagy méretű, fehér mészszerkecséket és apró kavicszerkecséket tartalmaz, felülete több helyen kipattogzott. Deformált, hiányos.

Méretek: $m=39$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=5,2$ cm, $\hat{a}_{\text{alj}}=8,6$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,8$ cm.

9. Nyers színű tál (14. tábla 5)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.18.

Leírás: Behúzott peremű tál. Peremvége lekerekített, oldalfala íves, alja vízszintes. Anyaga magjában világosbarnára égetett, falköpenye vörössárga, homokot és kevés apró kavicszerkecséket tartalmaz. Pereme hiányos.

Méretek: $m=4$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=20,6$ cm, $\hat{a}_{\text{alj}}=16,4$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,6$ cm.

10. Vörös bevonatos korsó (14. tábla 6)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.19.

Leírás: Kétfülű, széles szájú korsó. Alacsony formájú. Pereme kihajló, hornyolattal tagolt, nyaka cilindrikus, két hornyolattal díszített, alja enyhén felhúzott. A háromosztatú szalagfülek a perem alól indulnak. Anyaga halványbarnára égetett, homokot, kevés apró kavicsot tartalmaz. Bevonata kopott, vörös színű.

Méretek: $m=15,5$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=14$ cm, $\hat{a}_{\text{alj}}=6,2$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,5$ cm.

11. Pannoniai bevonatos kerámia oldaltöredéke (15. tábla 1)

Ltsz.: KGYM 2015.L19.040.10.

Leírás: Oldaltöredék. Anyaga vörössárgára égetett, homokot és egy nagyobb kavicszerkecséket tartalmaz, enyhén porózus. Felületét fényes vörös bevonat fedi. Többsoros karcolt fogaskoszorú alatt bepecsételt rozetta töredéke látható rajta.

Méretek: $m=2,7$ cm, $sz=2,6$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,5$ cm.

12. Pannoniai bevonatos kerámia oldaltöredéke (15. tábla 2)

Ltsz.: KGYM 2015.L19.048.212.

Leírás: Oldaltöredék. Anyaga vörössárgára égetett, homokot és egy nagyobb kavicszerkecséket tartalmaz, enyhén porózus. Felületét fényes vörös bevonat fedi. Többsoros karcolt fogaskoszorú alatt bepecsételt rozetta töredéke látható rajta. Másodlagosan égett.

Méretek: $m=3,1$ cm, $sz=3,2$, $v_{\text{átlagos}}=0,5$ cm.

13. Arcos edény peremtöredéke (15. tábla 3)

Ltsz.: KGYM 2015–N18–19.009.23.

Leírás: Arcos edény peremtöredéke fül- és szemábrázolással. Anyaga magjában világosszürkére égetett, falköpenye szürke, homokot és apró kavicszerkecséket tartalmaz.

Méretek: $m=5,9$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=8$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,3$ cm.

14. Arcos edény töredéke (15. tábla 4)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.77.

Leírás: Arcos edény szemtöredéke. Anyaga halványbarnára égetett, homokot tartalmaz, jól iszapolt. Külső és belső oldalát fényes sötétbarna bevonat fedi. Egy individuum a következő töredékekkel.

Méretek: $m=4,7$ cm, $sz=3,3$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,3$ cm.

15. Arcos edény töredéke (15. tábla 4)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.76.

Leírás: Arcos edény oldaltöredéke hájábrázolással és az edény fülének töredékével. Anyaga halványbarnára égetett, homokot tartalmaz, jól iszapolt. Külső és belső oldalát fényes sötétbarna bevonat fedi. Egy individuum az előző töredékekkel.

Méretek: $m=3,4$ cm, $sz=5,8$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,3$ cm.

16. Agyagminta töredéke (15. tábla 5)

Ltsz.: KGYM 2015.L19.008.12.

Leírás: Kör alakú minta töredéke. Anyaga vörösszürkére égetett, homokot tartalmaz.

Méretek: $\hat{a}_{\text{perem}}=11$ cm, $v_{\text{átlagos}}=1$ cm.

17. Szürke peremtöredék (15. tábla 6)

Ltsz.: KGYM 2015.L19.031.2.

Leírás: Vízszintesen kihajló peremtöredék. Anyaga szürkére égetett, homokot, apró kavicszerkecséket tartalmaz. Peremén másodlagosan bekarcolt vonalak láthatók.

Méretek: $m=2,8$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=24$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,5$ cm.

18. Szürke peremtöredék (15. tábla 7)

Ltsz.: KGYM 2015.N18–19.009.81.

Leírás: Vízszintesen kihajló peremtöredék. Anyaga magjában szürkére égetett, falköpenye sötétszürke, szemcsés, homokot tartalmaz. Pereme és nyaka egy-egy vízszintes hornyolattal tagolt. A perem alatt, a külső oldalán, másodlagosan bekarcolt függőleges vonalak láthatók.

Méretek: $m=3$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=29$ cm, $v_{\text{átlagos}}=0,6$ cm.

IMPORT KERÁMIA ÉS MÉCSESEK

A 2015-ös ásatás során a korábbi évekhez képest jóval kisebb mennyiségű import kerámia látott napvilágot.⁶⁶ Ez részben annak köszönhető, hogy ebben az időben főként a 2012-es feltárás során már előkerült, ám még teljesen fel nem tárt pince és az attól nem messze fekvő nagy méretű szemétdödör feltárására koncentrált a kutatás. A kerámiaanyag előzetes feldolgozása alapján elmondható, hogy az előkerült kerámiatípusok egy kivétellel (1) megfelelnek az eddigi ásatási években előkerült kerámiatípusoknak.

Zöldmázás, barbotindízes pohár

Különlegesnek számít egy zöldmázás füles pohár, amely a pince legkorábbi betöltési rétegéből, a beszakadt fődémszerkezettől délre, a pince aljáról került elő (1). Korai mázas kerámia Brigetióból eddig csak néhány apró töredékből ismert.

Ennek az edénytípusnak a gyártási területe négy fő régióban lokalizálható. Kis-Ázsia keleti részén Tarsos központtal, nyugati részén Smyrna és Pergamon központtal, illetve Észak- és Közép-Italia területén a Tyrrhén-tenger felőli partvidéken.

A brigetiói edény esetében az itáliai gyártási régió tűnik a legvalószínűbbnek. Az Alpoktól északra fekvő lelőhelyeken előkerült edények alapján az észak itáliai műhelyek működését az 1. század első felétől a harmadik negyedéig datálhatjuk. A műhelyek termékeinek főbb ismertetőjegyei az edény külső felületén lévő zöld s a belső felületén lévő sárgásbarna máz. Az anyaguk fehéres színű, gyakran megfigyelhető benne fekete homok és fehér színű zárványok. A brigetiói pohár legközelebbi párhuzama Carnuntumból ismert.⁶⁷

Észak-italiai, vékony falú csésze

Keskeny talpú, féltőjás formájú csésze, amely szintén a pince legkorábbi betöltési rétegéből került

elő (3). Nevét a felületén található, jellegzetes, bekarcolt rácsos díszítésről kapta. A szakirodalomban leggyakrabban úgynevezett „*Gitterbecher*” néven találjuk. Ezt a díszítést az edény egész felületét vagy legalábbis a test nagy részét borító, horizontális és vertikális vagy enyhén haránt irányú, hálószerűen elhelyezkedő, vékony bekarcolt vonalak alkotják.

Brigetio területéről két ilyen pohár ismert, mindkettő a *municipium*hoz tartozó, III. számú temetőben került elő. Párhuzamuk ismert Közép-Italiából Cosából, késő Claudius–Nero korára datálható kontextusból és Helvia Recina területéről. Észak-Italia területéről Minusioból (Grabungsplatz Cadra),⁶⁸ Palazzoloból,⁶⁹ Soldunoból az 1. századra datálható kontextusból és Giubiasco temetőjéből az 1. század végére, 2. század első felére keltező poharak,⁷⁰ Ravennából pedig pohár és tál került elő.⁷¹ Noricumból Cannabiaca (Zeiselmauer) területéről,⁷² Gleisdorfból,⁷³ és Magdalensbergből Kr. u. 20–30 közé keltező kontextusból ismerünk ilyen típusú poharakat, illetve Celeiából és Pristavából említ még publikálatlan példányokat E. Schindler-Kaudelka.⁷⁴

Pannonia területéről két példány ismert Poetovio nyugati temetőjéből az 527-es és a 653-as sírból. Utóbbi Nerva uralkodása és a 2. század harmadik negyedének első fele közé datálható.⁷⁵ Több példány ismert Emonából az 1. század második felére és a 2. század első felére,⁷⁶ valamint a Flavius-kor és a 2. század első fele közé keltehető sírokból.⁷⁷ Aquincumból a *canabae* lakosai által használt Bécsi úti kora római temetőből,⁷⁸ amelynek használata az éremmeléletek alapján Domitianus és Antoninus Pius uralkodása közötti időszakra tehető. Carnuntumból a *canabae* keleti részéről (Carnuntum–Mühlacker),⁷⁹ a *legiotábor*ból,⁸⁰ az *alatábor* területéről a Flavius-kor és a 2. század első negyede közé datálható kontextusból,⁸¹ emellett még Savariából, Mursellából⁸² és Vindobonából⁸³ ismertek párhuzamok.

⁶⁶ Lásd: BARTUS–BORHY et al. 2014; BARTUS–BORHY et al. 2015; BARTUS–BORHY et al. 2016.

⁶⁷ PETRU 1972, 169, TAF. 114, 17, GRAB 2; GASSNER 1991A, 47, ABB. 28; GASSNER 1991B, 166, ABB. 3. CARNUNTUM/MÜHLÄCKER: GASSNER 1991A, 13, ABB. 2. ÉS 39, ABB. 18, C20.

⁶⁸ SIMONETT 1941, 126, GR. 2, ABB. 104, 3.

⁶⁹ MARABINI MOEVS 1973, 223.

⁷⁰ CARLEVARO 2006, 197, Tombe 99/6.

⁷¹ MAIOLI 1972–1973, 119, FIG. 14, 121, FIG. 30.

⁷² SCHINDLER-KAUDELKA 1975, 103; PETZNEK 2000, 219.

⁷³ PETZNEK 2000, 219.

⁷⁴ SCHINDLER-KAUDELKA 1975, 103, FORM 95, TAF. 18, NR. 95A–C.

⁷⁵ ISTENIČ 1999, GRAVE 52, PL. 110:1, GRAVE 653, PL. 150:3.

⁷⁶ PLESNIČAR-GEC 1972, GRAB 329, TAF. 85, 10, GRAB 364, TAF. 95, 18, GRAB 654, TAF. 150, 25; PLESNIČAR-GEC 1987, 457, FIG 5; PLESNIČAR-GEC 1977, T.2/11–12.

⁷⁷ PETRU 1972, GROB 488, T. XXXII/17.

⁷⁸ BÓNIS 1942, 128, Taf. XIX, 14/5; BÓNIS 1947, 45, I. TÁBLA 10.

⁷⁹ GASSNER 1990, 260, NR. 28, TAF. 2. 28.

⁸⁰ GRÜNEWALD 1983, 19, TAF. 14, 15.

⁸¹ PETZNEK 2000, 219, 260, KAT. 1489, TAF. 3.

⁸² SZŐNYI 1999, 517, PLATE 1/3.

⁸³ GABLER 1978, 123.

Raetiai kerámia

Egy szinte teljes egészében meglévő, Drexel 2b⁸⁴ típusú pohár került elő a második pince legkorábbi betöltési rétegéből (3). A pohár egyik oldala égetés előtt – talán a kemencébe való bepakolás közben – valamivel sűrűdhatott, mivel a díszítés egy része el van kenődve. A felületén megfigyelhető, hogy a bevonat együtt kenődött el az agyaggal, így biztosra vehető, hogy a bevonatot a bőrkemény agyagra vitték fel, majd együtt égették ki őket.

Emellett az ásatás során összesen 18, egyéb raetiai kerámiához sorolható töredék került elő, amelyek közül anyaguk, bevonatuk alapján kilenc különböző individuomot lehetett elkülöníteni. Öt esetben lehetett formát megállapítani: minden esetben keskeny talpú, kihajló peremű, hasas pohárformákat sikerült azonosítani. Egy pohár sorolható a Drexel 2b típusba (4), kettő a 3b típusba (7–8).⁸⁵ Anyagukat tekintve megfigyelhetőek nyers, illetve vörösésbarna színűre égetettek. A bevonatuk színe a vörösésbarnától a sötétbarnáig változik, illetve néhány esetben megfigyelhető ezüstösen csillogó fényes bevonat is.

Raetiai utánszerek közé sorolható két töredék, amelyek közül az egyik egy nyers színű oldaltöredék, gyenge minőségű fényes lilásezüstös bevonattal. Egy másik oldaltöredék szintén az utánszerek közé sorolható, ez azonban a korábban már megszokott nyers vagy vörösésbarna színűre égetett, barnászvörös színű töredékektől eltérően redukált égetésű, halványszürkére égetett, bevonat nélküli töredék (9). A raetiai kerámiák oxidált égetésű, bevonat nélküli vagy vörösésbarna bevonatos utánszereit gyártották Savariában, és redukált égetésű utánszerekről ez idáig nincsenek információink.

Fekete bevonatos kerámiák

Az idei évben rendkívül kevés, mindössze három fekete bevonatos kerámiatöredék vagy más néven „Schwarzfirniskeramik” töredék került elő. Két individuomot lehetett elkülöníteni. Egy kis méretű pohárhoz tartozó aljtöredéket (11), illetve egy hosszanti horpasztásokkal tagolt és legalább három fogaskarcolt szalaggal díszített „Faltenbecher” oldaltöredéket (10). Vörösésbarna színűre égetett, külső belső oldalukon fémesen fényes szürkésbarna bevonatos töredékek.

Az utánszerek csoportjába két edény töredékeit lehetett sorolni. Halványszürkére égetett, külső-belső oldalukon fényes szürke bevonatosak. A brigetióban tipikusnak mondható Niederbieber 33⁸⁶ típusba sorolhatók.

Mécsesek

Összesen 25 mécses töredék látott napvilágot az ásatás során. Ezek közül 22 töredék a firmamécsesek csoportjába sorolható. Anyaguk nyers, vörös, vörösésbarna színűre égetett, bevonatuk vörös, vörösésbarna színű. A forma meghatározására alkalmas töredékek esetében megállapítható, hogy nyitott orrcsatornájú Loeschcke X=Iványi XVII típusba sorolhatók.⁸⁷ Három firmamécses alapján figyelhető meg bélyeg részlete. Egy esetben olvashatatlan, egy esetben S betű töredéke (18) maradt meg⁸⁸ a bélyeg végén, illetve egy esetben egy MI betűvel kezdődő bélyeg részletét (17) lehetett megfigyelni.

Három töredék a volutás mécsesek típusába sorolható: két fedlap és egy orrtöredék.

KATALÓGUS

1. Zöldmázás pohár (16. tábla 1)

Ltsz: KGYM 2015.LM16–LM17.046.21–22, 48–50; 2015.LM16–LM17.079.3.

Leírás: Halványszürke-bézs színűre égetett, anyagában apró, fekete szemcsék figyelhetők meg. Keskeny talpú, kihasasodó testű, amely a nyakrészen összeszűkül. Pereme kihajló, lekerekített. A has közepén induló, vállrésze tapadó, háromszögű füllel, a fül felső ívén egy bütyökkel. Az edény hasát három sor barbotinból kialakított fenyőtobozminta díszíti. Az edény belső oldalát barnássárga, a külső felületét zöld színű máz borítja. Töredékes.

Méretek: m=9,5 cm, $\hat{a}_{\text{talp}}$ =3,2 cm, $\hat{a}_{\text{perem}}$ =6,5 cm.

2. Vékony falú csésze (16. tábla 2)

Ltsz: KGYM 2015.LM16–LM17.079.5.

Leírás: Kis méretű, rácsdíszes/hálódíszes csésze, úgynevezett „Gitterbecher”. Halványszürkére égetett anyagú, vékony falú, külső-belső oldalán kopottas, sötétszürke bevonatos. Féltojás alakú, a pereme befelé szűkül és elkeskenyedik. Sűrű, horizontális irányú és egymástól távolabb (kb. 1-1,5 cm-re) elhelyezett, vertikális irányú karcolások díszítik a testet. Töredékes.

Méretek: m=6,1 cm, $\hat{a}_{\text{talp}}$ =2,1 cm, $\hat{a}_{\text{perem}}$ =5,5 cm, v=0,18–0,22 cm.

⁸⁴ DREXEL 1911, 80.

⁸⁵ DREXEL 1911, 80–81.

⁸⁶ OELMANN 1914, 40–41.

⁸⁷ IVÁNYI 1935, 16–19; LOESCHCKE 1919, 255–257.

⁸⁸ Valószínűleg FORTIS vagy CRESCES bélyegre lehet kiégszítani, ez a két leggyakrabban megjelenő bélyeg Brigetióban.

3. *Raetiai pohár* (16. tábla 3)

Ltsz: KGYM 2015.LM16–17.079.4, 217.

Leírás: Drexel 2b típusú pohár. Vörösesbarnára égetett, sötétbarna bevonatos. A belső oldalán áttetsző, vékony rétegű bevonat. Keskeny talpú, hasas pohárforma. Pereme elkeskenyedő, kihajló. A testet változtatva fogaskarcolt sávok és barbotinból formált patkósorok díszítik. Töredékes.

Méretetek: $m=12,2$ cm, $\hat{a}_{\text{talp}}=4$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=8,3$ cm.

4. *Raetiai pohár töredékei* (16. tábla 4)

Ltsz: KGYM 2015.O15–P15.021.491, 760, 973; 2015.O15–P15.043.49.

Leírás: Drexel 2b típusú pohár töredékei. Nyers színűre égetett, külső oldalán jó minőségű, fényes, ezüstösen csillogó, vörösesbarna bevonat. A belső oldalán áttetsző vörösesbarna bevonat látható. A peremen és a test felső részén vörösesbarna a bevonat.

Méretetek: $\hat{a}_{\text{talp}}=5,5$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=9$ cm.

5. *Raetiai pohár peremtöredéke* (16. tábla 5)

Ltsz: KGYM 2015.L19.025.36.

Leírás: Rövid, cilindrikus nyakú, hasas pohárforma. Pereme lekerekített, enyhén megvastagodó, kihajló. Halvány nyers színűre égetett, külső-belső oldalán fényes, sötétbarnás, vöröses, ezüstösen csillogó bevonat látható.

Méretetek: $m=2,9$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=\text{kb. } 8$ cm, $v=0,35$ cm.

6. *Raetiai pohár oldaltöredéke* (16. tábla 6)

Ltsz: KGYM 2015.O15–P15.021.67, 2015.O15–P15.045.74.

Leírás: Vörösesbarnára, szürkés vörösesbarna színűre égetett, homokos anyagú. Külső-belső oldalán fényes, helyenként a belső oldalon kékesen csillogó, sötétszürke bevonatos. A has legalább egy sorban fogaskarcolással díszített.

Méretetek: $v=0,25-0,3$ cm.

7. *Raetiai pohár oldal- és aljtöredéke* (16. tábla 7)

Ltsz: KGYM 2015.O15–P15.016.7, 2015.O15–P15.021.591.

Leírás: Nyers színűre égetett, külső oldalán fémesen fényes, ezüstös színű, vörösesbarna bevonatos, belső oldalán vékony, áttetsző vörösesbarna bevonatos. A hason legalább két, egymástól elkülönített, keskeny fogaskarcolt sáv fut.

Méretetek: $\hat{a}_{\text{talp}}=6$ cm, $v=0,35-0,6$ cm.

8. *Raetiai pohár perem- és oldaltöredéke* (17. tábla 1)

Ltsz: KGYM 2015.L19.025.34–35, 2015.L19.039.8, 2015.O18–O19.053.24.

Leírás: Drexel 3b típusú, rövid, cilindrikus nyakú, hasas pohár töredékei. Pereme lekerekített, kihajló. Nyers színűre égetett, külső oldalán fényes, helyenként fémesen csillogó sötétbarna bevonatos, belső oldalán, a peremen sötétebb, a test belső részén halványabb sötétbarna bevonattal. A has több sor-

ban futó, egymástól elkülönített, horizontális irányú, fogaskarcolt sávokkal díszített.

Méretetek: $m=9,6$ cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=\text{kb. } 11,5$ cm.

9. *Raetiai utánszat oldaltöredéke* (17. tábla 2)

Ltsz: KGYM 2015.L19.034.26.

Leírás: Drexel 1 típusú pohár töredéke. Szürke színűre égetett, bevonat nélküli. Felületét bekarcolt hátránt irányú sávok díszítik, a végeiken barbotin petytyekkel. Három-három sáv között barbotinból kialakított patkószerű minta látható, de a végeiről hiányzik a barbotinpetty.

Méretetek: $\hat{a}=5,6 \times 5,5$ cm, $v=0,35$ cm.

10. „*Schwarzfirnis Faltenbecher*” oldaltöredékei (17. tábla 3)

Ltsz: KGYM 2015.O15–P15.021.8, 1059.

Leírás: Vörösesbarna színűre égetett, külső-belső oldalán fémesen fényes, szürkésbarna bevonatos. Legalább három, keskeny fogaskarcolt sávval díszített. Hosszanti sekély horpasztásokkal tagolt.

Méretetek: $v=0,2$ cm.

11. „*Schwarzfirnis*” aljtöredéke (17. tábla 4)

Ltsz: KGYM 2015.O15–P15.021.1060.

Leírás: Kis méretű pohár aljtöredéke. Vörösesbarna színűre égetett, külső-belső oldalán fémesen fényes, szürkésbarna bevonatos. Jó minőségű.

Méretetek: $v=3$ cm.

12. „*Schwarzfirnis*” utánszatának oldaltöredéke (17. tábla 5)

Ltsz: KGYM 2015.O15–P15.021.1057.

Leírás: Niederbieber 33 formájú edény oldaltöredéke. Halványszürkére égetett, fényes szürke bevonatos, a has alsó részének töredéke. A test horpasztással tagolt.

Méretetek: $v=0,34-0,4$ cm.

13. „*Schwarzfirnis*” utánszatának oldaltöredékei (17. tábla 6)

Ltsz: KGYM 2015.O18–19.053.235–236.

Leírás: Niederbieber 33 formájú, vastag falú edény töredékei. Halványszürkére égetett, külső-belső oldalán fényes szürke bevonat látható.

Méretetek: $v=0,4-5$ cm.

14. *Volutás mécses fedlaptöredéke* (17. tábla 7)

Ltsz: KGYM 2015.O15–P15.021.502.

Leírás: Világosbarna színűre égetett, sötétbarna bevonatos, volutás mécses fedlapjának töredéke.

Méretetek: $h=3,4$ cm, $sz=2,1$ cm, $v=0,5$ cm.

15. *Volutás mécses orrtöredéke* (17. tábla 8)

Ltsz: 2015.OP15.021.257.

Leírás: Vörösesbarna színűre égetett, felületén sötétbarna bevonatos orrtöredék.

Méretetek: $m=2,4$ cm, $h=2,5$ cm, $sz=2,7$ cm.

16. *Volutás mécses fedlaptöredéke* (17. tábla 9)

Ltsz: KGYM 2015.L19.025.19.

Leírás: Vörösesbarna színűre égetett, fényes, jó minőségű, vörösesbarna bevonatos. A beöntönyílás a *discus* jobb felső szélén található.

Méretek: h=3,2 cm, sz=4,4 cm.

17. *Firmamécses aljtöredéke* (17. tábla 10)

Ltsz: 2015.OP15.021.256.

Leírás: Vörös színűre égetett, vörös bevonatos alj-

töredék. Kettős koncentrikus körben *MI[---]* bélyeg részletével.

Méretek: 3,4×2,9 cm.

18. *Firmamécses aljtöredéke* (17. tábla 11)

Ltsz: KGYM 2015.O18–19.053.7.

Leírás: Nyers színűre égetett, áttetsző, vöröses bevonattal. Koncentrikus körben bélyeg látható *[---]S* részletével.

Méretek: h=3,6 cm, sz=1,8 cm, m=2 cm.

TERRA SIGILLATA

2015-ben összesen 493 *terra sigillata* töredék (2. táblázat) került elő, amelyek közül 181 darab reliefdíszes formákhoz köthető, 23 töredék egyéb technikával díszített, 208 töredék valamely díszítetlen forma csoportjába tartozik, illetve 81 darab meghatározhatatlan típusú. Ezek hét műhelykörzethez sorolhatók. Ezek a gyártási központok kronológiai sorrendben Észak-Italia, Dél-, Közép-, illetve Kelet-Gallia, Rheinzabern, Westerndorf és Pfaffenhofen voltak. Ebben az idényben a *terra sigillata* alacsonyabb száma⁸⁹ ellenére a műhelyek spektruma szélesebb volt, mint az azt megelőző évben.⁹⁰

A korábbi szezonokhoz hasonlóan ebben az évben is a Kr. u. 1. század második fele és a 2. század első felére keltezhető észak-italiai és a dél-galliai áruk állnak a *terra sigillata* kronológiai sorának élén hét-hét töredéssel. (2. táblázat) Ezek után

következnek a 137 darabot számláló közép-galliai és a mindössze két darabbal rendelkező kelet-galliai műhelyek. A Közép-Galliából importált, mesterhez köthető darabok mindegyike Lezouxból származik. Az Antoninus-korban dolgozó fazekasok edényei között az egészen korai darabok Hadrianus korától kezdődően megtalálhatók a leletanyagban. A brigetiói leletek között a Kr. u. 2. század közepétől a 3. század közepéig keltezhető rheinzaberni *officinák* 159, a westerndorfiak pedig 117 töredéssel képviselik magukat. A két műhelykörzet egymástól nehezen elkülöníthető darabjainak száma 37. A tervásítás során előkerült *terra sigillata* kronológiai sorát a pfaffenhofeni manufaktura zárja tíz töredéssel, amelyek mellett a westerndorfi áruktól megkülönböztethetetlen további 17 darab található az anyagban.

Műhely	Töredékek száma (db)	Százalék
Észak-Italia	7	1,4
Dél-Gallia	7	1,4
Közép-Gallia	137	27,8
Kelet-Gallia	2	0,4
Rheinzabern	159	32,3
Westerndorf	117	23,7
„Rheinzabern/Westerndorf”	37	7,5
Pfaffenhofen	10	2
„Westerndorf/Pfaffenhofen”	17	3,4
Összesen	493	100

2. táblázat: A *terra sigillata* töredékek műhely szerinti megoszlása

Észak-Italia

A *terra sigillata* anyag legkorábbi darabjai az a hét Észak-Italiából importált edény, amelyek közül kettő barbotinttechnikával díszített *Conspectus* 43 típusú (1–2), egy bizonytalan besorolású *Conspectus* 39/43 típusú, illetve négy töredék meghatározhatatlan. (3. táblázat) A Pó-vidéken gyártásuk a Kr. u. 1. század második felétől egészen a 2. század közepéig tartott.⁹¹ Exportálásuk a Duna menti provinciákba elsősorban a Flavius-korban vette kezdetét, Pannoniába pedig a korszak vége felé, Domitianus uralkodásának idején jutott el.⁹² A 2015. évi *terra sigillata* anyagban megjelenő B formacsoportba⁹³ tartozó típusok gyakran fordulnak elő Pannonia hasonló korú lelőhelyein, így Brigetióban is, bár számuk általában kicsi a leletanyag méretéhez képest.⁹⁴

⁸⁹ Ez összefüggésben áll azzal, hogy 2015-ben újbóli megnyitásra kerültek a 2014. évi tervásítás során részben már feltárt szelvények is.

⁹⁰ BARTUS–BORHY et al. 2016, 130.

⁹¹ CONSPECTUS 2002, 120, 128.

⁹² GABLER 2012, 410–411.

⁹³ CONSPECTUS 2002, 50.

⁹⁴ BARTUS–BORHY et al. 2013, 35; BARTUS–BORHY et al. 2015, 30; BARTUS–BORHY et al. 2016, 130.

Formák	Műhelyek									
	Észak-Italia	Dél-Gallia	Közép-Gallia	Kelet-Gallia	Rhein Zabern	Westerndorf	Rhein Zabern/Westerndorf	Pfaffenhofen	Westerndorf/Pfaffenhofen	Összesen
Consp. 39/43	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Consp. 43	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Drag. 30	-	-	1	-	2	9	-	1	-	13
Drag. 37	-	3	43	-	45	41	13	6	5	156
Drag. 30/37	-	-	-	-	-	6	2	2	2	12
Drag. 18	-	-	5	-	-	2	-	-	-	7
Drag. 18/31	-	3	20	2	8	15	4	1	5	58
Drag. 31	-	-	5	-	2	-	-	-	-	7
Niederbieber 1	-	-	-	-	27	-	-	-	-	27
Lud. Tb	-	-	-	-	5	-	-	-	-	5
Lud. Tf	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Lud. Tl	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Drag. 32	-	-	3	-	8	13	5	-	2	31
Drag. 35	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Drag. 35/36	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Drag. 27	-	-	6	-	-	-	-	-	-	6
Drag. 33	-	-	29	-	17	10	-	-	-	56
Drag. 46	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Drag. 38	-	-	2	-	3	-	-	-	-	5
Drag. 43	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
Drag. 39	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Drag. 54	-	-	-	-	17	-	-	-	-	17
Meghatározhatatlan	4	1	20	-	19	21	13	-	3	81
Összesen	7	7	137	2	159	117	37	10	17	493

3. táblázat: A terra sigillata edényformák műhelyek szerinti megoszlása

Dél-Gallia

Dél-Gallia egyes területein a terra sigillata készítése már Kr. e. 10/15 körül megindult, de ezek a korai edények még nagyban támaszkodtak az itáliai hagyományokra. Az önálló gyártás kialakulása a Kr. u. 1. századra tehető. Dél-Gallia műhelyei közül La

Graufesenque-ból (a római Condatomagusból) érkezett a legtöbb edény Pannoniába. Itt a terra sigillata gyártása Kr. e. 20 körül indult meg, majd nem sokkal később termékeik megjelentek a rajnai piacokon, és monopolhelyzetbe kerülve kiszorították az észak-italiai árukat onnan.⁹⁵ A dunai provinciákban ezután gyűrűzött be a dél-galliai import. Pannoniában a Kr. u. 1. század végén–2. század elején jelentek meg edényeik, majd innen is fokozatosan kiszorították az észak-italiai terra sigillatákat.⁹⁶ A műhely virágkorát a Kr. u. 1. század közepe és a 2. század első évtizedei között élte.⁹⁷ Az exportterület méretének csökkenése és a térségben szerzett monopolhelyzet fokozatos elvesztése a Kr. u. 2. század második felére tehető.⁹⁸

Dél-Gallia reliefdíszes edényeire jellemző az itáliai hagyományokon alapuló kéztónás díszítés. A gondosan megtervezett, valamint kivitelezett képműveket elsősorban a szabad stílus jegyeit képviselő naturalisztikus és a mitológiai történetet elbeszélő jelentek, másodsorban a metopékban elhelyezett motívumok díszítik.

A 2015. évi feltárás során hét Dél-Galliából származó töredék látott napvilágot, amelyek közül három Drag. 37 formájú tál, három Drag. 18/31 típusú tányér, illetve egy meghatározhatatlan. A reliefdíszes edények egyike sem köthető egyértelműen mesterhez. Ezek közül az egyik, amelyek azonosítható díszítőelemekkel rendelkeztek egy szabad stílusú, naturalisztikus növényi motívumokkal díszített töredék, a másik egy, feltehetően a Kr. u. 70/90–100/110 között La Graufesenque területén dolgozó Mercatorhoz köthető jobbra futó kutyával és strigilismotívumokkal díszített darab volt. Mercator áruja gyakori a pannoniái lelőhelyek anyagában.

Közép-Gallia

A terra sigillata készítése Közép-Galliában már a Kr. u. 1. század elején megkezdődött,⁹⁹ majd fokozatosan előtérbe került a piacon, és exportterülete rohamosan növekedett, kiszorítva a korábbi műhelyek termékeit. A 2015-ös idény során Brigetio municipiumának területén 137 közép-galliai töredék került feltárásra, amelyből 44 reliefdíszes, 73 díszítetlen formához sorolható és 20 darab meghatározhatatlan típusú. Ezek közül a meghatározható mesterrel rendelkező darabok mindegyike Lezouxból származik. A leletanyagban megfigyelhető, hogy a rheinzaberni edénytöredékek számától csak kis mértékben marad el a közép-galliai áru mennyisége. (2. táblázat) A két műhely közötti különbség a korábbi években ennél jóval nagyobb volt.¹⁰⁰ A közép-galliai

⁹⁵ BÉMONT–JACOB 1986, 96.

⁹⁶ GABLER 2006, 62.

⁹⁷ MEES 1995, 52–53.

⁹⁸ MEES 1995, 55.

⁹⁹ BÉMONT–JACOB 1986, 123.

¹⁰⁰ BARTUS–BORHY et al. 2013, 35; BARTUS–BORHY et al. 2015, 30; BARTUS–BORHY et al. 2016, 130.

termékek a tendenciáknak megfelelően széles formaszpektrumot mutatnak. (3. táblázat) Tíz darab névbélyeggel ellátott lezoux-i töredék található az anyagban, amelyek között két Drag. 37 formájú tál (14, 18), három Drag. 18/31 típusú tányér (74–76), valamint öt Drag. 33 formájú pohár (77–81) szerepel.

A mesterhez köthető közép-galliai töredékek közül a legtöbb, vagyis kilenc darab (3, 6–13) Cinnamushoz sorolható, akinek árúja Pannonszerte népszerű volt jó minősége és gondosan megszerkesztett kompozíciója miatt. A Közép-Galliában gyártott edények esetében az Antoninus-kor folyamán éledt újjá az úgynevezett szabad stílus,¹⁰¹ tehát a képzőművészt nem tagolták *metopékra*, hanem a díszítőelemek egyfajta ritmikus ismétlődésével hoztak létre kompozíciót a mesterek. Cinnamus anyagunkban található edényeire két kivételtől (3, 8) eltekintve a hagyományos, osztott megjelenítés érvényes. Az anyagban ezzel szemben áll Paternus II állatjelenetes (17), illetve Crispinus II leveles-indás (18) kompozíciójával.

Utóbbi edény (18) érdekessége, hogy a közép-galliai Martres-de-Veyre-ben található manufaktúrában Kr. u. 130–160 között tevékenykedő Cettus naturalisztikus motívumait megjelenítő szabad stílusú edény képzőművésze Crispinus II retrográd bélyeg található meg. Ennek oka abban keresendő, hogy a formatálak a kész termékekhez és a pecsétlőkhöz hasonló árucikkek voltak, így gyakran tulajdonost cserélhettek – akár egymástól távoli területeken található – műhelyek és fazekasok között.¹⁰² Így tehát esetünkben a martres-de-veyre-i Cettus egyik formatálja kereskedelem útján a Lezouxban dolgozó Crispinus II néven ismert mester birtokába került, aki a leformázás után névbélyegével ellátta, majd használta azt. Ezt alátámasztja, hogy a bélyeg keretének sarkát az egyik lefelé nyitott félkörívből képzett inda metszi, vagyis úgy tűnik, hogy azt később pecsételték be, mint a díszítőelemet. Emellett a díszítő motívumok szélének elmosódása szintén utalhat a formatál másolására.

Kelet-Gallia

Kelet-Gallia területén a *terra sigillata* gyártása a Kr. u. 1. század végén, a Flavius-korban indult meg, amikor a *limes* előretolásának következtében szaporodott a területen állomásozó katonai csapatok száma, amivel arányosan megnőtt az edények iránti kereslet is. Ennek a többletkeresletnek a kielégítésére

hoztak létre szétszórtan elhelyezkedő, önállóan működő *officinákat*, amelyeknek ezáltal nem sikerült egységes stílust kialakítaniuk.¹⁰³ A műhelyek elsősorban szűk környezetük ellátását végezték, így csak igen csekély számban találhatóak meg edényeik Pannónia területén, ahol ebben az időszakban a közép-galliai áru terjedt el.¹⁰⁴

Anyagunkban mindössze két névbélyeggel ellátott Drag. 18/31 formájú tányér töredéke (82, 83) található meg, amelyek az Elzász területén fekvő Heiligenberg és Ittenweiler műhelyéből származnak. Heiligenberg Traianus uralkodásától kezdve az Antoninusok koráig fennállt. Itt kezdte működését a később Rheinzabernben *officinát* alapító Ianu(arius) mester.¹⁰⁵ Ittenweilerben pedig a *terra sigillata* gyártása az Antoninus-korban folyt.

Rheinzabern

A Germania Superiorban található Rheinzabern első *officináját* Ianu(arius) alapította, ahogy az már fentebb említésre került.¹⁰⁶ A Kr. u. 2. század közepétől néhány évtizeddel¹⁰⁷ a 3. század közepe utániig, körülbelül 260/270-ig gyártó¹⁰⁸ műhelykörzethez a 2015. évi anyagban a legtöbb, azaz 159 darab *terra sigillata* sorolható, amelyek között 47 reliefszerű, 93 díszítetlen és 19 meghatározhatatlan formájú töredék található. Ezek a korábbi évekhez hasonlóan sokféle típusba tartoznak, ami szinte hiánytalanul lefedi a rheinzaberni produktumok egészét, valamint a *provinciánkban* előforduló edényformákat. (3. táblázat) A rheinzaberni anyagban akad példa másodlagos felhasználásra, mivel egy, a manufaktúra kései gyártásához sorolható Drag. 37 formájú tál jellegtelen tojásfüzért és az azt alul lezáró horizontális gyöngysort ábrázoló töredékéből korongot csiszoltak.

A legkorábbi rheinzaberni reliefszerű edények (20–23) Ianu(arius) II működéséhez köthetőek. Emellett képviselteti még magát több díszítősorozata által a Pannoniában népszerű edényeket készítő Cerialis (26–29) és Comitialis (30–34) is. A legkésőbbi rheinzaberni edény a Severus-korban dolgozó Primitivusé (39–40). A leletanyagban nyolc névbélyeggel ellátott töredék található, amelyek közül az egyik egy Drag. 37 formájú tál képzőművésze szerepel (27), a többi hét (84–90) pedig díszítetlen formákon található meg. A legkorábbi rheinzaberni edények az Atto bélyegével ellátott, Drag. 18/31 típusú tányér (84), illetve a Cenno nevével jelzett, Drag. 31 formájú tányér (85).

¹⁰¹ GABLER 2006, 71.

¹⁰² GABLER 2006, 69.

¹⁰³ GABLER 2006, 72.

¹⁰⁴ GABLER 2006, 73.

¹⁰⁵ BÉMONT–JACOB 1986, 259; MEES 2002, 78; GNADE 2010, 226.

¹⁰⁶ BÉMONT–JACOB 1986, 259; MEES 2002, 78; GNADE 2010, 226.

¹⁰⁷ GABLER 2014, 76, 78.

¹⁰⁸ GNADE 2010, 242.

Westerndorf

Westerndorf első manufaktúráját a Rajna vidékén *officinát* működtető Comitialis alapította Kr. u. 175/180 körül,¹⁰⁹ majd nem sokkal később ugyanonnan csatlakozott hozzá Helenius is, akivel együtt a Severus-kor első felében párhuzamosan dolgozott. A Severus-kor végén Onniorix folytatta munkáját egészen a Kr. u. 3. század harmadik negyedéig.¹¹⁰ Edényeik díszítésében bár kevésbé gazdag kivitelben, de felfedezhetők a rheinzaberni motívumkincs elemei, tehát a két műhely nem riválisként lépett fel a piacon, hanem egymás termelését kiegészítve működtek a Severus-korban bekövetkező konjunktúra idején is.

A 2015-ben feltárt 117 westerndorfi *terra sigillata* töredék közül 56 reliefdíszes, 40 díszetlen, 21 pedig meghatározhatatlan formájú. (3. táblázat) A díszített darabok többsége a korábbi, Comitialis által alapított műhelyből származik, valamint Helenius *officinája* szintén szép számmal képviselteti magát a leletanyagban. Onniorixhoz csupán három töredék köthető. A westerndorfi *terra sigillaták* között csak egyetlen névbélyeg szerepel, amely az egyik Drag. 37 formájú tál képmezőjébe pecsételve a Comitialis műhelyében dolgozó Erotusra utal (54).

Pfaffenhofen

Pfaffenhofen területén a *terra sigillata* gyártása a Severus-kor végén, Kr. u. 233 körül indult meg,¹¹¹ amikor Helenius megalapította *officináját* ezen a területen is, mivel Rheinzabernben csökkenni kezdett a termelés ebben az időszakban.¹¹² A westerndorfi műhelyek ekkor már hanyatlásnak indultak. Helenius után a feltehetően Trierből áttelepült Dicanus is *officinát* alapított itt. A pfaffenhofeni műhely a Kr. u. 3. század középső harmadának vége felé, Kr. u. 260/270 körül fejezte be működését.¹¹³

A 2015. ásatási szezon során mindössze tíz pfaffenhofeni *terra sigillata* került elő, amelyek közül kilenc reliefdíszes és egy díszetlen típusba sorolható. A töredékek többsége a Dicanus-kör produk-

tuma. A műhelyhez köthető darabok között névbélyeggel ellátott nem került elő.

Pince

A második számú pince faszerkezete feletti betöltési rétegekben hét közép-galliai, egy kelet-galliai, valamint egy rheinzaberni darab található. A földem és az objektum alja közötti stratigráfiai egységben 11 közép-galliai, illetve egy rheinzaberni *terra sigillata* töredék volt.

A 2015. évi anyagban található egy kopott bevonatú, hosszú ideig használt, észak-italiai *Conspectus* 43 tál (1), amely a pince padlójáról, a faszerkezet és az afelett található betöltés alól került elő. Ez a Kr. u. 1. század második fele és 2. század első fele közé keltezhető lelet az objektum tartalmának legkorábbi darabja. A pince aljából emellett tíz közép-galliai (4, 8–10, 17, 74) *terra sigillata* edény látott napvilágot, amelyek közül három Cinnamus műhelyéből származik. A lezoux-i *terra sigillaták* datálása Kr. u. 135/140–190 közé tehető, amely a Kr. u. 2. század vége körülre keltezi a pince felhagyását.

Összességében megállapítható, hogy a 2015. évi tervásatás folyamán az előző idények hozamánál kevesebb, mindössze 493 *terra sigillata* látott napvilágot. A hét műhelykörzethez sorolható töredékek az edénytípusok széles spektrumát mutatják. A leletanyag legkorábbi horizontját az Észak-Italiából importált darabok jelentik, majd kronológiai sorrendben ezután következnek a dél-, közép-, illetve kelet-galliai, a rheinzaberni, a westerndorfi és a pfaffenhofeni produktumok. A Brigetio *municipiumában* feltárt *terra sigillaták*on végzett megfigyelések alapján megállapítható, hogy a műhelyek leletanyagból való részesedése és az edényformák spektruma teljes mértékben megfelel az adott területen és a tágabb környezetben Pannonia-szerte megfigyelhető tendenciáknak. Csupán a közép-galliai töredékek emelkedett száma mutat kisebb eltérést a korábbi idényhez képest.

KATALÓGUS

Észak-Italia:

1. *Consp. 43* formájú tányér profiltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.7.

Leírás: A peremen barbotinnal felvitt, stilizált liliom és szőlőfürt részlete látható.

Méretek: h=19,1 cm, sz=19,4 cm, m=6,6 cm, v=0,6 cm, á_{gallér}=16 cm, á_{talpgyűrű}=6,5 cm.

Észak-Italia.

Keltezés: Kr. u. 1. század második fele–2. század első fele.

¹⁰⁹ PONS AENI 1976, 78; GABLER 1983, 354–355.

¹¹⁰ RADBAUER 2013, 162.

¹¹¹ PONS AENI 1976, 79.

¹¹² GABLER 2012, 438.

¹¹³ PONS AENI 1976, 79; GABLER 2014, 80.

2. *Consp. 43 formájú tányér peremtöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.17.

Leírás: A töredéken barbotinnal felvitt, stilizált liliom részlete látható.

Méretetek: sz=4,5 cm, m=2,4 cm, v=0,3 cm, á=nem szerkeszthető ki.

Észak-Italia.

Keltezés: Kr. u. 1. század második fele–2. század első fele.

*Közép-Gallia*3. *Drag. 30 formájú tál oldaltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.045.1.

Leírás: A töredék felső részén egy vaddisznóra támadó oroszlán (OSWALD 1964, 1491) részlete látható. Alattuk egymás mellett két levél (ROGERS 1974, H151) részlete található.

Méretetek: sz=6 cm, m=2,7 cm, v=0,7 cm.

Lezoux, Cinnamus.

Keltezés: Kr. u. 140–165.

4. *Drag. 37 formájú tál profiltöredéke (18. tábla 3)*

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.046.17., KGYM 2015.LM16–17.079.11.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (ROGERS 1974, B204) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete zár le. A töredék bal oldalán egy jobb oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2306) farktollazatának részlete található. Alatta egy lefelé nyitott félkörív részlete van. Ettől jobbra egy bal oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2252) látható. A félkörív alatt egy közepén körrel ellátott *aedicula* (ROGERS 1974, U269) van, amelyet alsó sarkainál egy-egy meghatározhatatlan típusú *kariatida* tart. Tőlük balra, illetve jobbra egy-egy karika van. Mellettük egy-egy, alul hatszirmú rozettában (ROGERS 1974, C125) végződő, vertikális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) található. Közöttük egy balra ugró Amor (OSWALD 1964, 426) részlete látható, amely alatt egy karika van. A lefelé nyitott félkörívét egy felfelé nyitottal egy vertikálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R12) köti össze, indát alkotva azzal. Ez utóbbiban egy jobbra vágatató, lándzsát tartó lovas (OSWALD 1964, 249) található, aki alatt egy jobbra futó oroszlán (OSWALD 1964, 1404) van. A felfelé nyitott félkörívét egy lefelé nyitottal egy vertikálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R12) köti össze. Ennek bal oldalán, a képmező felső részén egy jobb oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2306), jobb oldalán egy bal oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2252) található. A félkörív alatt egy balra ugró szarvas (OSWALD 1964, 1772) látható, amelynek bal és jobb oldalán egy-egy karika van. Alatta egy mindkét végén hatszirmú rozettában (ROGERS 1974, C125) végződő horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) található. Ez alatt

egymás mellett hat darab karika van. Alatta egy mindkét végén hatszirmú rozettában (ROGERS 1974, C125) végződő horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) látható. Ez alatt két darab mákféjből (ROGERS 1974, G67) álló horizontális díszítőelem található, amelytől balra egy karika van. A lefelé nyitott félkörívét egy felfelé nyitottal egy vertikálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R12) köti össze. A képmező felső részén egy fekvő, balra néző oroszlán (OSWALD 1964, 1421) részlete található, amelytől jobbra és alatta egy-egy karika van. Mindezekről jobbra egy jobbra ugró medve (OSWALD 1964, 1588) részlete látható, amely alatt egy karika és egy jobbra lépő párdúc (OSWALD 1964, 1518) részlete található. A felfelé nyitott félkörívét egy lefelé nyitottal egy vertikálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R12) köti össze. Ennek bal oldalán, a képmező felső részén egy jobb oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2306), jobb oldalán egy bal oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2252) részlete látható. A félkörív alatt egy közepén körrel ellátott *aedicula* (ROGERS 1974, U269) részlete van, amelyet alsó sarkainál egy-egy meghatározhatatlan típusú *kariatida* tart. A bal oldalától balra egy karika van. Mellettük egy-egy, alul hatszirmú rozettában (ROGERS 1974, C125) végződő, vertikális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete található. Közöttük egy balra ugró Amor (OSWALD 1964, 426) részlete látható. A lefelé nyitott félkörívét egy felfelé nyitottal egy vertikálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R12) köti össze. Ez utóbbiban egy jobbra vágatató, lándzsát tartó lovas (OSWALD 1964, 249) található, aki alatt egy jobbra futó oroszlán (OSWALD 1964, 1404) van. A felfelé nyitott félkörívét egy lefelé nyitottal egy vertikálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R12) köti össze. Ennek bal oldalán a képmező felső részén egy jobb oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2306), jobb oldalán egy bal oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2252) található. A félkörív alatt egy balra ugró szarvas (OSWALD 1964, 1772) látható, amelynek jobb oldalán egy karika van. Alatta egy mindkét végén hatszirmú rozettában (ROGERS 1974, C125) végződő horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) található. Ez alatt egymás mellett hét karika van. Alatta egy mindkét végén hatszirmú rozettában (ROGERS 1974, C125) végződő horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) látható. Ez alatt két mákféjből (ROGERS 1974, G67) álló horizontális díszítőelem található. A lefelé nyitott félkörívét egy felfelé nyitottal egy vertikálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R12) köti össze. A képmező felső részén egy fekvő, balra néző oroszlán (OSWALD 1964, 1421) részlete található, amely alatt egy karika van. Ezekről jobbra egy jobbra ugró medve (OSWALD 1964, 1588) részlete látható, amely alatt egy karika és egy jobbra lépő párdúc (OSWALD 1964, 1518) részlete található. A felfelé nyitott félkörívét egy lefelé nyitottal egy vertikálisan elhelyezett

astragalos (ROGERS 1974, R12) részlete köti össze. Ennek bal oldalán, a képmező felső részén egy jobb oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2306), jobb oldalán egy bal oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2252) részlete látható. A félkörív alatt egy közepén körrel ellátott *aedicula* (ROGERS 1974, U269) van, amelyet alsó sarkainál egy-egy meghatározhatatlan típusú *kariatida* részlete tart. Tőlük balra, illetve jobbra egy-egy karika van. Mellettük egy-egy alul hatszirmú rozettában (ROGERS 1974, C125) végződő vertikális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) található. Köztük egy balra ugró Amor (OSWALD 1964, 426) részlete látható, amely alatt egy karika van. A lefelé nyitott félkörív egy felfelé nyitottal egy vertikálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R12) köti össze. Ez utóbbiban egy jobbra vágató, lándzsát tartó lovas (OSWALD 1964, 249) található, aki alatt egy karika és egy jobbra futó oroszlan (OSWALD 1964, 1404) van. A felfelé nyitott félkörív egy lefelé nyitottal egy vertikálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R12) részlete köti össze. Ettől jobbra hatszirmú rozettában (ROGERS 1974, C125) végződő horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete látható, amely mellett két karika részlete van. Alattuk egy hatszirmú rozettában (ROGERS 1974, C125) végződő horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete található. Mindezek alatt két darab mákfejből (ROGERS 1974, G67) álló horizontális díszítőelem részlete látható. Ezekből jobbra egy felfelé nyitott félkörív részlete van. A képmezőt alul sáv zárja le. A képmező alatt Criciro kurzív retrográd felirata található.

Méretetek: sz=26 cm, m=14,2 cm, v=0,9 cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=26$ cm, $\hat{a}_{\text{talpgyűrű}}=10$ cm.

Lezoux, Criciro.

Keltezés: Kr. u. 135/140–170/180.

5. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.71.

Leírás: A töredék bal oldalán egy külső ívén gyöngyözött kettős ívű medaillon (ROGERS 1974, E2) részletében egy balra ugró szarvas (OSWALD 1964, 1772) egyik fülének, testének, illetve hátsó lábainak részlete látható. Feltete és alatta azonosíthatatlan díszítőelemek részletei vannak. Mindezekből jobbra egy vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete található. Az ettől jobbra található *metopéban* egy ruhátlan, magát takargató *kariatida* (OSWALD 1964, 1206) fejének, testének és karjának részlete látható.

Méretetek: sz=6,1 cm, m=3,2 cm, v=0,5 cm.

Lezoux, Criciro.

Keltezés: Kr. u. 135/140–170/180.

6. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.001.3.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (ROGERS 1974, B145) részlete látható, amelyet alul horizontális

gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete zár le. A képmezőt egy vertikális gyöngysoros *metopéosztó* elem (ROGERS 1974, A9) részlete osztja kétfelé. Ennek felső részén egy pont található. A jobb és bal oldali *metopéban* egy-egy meghatározhatatlan típusú, kis méretű karika van. Korongot csiszoltak a töredékből. Méretetek: sz=3,5 cm, m=3,2 cm, v=0,6 cm.

Lezoux, Cinnamus.

Keltezés: Kr. u. 140–165.

7. Drag. 37 formájú tál profiltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.046.14.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (ROGERS 1974, B223) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete zár le. A képmező egyik *metopéjának* négy sarkában egy-egy diagonálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R14) van, közepén pedig egy kettős ívű medaillon részletének felső részén egy jobbra néző *hippocampus* (OSWALD 1964, 52), alsó részén egy balra úszó hal (OSWALD 1964, 2418) található. Mindezekből jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopéban* a bal lábával emelvényre lépő, lelógó köpenyű Neptunus (OSWALD 1964, 13) részlete látható. Tőle jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopéban* az álló, jobb karjával lándzsára támaszkodó, baljában köpenyt tartó, ruhátlan Mars (OSWALD 1964, 143) található. Tőle jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopéban* az álló, jobb karjával lándzsára támaszkodó, baljában köpenyt tartó, ruhátlan Mars (OSWALD 1964, 143) található. Tőle jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopéban* az álló, jobb karjával lándzsára támaszkodó, baljában köpenyt tartó, ruhátlan Mars (OSWALD 1964, 143) található. Tőle jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopéban* az álló, jobb karjával lándzsára támaszkodó, baljában köpenyt tartó, ruhátlan Mars (OSWALD 1964, 143) található. Tőle jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopéban* négy sarkában egy-egy diagonálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R14) látható, közepén pedig egy kettős ívű medaillon felső részén egy jobbra néző *hippocampus* (OSWALD 1964, 52), alsó részén egy balra úszó hal (OSWALD 1964, 2418) található. Mindezekből jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopéban* az álló, jobb karjával lándzsára támaszkodó, baljában köpenyt tartó, ruhátlan Mars (OSWALD 1964, 143) található. Tőle jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopéban* négy sarkában egy-egy diagonálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R14) látható, közepén pedig egy kettős ívű medaillon felső részén egy jobbra néző *hippocampus* (OSWALD 1964, 52), alsó részén egy balra úszó hal (OSWALD 1964, 2418) található. Mindezekből jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngy-

sor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopé*ban a bal lábával emelvényre lépő, lelógó köpenyű Neptunus (OSWALD 1964, 13) látható. Tőle jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopé*ban az álló, jobb karjával lándzsára támaszkodó, baljában köpenyt tartó, ruhátlan Mars (OSWALD 1964, 143) található. Tőle jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopé* négy sarkában egy-egy diagonálisan elhelyezett *astragalos* (ROGERS 1974, R14) látható, közepén pedig egy kettős ívű medaillon felső részén egy jobbra néző *hippocampus* (OSWALD 1964, 52), alsó részén egy balra úszó hal (OSWALD 1964, 2418) található. Mindezekről jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopé*ban a bal lábával emelvényre lépő, lelógó köpenyű Neptunus (OSWALD 1964, 13) látható. Tőle jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A következő *metopé*ban az álló, jobb karjával lándzsára támaszkodó, baljában köpenyt tartó, ruhátlan Mars (OSWALD 1964, 143) található. Tőle jobbra egy alul és felül kis méretű karikában végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) van. A képmezőt alul sáv zárja le.

Méretek: sz=19 cm, m=9,9 cm, v=0,7 cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=19$ cm, $\hat{a}_{\text{talpgyűrű}}=8$ cm.

Lezoux, Cinnamus.

Keltezés: Kr. u. 140–165.

8. Drag. 37 formájú tál profiltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.76, KGYM 2015.LM16–17.079.9.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (ROGERS 1974, B182) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete zár le. A töredéken egy indával körülvevett, lefelé fordított, hétkarjú levél (ROGERS 1974, H22) részlete található. E fölött egy kiterjesztett szárnyú, jobbra néző madár (OSWALD 1964, 2315) részlete látható. A képmező alján, a levél csúcsának jobb és bal oldalán egy-egy nyolcszirmú rozetta (ROGERS 1974, C53) van. Ezekről jobbra két egymással párhuzamos inda kanyarog, amelyek közül a belsően egy *astragalos* (ROGERS 1974, R8) található összekötő elemként. A külső inda végén egy hétkarjú levél (ROGERS 1974, H22) látható. A képmező felső részén, a levél csúcsának bal oldalán egy jobb oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2298), míg jobb oldalán egy bal oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2251) található. Ezekről jobbra két egymással párhuzamos inda kanyarog, amelyek közül a külsően egy *astragalos* (ROGERS 1974, R8) található összekötő elemként. A belső inda végén egy lefelé fordított hétkarjú levél (ROGERS 1974, H22) található. A levél felső részének bal oldalán egy álló, jobbra néző madár (OSWALD 1964, 2239B), jobb oldalán pedig egy kiterjesztett szárnyú, jobbra néző madár (OSWALD 1964, 2315) látható. A képmező alján, a levél csúcsának jobb és bal oldalán egy-egy nyolcszirmú rozetta (ROGERS 1974, C53) van. Ezekről jobbra két egymással párhuzamos inda kanyarog, amelyek közül a belsően egy *astragalos* (ROGERS 1974, R8) található összekötő elemként. A külső inda végén egy hétkarjú levél (ROGERS 1974, H22) látható. A képmező felső részén, a levél csúcsának bal oldalán egy jobb oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2298), míg jobb oldalán egy bal oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2251) található. Ezekről jobbra két egymással párhuzamos inda kanyarog, amelyek közül a külsően egy *astragalos* (ROGERS 1974, R8) található összekötő elemként. A belső inda végén egy lefelé fordított hétkarjú levél (ROGERS 1974, H22) található. A levél felső részének bal

karjú levél (ROGERS 1974, H22) található. A levél felső részének bal oldalán egy álló, jobbra néző madár (OSWALD 1964, 2239B), jobb oldalán pedig egy kiterjesztett szárnyú, jobbra néző madár (OSWALD 1964, 2315) látható. A képmező alján, a levél csúcsának jobb és bal oldalán egy-egy nyolcszirmú rozetta (ROGERS 1974, C53) van. Ezekről jobbra két darab egymással párhuzamos inda kanyarog, amelyek közül a belsően egy *astragalos* (ROGERS 1974, R8) található összekötő elemként. A külső inda végén egy hétkarjú levél (ROGERS 1974, H22) látható. A képmező felső részén, a levél csúcsának bal oldalán egy jobb oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2298), míg jobb oldalán egy bal oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2251) található. Ezekről jobbra két darab egymással párhuzamos inda kanyarog, amelyek közül a külsően egy *astragalos* (ROGERS 1974, R8) található összekötő elemként. A belső inda végén egy lefelé fordított, hétkarjú levél (ROGERS 1974, H22) található. A levél felső részének bal oldalán egy álló, jobbra néző madár (OSWALD 1964, 2239B), jobb oldalán pedig egy kiterjesztett szárnyú, jobbra néző madár (OSWALD 1964, 2315) látható. A képmező alján, a levél csúcsának jobb és bal oldalán egy-egy nyolcszirmú rozetta (ROGERS 1974, C53) van. Ezekről jobbra két egymással párhuzamos inda kanyarog, amelyek közül a belsően egy *astragalos* (ROGERS 1974, R8) található összekötő elemként. A külső inda végén egy hétkarjú levél (ROGERS 1974, H22) látható. A képmező felső részén, a levél csúcsának bal oldalán egy jobb oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2298), míg jobb oldalán egy bal oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2251) található. Ezekről jobbra két egymással párhuzamos inda kanyarog, amelyek közül a külsően egy *astragalos* (ROGERS 1974, R8) található összekötő elemként. A belső inda végén egy lefelé fordított hétkarjú levél (ROGERS 1974, H22) található. A levél felső részének bal oldalán egy álló, jobbra néző madár (OSWALD 1964,

2239B), jobb oldalán pedig egy kiterjesztett szárnyú, jobbra néző madár (OSWALD 1964, 2315) látható. A képmező alján, a levél csúcsának jobb és bal oldalán egy-egy nyolcszirmú rozetta (ROGERS 1974, C53) van. Ezekből jobbra két darab egymással párhuzamos inda kanyarog, amelyek közül a belsőn egy *astragalos* (ROGERS 1974, R8) található összekötő elemként. A külső inda végén egy hétkaréjú levél (ROGERS 1974, H22) részlete látható. A képmező felső részén, a levél csúcsának bal oldalán egy jobb oldali irányba hátranéző madár (OSWALD 1964, 2298) található. Ezekből jobbra két darab egymással párhuzamos inda kanyarog, amelyek közül a külsőn egy *astragalos* (ROGERS 1974, R8) részlete látható összekötő elemként. A képmezőt alul sáv zárja le.

Méretetek: sz=23,5 cm, m=12,4 cm, v=0,7 cm,

$\hat{a}_{\text{perem}}=23,5$ cm, $\hat{a}_{\text{talpgyűrű}}=9,5$ cm.

Lezoux, Cinnamus.

Keltezés: Kr. u. 140–165.

9. Drag. 37 formájú tál profiltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.165, 167–168, KGYM 2015.LM16–17.079.12.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (ROGERS 1974, B182) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete zár le. A töredék bal oldalán két nagy méretű mákfejből (ROGERS 1974, G64) álló, vertikálisan elhelyezett motívum részlete található. Ettől jobbra a képmező felső részén egy mindkét végén *astragalosra* (ROGERS 1974, R70) felfüggesztett, egy-egy kis méretű mákfejből (ROGERS 1974, G66) végződő, felfelé nyitott girland (ROGERS 1974, F16) részletében balra néző, ülő nyúl (OSWALD 1964, 2115) látható. A girland jobb és bal oldalán egy-egy karika van. A képmező alsó részén mindkét végén karikában végződő gyöngysor (ROGERS 1974, A2) található, amelynek közepén hatszirmú rozetta (ROGERS 1974, C125) van. Mindezekből jobbra *metopéosztó* elemként két nagy méretű mákfejből (ROGERS 1974, G64) álló, vertikálisan elhelyezett motívum látható. A következő *metopé* négy sarkában egy-egy hatszirmú rozetta (ROGERS 1974, C125) található, középső részén pedig meghatározhatatlan típusú gyöngyözött körívben (ROGERS 1974, E32 típushoz hasonló) egy sima körív van, amelynek közepén egy tagolt körívbe foglalt tizenegy szirmú rozetta (ROGERS 1974, C98) látható. Mindezekből jobbra *metopéosztó* elemként két nagy méretű mákfejből (ROGERS 1974, G64) álló, vertikálisan elhelyezett motívum látható. A következő *metopé* felső részén egy mindkét végén *astragalosra* (ROGERS 1974, R70) felfüggesztett, egy-egy kis méretű mákfejből (ROGERS 1974, G66) végződő, felfelé nyitott girlandban (ROGERS 1974, F16) egy balra néző, ülő oroszlán (OSWALD 1964, 1421) látható. A girland jobb és bal oldalán egy-egy karika van. A képmező alsó részén mindkét végén karikában végződő gyöngysor (ROGERS 1974, A2) található, amely-

nek közepén hatszirmú rozetta (ROGERS 1974, C125) van. Mindezekből jobbra *metopéosztó* elemként két nagy méretű mákfejből (ROGERS 1974, G64) álló, vertikálisan elhelyezett motívum látható. A következő *metopé* alsó két sarkában egy-egy hatszirmú rozetta (ROGERS 1974, C125) található, középső részén pedig meghatározhatatlan típusú, gyöngyözött körívben (ROGERS 1974, E32 típushoz hasonló) egy sima körív van, amelynek közepén egy tagolt körívbe foglalt tizenegy szirmú rozetta (ROGERS 1974, C98) látható. Mindezekből jobbra *metopéosztó* elemként két nagy méretű mákfejből (ROGERS 1974, G64) álló, vertikálisan elhelyezett motívum található. Ettől jobbra, a képmező felső részén egy mindkét végén *astragalosra* (ROGERS 1974, R70) felfüggesztett, egy-egy kisméretű mákfejből (ROGERS 1974, G66) végződő, felfelé nyitott girlandban (ROGERS 1974, F16) egy balra néző, ülő nyúl (OSWALD 1964, 2115) látható. A girland jobb és bal oldalán egy-egy karika van. A képmező alsó részén mindkét végén karikában végződő gyöngysor (ROGERS 1974, A2) található, amelynek közepén hatszirmú rozetta (ROGERS 1974, C125) van. Mindezekből jobbra *metopéosztó* elemként két nagy méretű mákfejből (ROGERS 1974, G64) álló, vertikálisan elhelyezett motívum látható. A következő *metopé* bal felső és jobb alsó sarkában egy-egy hatszirmú rozetta (ROGERS 1974, C125) található, középső részén pedig meghatározhatatlan típusú, gyöngyözött körívben (ROGERS 1974, E32 típushoz hasonló) egy sima körív van, amelynek közepén egy tagolt körívbe foglalt tizenegy szirmú rozetta (ROGERS 1974, C98) látható. Ezek alatt, a képmező alsó részén egy pont található. Mindezekből jobbra *metopéosztó* elemként két nagy méretű mákfejből (ROGERS 1974, G64) álló, vertikálisan elhelyezett motívum részlete található. Tőle jobbra, a képmező felső részén egy hatszirmú rozetta (ROGERS 1974, C125) látható. Egy *astragalosra* (ROGERS 1974, R70) felfüggesztett, kis méretű mákfejből (ROGERS 1974, G66) végződő, felfelé nyitott girland (ROGERS 1974, F16) részlete található. A girlandtól balra egy karika részlete látható. A képmező alsó részén, mindkét végén karikában végződő gyöngysor (ROGERS 1974, A2) található, amelynek közepén hatszirmú rozetta (ROGERS 1974, C125) van. Mindezekből jobbra *metopéosztó* elemként két nagy méretű mákfejből (ROGERS 1974, G64) álló, vertikálisan elhelyezett motívum részlete látható. A következő *metopé* bal és jobb alsó sarkában egy-egy hatszirmú rozetta (ROGERS 1974, C125) található, középső részén pedig meghatározhatatlan típusú, gyöngyözött körív (ROGERS 1974, E32 típushoz hasonló) részlete van. A képmezőt alul sáv zárja le. Az előző töredékekkel együtt egy edényből származik.

Méretetek: h=18,7 cm, sz=20 cm, m=10,5 cm, v=0,5 cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=20$ cm, $\hat{a}_{\text{talpgyűrű}}=7,5$ cm.

Lezoux, Cinnamus.

Keltezés: Kr. u. 140–165.

10. *Drag. 37 formájú tál oldal- és talpgyűrűtöredéke*
Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.14.

Leírás: A töredék felső részén horizontális gyöngy-sor (ROGERS 1974, A2) részlete látható. A képmező bal oldalán egy felfelé nyitott félkörív részletében egy balra ugró vadkan (OSWALD 1964, 1666) hátsó lábainak részlete található. Ettől jobbra egy karika van. Ezek alatt egy jobbra ugró párdúc (OSWALD 1964, 1507) részlete látható. Mindezekről jobbra egy alul pontban végződő, vertikális gyöngyos metopéosztó elem (ROGERS 1974, A2) részlete található. A következő metopé felső részén egy vaddisznóra támadó oroslán (OSWALD 1964, 1491) látható. A metopé jobb felső, illetve bal alsó sarkában egy-egy indával ellátott, háromkaréjú levél (ROGERS 1974, H99) látható. A metopé jobb alsó sarkában pedig egy kisebb, indával ellátott, stilizált levél (ROGERS 1974, J99) van. Mindezekről jobbra egy alul pontban végződő, vertikális gyöngyos metopéosztó elem (ROGERS 1974, A2) részlete található. A következő metopé felső részén egy *astragalosra* (ROGERS 1974, R8) felfüggesztett, felfelé nyitott félkörív részletében egy balra ugró vadkan (OSWALD 1964, 1666) részlete van, amely alatt egy kerek pajzsot és rövid kardot tartó *pygmeus* (OSWALD 1964, 696A) fejének, felsőtestének és fegyvereinek részlete látható. A félkörív jobb és bal oldalán egy-egy karika található. Ezek alatt egy jobbra ugró párdúc (OSWALD 1964, 1507) van. Mindezekről jobbra egy alul pontban végződő, vertikális gyöngyos metopéosztó elem (ROGERS 1974, A2) részlete található. A következő metopé alsó részén egy háromkaréjú levél (ROGERS 1974, H99) részlete látható. A képmezőt alul sáv zárja le. A képmező alatt kurzív felirat található. Méretek: h=17,3 cm, sz=16,1 cm, m=7,1 cm, v=0,7 cm, á=8,5 cm.

Lezoux, Cinnamus.

Keltezés: Kr. u. 140–165.

11. *Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.141.

Leírás: A töredék felső részén horizontális gyöngy-sor (ROGERS 1974, A2) részlete látható. A képmező bal oldalán egy levél (ROGERS 1974, H13) részlete van. Ettől jobbra egy kiterjesztett szárnyú, jobbra repülő madár (OSWALD 1964, 2317) részlete található. Ez alatt egy indán meghatározhatatlan típusú *astragalos* részlete van.

Méretek: sz=3,2 cm, m=3,5 cm, v=0,5 cm.

Lezoux, Cinnamus.

Keltezés: Kr. u. 140–165.

12. *Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.189, KGYM 2015.O18–19.053.199.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (ROGERS 1974, B182) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngyosor (ROGERS 1974, A2) zár le. A képmező bal

oldalán egy *astragalosra* (ROGERS 1974, R14) felfüggesztett, felfelé nyitott, tagolt girland (ROGERS 1974, F40) részletében azonosíthatatlan díszítőelem részlete található. Ettől jobbra vertikális, míg alatta horizontális gyöngyosor (ROGERS 1974, A2) részlete osztja a képmezőt további metopéokra. Az ezek alatti metopében egy jobbra néző delfin (OSWALD 1964, 2382) fejének és uszonyának részlete található. A jobb oldali metopében azonosíthatatlan díszítőelem részlete van.

Méretek: sz=3,2 cm, m=6 cm, v=0,5 cm.

Lezoux, Cinnamus.

Keltezés: Kr. u. 140–165.

13. *Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.045.89.

Leírás: A töredék felső részén horizontális gyöngy-sor (ROGERS 1974, A2) részlete látható. Ez alatt egy jobbra ugró *hippocampus* (OSWALD 1964, 52) farkának, testének, fejének és lábainak részlete található.

Méretek: sz=2,9 cm, m=3,5 cm, v=0,6 cm.

Lezoux, Cinnamus.

Keltezés: Kr. u. 140–165.

14. *Drag. 37 formájú tál profiltöredéke* (18. tábla 4)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.49, KGYM 2015.O18–19.046.15, KGYM 2015.O18–19.079.8.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (ROGERS 1974, B105) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngyosor (ROGERS 1974, A9) részlete zár le. A képmező egyik metopéjának felső részén *ALBVC* bélyeg található. Ez alatt bal oldalon egy jobbra lépő, jobb kezét felemelő, köpenyes férfialak (OSWALD 1964, 893), jobb oldalon pedig egy oszlopon ülve ölében borostömlőt tartó, balra néző, jobb kezében poharat felemelő, ruhátlan *faun* (OSWALD 1964, 626) látható. A metopé jobb felső sarkában meghatározhatatlan típusú levél van. Ezekről jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális metopéosztó gyöngyosor (ROGERS 1974, A9) részlete látható. A metopé felső részén egy kis méretű karika van, amely alatt egy vertikálisan elhelyezett rácsozott oszlop (ROGERS 1974, P3) részlete található. A következő metopét egy horizontális gyöngyosor (ROGERS 1974, A9) osztja egy kisebb és egy nagyobb részre. A felsőben egy felemelt karú, lelógó köpenyű Amor (OSWALD 1964, 450) egyik karjának, szárnyának és lábainak részlete látható, míg az alsóban egy kettős levél (ROGERS 1974, G280) van. Ettől jobbra egy alul és felül pontban végződő vertikális metopéosztó gyöngyosor (ROGERS 1974, A9) található. A következő metopé felső részén egy kis méretű karika van, amely alatt egy vertikálisan elhelyezett, rácsozott oszlop (ROGERS 1974, P3) látható. Ettől jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális metopéosztó gyöngyosor (ROGERS 1974, A9) található. A következő metopé bal és jobb felső sarkában egy-egy hétszirmú rozetta (RO-

GERS 1974, C144) van. Ennek bal oldalán egy repülő, ruhátlan Amor (OSWALD 1964, 399A) karjainak és egyik lábának részlete látható. Tőle jobbra egy félig térdelő, felemelt jobb karjában kést tartó Niobida (OSWALD 1964, 838) részlete található. Mindezekről jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) látható. A következő *metopé* felső részén egy kis méretű karika van, amely alatt egy vertikálisan elhelyezett, rácsozott oszlop (ROGERS 1974, P3) található. Ezekről jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) látható. A következő *metopé* egy horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A9) osztja egy kisebb és egy nagyobb részre. A felsőben egy felemelt karú, lelógó köpenyű Amor (OSWALD 1964, 450), míg az alsóban egy kettős levél (ROGERS 1974, G280) van. Ettől jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) részlete látható. A következő *metopé* felső részén egy kis méretű karika van, amely alatt egy vertikálisan elhelyezett rácsozott oszlop (ROGERS 1974, P3) található. Ezekről jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) látható. A következő *metopé* bal oldalán egy jobbra lépő, jobb kezét felemelő, köpenyes férfialak (OSWALD 1964, 893), jobb oldalon pedig egy oszlopon ülve ölében borostömlőt tartó, balra néző, jobb kezében poharat felemelő, ruhátlan *faun* (OSWALD 1964, 626) látható. A *metopé* jobb felső sarkában meghatározhatatlan típusú levél van. Ezekről jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) látható. A következő *metopé* felső részén egy kis méretű karika van, amely alatt egy vertikálisan elhelyezett rácsozott oszlop (ROGERS 1974, P3) található. Ezekről jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) van. A következő *metopé* egy horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A9) osztja egy kisebb és egy nagyobb részre. A felsőben egy felemelt karú, lelógó köpenyű Amor (OSWALD 1964, 450) látható, míg az alsóban egy kettős levél (ROGERS 1974, G280) van. Ettől jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) található. A következő *metopé* felső részén egy kis méretű karika van, amely alatt egy vertikálisan elhelyezett rácsozott oszlop (ROGERS 1974, P3) van. Ettől jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) látható. A következő *metopé* jobb és bal felső sarkában egy-egy hétszirmú rozetta (ROGERS 1974, C144) van. Bal oldalon egy repülő, ruhátlan Amor (OSWALD 1964, 399A) látható. Tőle jobbra egy félig térdelő, felemelt jobb karjában kést tartó Niobida (OSWALD 1964, 838) található. Ezekről jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) van. A következő *metopé* felső ré-

szén egy kis méretű karika van, amely alatt egy vertikálisan elhelyezett rácsozott oszlop (ROGERS 1974, P3) található. Ezekről jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) van. A következő *metopé* egy horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A9) osztja egy kisebb és egy nagyobb részre. A felsőben egy felemelt karú, lelógó köpenyű Amor (OSWALD 1964, 450) látható, míg az alsóban egy kettős levél (ROGERS 1974, G280) van. Ettől jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) található. A következő *metopé* felső részén egy kis méretű karika van, amely alatt egy vertikálisan elhelyezett, rácsozott oszlop (ROGERS 1974, P3) van. Ettől jobbra egy alul és felül pontban végződő, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A9) látható. A képmézöt alul sáv zárja le.

Méretek: sz=19 cm, m=9,8 cm, v=0,6 cm, $\hat{a}_{\text{perem}}=19$ cm, $\hat{a}_{\text{talpgyűrű}}=8$ cm.

Lezoux, Albucius.

Keltezés: Kr. u. 145/150–180/190.

15. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.179, KGYM 2015.O18–19.028.64.

Leírás: A töredék bal oldalán feltehetően egy balra lépő Pán (OSWALD 1964, 709 vagy 709A) lábainak részlete látható. Ettől jobbra egy vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A10) részlete található. Az ettől jobbra található *metopé* egy horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A10) osztja további két *metopé*ra. Ezek közül a felsőben egy meghatározhatatlan típusú, felfelé nyitott félkörív részletét két karika részlete fogja közre. Az alsó *metopé* bal oldalán Bacchus látható két bacchánsnő társaságában (OSWALD 1964, 557). Tőlük jobbra a jobbra lépő Pudicitia (OSWALD 1964, 926A) fejének, testének, ruhájának és jobb karjának részlete látható. Ettől jobbra egy vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A10) részlete található.

Méretek: sz=7,6 cm, m=3,8 cm, v=0,7 cm.

Lezoux, Laxtucissa.

Keltezés: Kr. u. 150–170/175.

16. Drag. 37 formájú tál peremtöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.045.84.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (ROGERS 1974, B32) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete zár le. A képmező bal oldalán egy kis méretű karikára felfüggesztett, vertikális *metopéosztó* gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete található. Ettől jobbra egy kettős ívű medaillon részletében azonosíthatatlan díszítőelem részlete van.

Méretek: sz=6,6 cm, m=5,9 cm, v=0,6 cm, $\hat{a}$ =nem szerkeszthető ki.

Lezoux, Pugnus.

Keltezés: Kr. u. 150–195.

17. *Drag. 37 formájú tál profiltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.13.

Leírás: A töredék felső részén tojásfüzér (ROGERS 1974, B105) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A12) részlete zár le. A töredék bal oldalán egy balra ugró kutya (OSWALD 1964, 2007A) hátsó lábainak és farkának részlete található. Ettől jobbra egy levél (feltehetően ROGERS 1974, J160) van. Mindezek alatt egy balra ugró ló (OSWALD 1964, 1904) testének és hátsó lábainak részlete látható. A képmező alsó részén egy jobbra futó vadmalac (OSWALD 1964, 1640) fejének és mellső lábainak részlete található, amelytől jobbra egy fekvő helyzetben elhelyezett, jobbra néző, bal kezében kerek pajzsot, felemelt jobbójában kardot tartó *pygmeus* (OSWALD 1964, 202) van. Mindezekről jobbra egy balra ugró oroslán (OSWALD 1964, 1467) látható. Tőle jobbra, a képmező felső részén hét darab levél (feltehetően ROGERS 1974, K40) található. Az oroslán alatt egy jobbra futó kecske (OSWALD 1964, 1840) szerepel, amely mellett egy levél (feltehetően ROGERS 1974, K40) van. Mindezekről jobbra egy balra ugró kecske (OSWALD 1964, 1849) látható. Ettől jobbra, a képmező felső részén egy levél (feltehetően ROGERS 1974, J160) van. A kecske alatt egy balra lépő párduc (OSWALD 1964, 1554) található, amely mellett egy jobbra néző, bal kezében kerek pajzsot, felemelt jobbójában kardot tartó *pygmeus* (OSWALD 1964, 202) szerepel. A képmező felső részén egy balra ugró, hátranéző őz (OSWALD 1964, 1814A) látható. Ez alatt kettő, e felett egy levél (feltehetően ROGERS 1974, K40) van. Mindezekről jobbra egy balra ugró ló (OSWALD 1964, 1904) található, amely felett egy balra ugró kutya (OSWALD 1964, 2007A) szerepel. Ettől jobbra egy levél (feltehetően ROGERS 1974, K40) van. Ezek alatt, a képmező alsó részén egy jobbra futó vadmalac (OSWALD 1964, 1640) és egy fekvő helyzetben elhelyezett, jobbra néző, bal kezében kerek pajzsot, felemelt jobbójában kardot tartó *pygmeus* (OSWALD 1964, 202) látható. Mindezekről jobbra egy balra ugró oroslán (OSWALD 1964, 1467) található. Tőle jobbra, a képmező felső részén három darab levél (feltehetően ROGERS 1974, K40) van. Az oroslán alatt egy jobbra futó kecske (OSWALD 1964, 1840) szerepel, amely alatt és mellett egy-egy levél (feltehetően ROGERS 1974, K40) látható. Mindezekről jobbra feltehetően egy balra ugró kecske (OSWALD 1964, 1849) mellső lábának részlete található, amely alatt egy balra lépő párduc (OSWALD 1964, 1554) részlete van. A képmezőt alul sáv zárja le.

Méretetek: $sz=17$ cm, $m=8,1$ cm, $v=0,6$ cm, $\hat{a}_{perem}=17$ cm, $\hat{a}_{talpgyűrű}=6,5$ cm.

Lezoux, Paternus II.

Keltezés: Kr. u. 160–180/190.

18. *Drag. 37 formájú tál profiltöredéke* (18. tábla 5)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.046.16.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (ROGERS 1974,

B263) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngysor (ROGERS 1974, A2) részlete zár le. A képmező felső részén *CRISPINI* retrográd bélyeg található. Ez alatt egy vertikálisan elhelyezett, S alakú spirál (ROGERS 1974, S72) található. Ez alatt egy lefelé nyitott félkörívből képzett inda végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) van. Az indán egy meghatározhatatlan típusú *astragalos* látható. Mindezekről jobbra, a képmező felső részén három horizontálisan elhelyezett S alakú spirál (ROGERS 1974, S72) található. Az előbb említett indával párhuzamosan fut egy másik is, amelynek végén szintén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) van. Ez alatt egy horizontálisan elhelyezett, S alakú spirál (ROGERS 1974, S72) látható. Az indák találkozási pontján egy meghatározhatatlan típusú *astragalos*ból balra egy spirál (ROGERS 1974, S32), jobbra pedig egy újabb inda indul ki. Ennek végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) van. Mindezekről jobbra, a képmező felső részén egy horizontálisan elhelyezett, S alakú spirál (ROGERS 1974, S72) található. Az inda alsó szakaszán egy meghatározhatatlan típusú *astragalos* látható, amelyből jobbra egy spirál (ROGERS 1974, S21) indul ki. Az inda egy másik részén egy meghatározhatatlan típusú *astragalos* van. Ettől jobbra, a képmező felső részén egy horizontálisan elhelyezett, S alakú spirál (ROGERS 1974, S72) látható. Az indák találkozási pontján egy meghatározhatatlan típusú *astragalos*ból balra egy spirál (ROGERS 1974, S32), jobbra és felfelé pedig egy-egy újabb inda indul ki. Ezek közül a felfelé kanyarodó végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) található. Mindezekről jobbra egy inda végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) van. Ettől jobbra, a képmező felső részén egy horizontálisan elhelyezett, S alakú spirál (ROGERS 1974, S72) látható. Az inda alsó szakaszán egy meghatározhatatlan típusú *astragalos* található, amelyből jobbra egy spirál (ROGERS 1974, S21) indul ki. Az indán két meghatározhatatlan típusú *astragalos* látható. Az ezzel párhuzamosan futó belső indán egy meghatározhatatlan típusú *astragalos*ból balra egy spirál (ROGERS 1974, S32), jobbra és felfelé pedig egy-egy újabb inda indul ki. Ezek közül a jobbra kanyarodón egy meghatározhatatlan típusú *astragalos*ból jobbra egy spirál (ROGERS 1974, S21) tekeredik. A felfelé kanyarodó inda végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) található, amely alatt egy horizontálisan elhelyezett, S alakú spirál (ROGERS 1974, S72) van. Mindezekről jobbra, a képmező felső részén egy horizontálisan elhelyezett, S alakú spirál (ROGERS 1974, S72) látható. Ettől jobbra egy felfelé kanyarodó inda végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) található. Mindezekről jobbra, a képmező felső részén egy horizontálisan elhelyezett, S alakú spirál (ROGERS 1974, S72) van. Az indán egy újabb meghatározhatatlan típusú *astragalos* látható. Az ezzel pár-

huzamosan futó belső indán egy meghatározhatatlan típusú *astragalos*ból balra egy spirál (ROGERS 1974, S32), jobbra és felfelé pedig egy-egy újabb inda indul ki. Ezek közül a jobbra kanyarodón egy meghatározhatatlan típusú *astragalos*ból jobbra egy spirál (ROGERS 1974, S21) tekeredik. A felfelé kanyarodó inda végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) található, amely alatt egy horizontálisan elhelyezett, *S* alakú spirál (ROGERS 1974, S72) van. Mindeztől jobbra, a képmező felső részén egy horizontálisan elhelyezett *S* alakú spirál (ROGERS 1974, S72) látható. Ettől jobbra egy felfelé kanyarodó inda végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) található, amely alatt egy horizontálisan elhelyezett, *S* alakú spirál (ROGERS 1974, S72) látható. Mindeztől jobbra, a képmező felső részén egy horizontálisan elhelyezett *S* alakú spirál (ROGERS 1974, S72) van. Az indán két meghatározhatatlan típusú *astragalos* található. Az ezzel párhuzamosan futó belső indán egy meghatározhatatlan típusú *astragalos*ból balra egy spirál (ROGERS 1974, S32), jobbra és felfelé pedig egy-egy újabb inda indul ki. Ezek közül a jobbra kanyarodón egy meghatározhatatlan típusú *astragalos*ból jobbra egy spirál (ROGERS 1974, S21) tekeredik. A felfelé kanyarodó inda végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) látható, amely alatt egy horizontálisan elhelyezett, *S* alakú spirál (ROGERS 1974, S72) van. Mindeztől jobbra, a képmező felső részén egy horizontálisan elhelyezett, *S* alakú spirál (ROGERS 1974, S72) található. Ettől jobbra egy felfelé kanyarodó inda végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) látható. Mindeztől jobbra, a képmező felső részén egy horizontálisan elhelyezett, *S* alakú spirál (ROGERS 1974, S72) van. Az indán két meghatározhatatlan típusú *astragalos* található. Az ezzel párhuzamosan futó belső indán egy meghatározhatatlan típusú *astragalos*ból balra egy spirál (ROGERS 1974, S32), jobbra és felfelé pedig egy-egy újabb inda indul ki. Ezek közül a jobbra kanyarodón egy meghatározhatatlan típusú *astragalos*ból jobbra egy spirál (ROGERS 1974, S21) tekeredik. A felfelé kanyarodó inda végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) látható, amely alatt egy horizontálisan elhelyezett, *S* alakú spirál (ROGERS 1974, S72) van. Mindeztől jobbra, a képmező felső részén egy horizontálisan elhelyezett, *S* alakú spirál (ROGERS 1974, S72) található. Ettől jobbra, egy felfelé kanyarodó inda végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) látható. Mindeztől jobbra, a képmező felső részén egy horizontálisan elhelyezett, *S* alakú spirál (ROGERS 1974, S72) van. Az indán két meghatározhatatlan típusú *astragalos* található. A képmező aljából felfelé induló inda végén egy lefelé fordított levél (ROGERS 1974, H60) látható. A képmezőt alul jobbra irányított tagolt kettőslevelekből (ROGERS 1974, G392) álló fríz és kettős sáv zárja le.

Méreték: sz=22 cm, m=11,8 cm, v=0,6 cm, á_{perem}=22 cm, á_{talpgyűrű}=9 cm.
Lezoux, Crispinus II.
Keltezés: Kr. u. 160–200.

Rheinzabern

19. Drag. 30 formájú tál peremtöredéke
Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.186.
Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 23) részlete látható. A képmezőben egy meghatározhatatlan típusú, vertikális *metopéosztó* elem felső részén egy rácsozott korong (RICKEN–FISCHER 1963, O 91) részlete található.
Méreték: sz=6,3 cm, m=6,4 cm, v=0,6 cm, á=nem szerkeszthető ki.
Rheinzabern, B. F. Attoni, Belsus II.
Keltezés: késő Antoninus-kor–Severus-kor.

20. Drag. 37 formájú tál peremtöredéke
Ltsz.: KGYM 2015.L19.034.81.
Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 70a) részlete látható, amelyet alul horizontális, téglalapokból álló kettősléc (RICKEN–FISCHER 1963, O 246) részlete zár le. A képmezőben feltehetően egy lefelé nyitott, kettős félkörív (RICKEN–FISCHER 1963, KB 74) részlete van.
Méreték: sz=3,4 cm, m=4,6 cm, v=0,7 cm, á=nem szerkeszthető ki.
Rheinzabern, Ianu(arius) II.
Keltezés: Kr. u. 180–220.

21. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke
Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.92.
Leírás: A töredék felső részén egymás mellett két nyolcszirmú rozetta (RICKEN–FISCHER 1963, O 72) látható. Ezekből jobbra egy mákfej (RICKEN–FISCHER 1963, P 119) részlete található. A képmezőt alul sáv zárja le.
Méreték: sz=5,6 cm, m=4,9 cm, v=0,6 cm.
Rheinzabern, Ianu(arius) II.
Keltezés: Kr. u. 180–220.

22. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke
Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.217.
Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 70a) részlete látható, amelyet alul horizontális, téglalapokból álló kettősléc (RICKEN–FISCHER 1963, O 246) részlete zár le. A képmezőben két lefelé nyitott, kettős félkörív (RICKEN–FISCHER 1963, KB 74) részlete között egy nyeles hármass levél (RICKEN–FISCHER 1963, P 129) részlete található.
Méreték: sz=5,6 cm, m=4,4 cm, v=0,5 cm.
Rheinzabern, Ianu(arius) II.
Keltezés: Kr. u. 180–220.

23. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.202.

Leírás: A peremsáv alatt meghatározhatatlan típusú tojásfüzér részlete látható. A képmező felső részén egy hegyes levél (RICKEN–FISCHER 1963, P 34) található. Ez alatt két lefelé nyitott, kettős félkörív (RICKEN–FISCHER 1963, KB 74) részlete látható. Mindezek alatt egy vertikális támaszték (RICKEN–FISCHER 1963, O 161) részlete van. A jobboldali, lefelé nyitott, kettős félkörív alatt egy vertikális támaszték (RICKEN–FISCHER 1963, O 165), valamint egy balra lépő páva (RICKEN–FISCHER 1963, T 226) fejének részlete található.

Méretek: sz=6,8 cm, m=8,6 cm, v=1 cm.

Rheinzabern, Ianu(arius) II.

Keltezés: Kr. u. 180–220.

24. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.204.

Leírás: A töredéken egymás mellett öt rácsozott korong (RICKEN–FISCHER 1963, O 91) látható, amelyek közül a baloldali négy egy-egy *metopéosztó* hullámvonal (RICKEN–FISCHER 1963, O 248) részletében végződik. A képmezőt alul sáv zárja le.

Méretek: sz=5,1 cm, m=3,6 cm, v=0,7 cm.

Rheinzabern, B. F. Attoni.

Keltezés: Commodus–kora Severus–kor.

25. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.444.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 1) részlete látható.

Méretek: sz=3,7 cm, m=2,6 cm, v=0,5 cm.

Rheinzabern, B. F. Attoni, Cerialis I, Cerialis IV, Cerialis V, Cerialis-körének díszítése, Arverniscus–Lutaevus, Comitialis I, Belsus I.

Keltezés: késő Antoninus–kor–Severus–kor.

26. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.129–142.

Leírás: A töredék felső részén tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 44) részlete látható. A képmezőben egymás mellett ugyanarra az *astragalosra* (RICKEN–FISCHER 1963, O 203) felfüggesztve két felfelé nyitott girland (RICKEN–FISCHER 1963, KB 123) részlete található, amelyek közül a jobboldaliban egy jobb oldal irányába hátránéző madár (RICKEN–FISCHER 1963, T 245) van. (Ricken–Thomas 2005, Taf. 51/14)

Méretek: sz=6,1 cm, m=3,9 cm, v=0,6 cm.

Rheinzabern, Cerialis II.

Keltezés: Commodus.

27. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke (18. tábla 1)

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.248.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 38) részlete látható. A képmező felső részén egy sekély, nehezen olvasható *[JE.]IALIS*

bélyeg található. A töredék bal oldalán a Déiphobuscsoport csatajelenetének (RICKEN–FISCHER 1963, M 91) részlete látható. Tőlük jobbra egy álló, balra néző, kezében kalapácsot tartó Vulcanus (RICKEN–FISCHER 1963, M 80) részlete található.

Méretek: sz=9,8 cm, m=6 cm, v=0,8 cm.

Rheinzabern, Cerialis IV.

Keltezés: késő Antoninus–kor

28. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.180.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 39e) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngysor (RICKEN–FISCHER 1963, O 260) részlete zár le. A töredék bal oldalán egy vertikális *metopéosztó* elem részlete van. Ettől jobbra, a képmező felső részén egy jobb oldal irányába hátránéző madár (RICKEN–FISCHER 1963, T 245) található. Tőle jobbra egy tagolt ívű medaillon (RICKEN–FISCHER 1963, K 35) részletében egy hatszirmú levélrozetta látható, amelynek közepén egy kisebb pontrozetta van (RICKEN–FISCHER 1963, O 34).

Méretek: sz=6,2 cm, m=6,6 cm, v=0,7 cm.

Rheinzabern, Cerialis-köre „B” áru.

Keltezés: késő Antoninus–kor.

29. Drag. 37 formájú tál oldal- és talpgyűrűtöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.201.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 39d) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngysor (RICKEN–FISCHER 1963, O 258) részlete zár le. A töredék bal oldalán a képmezőt egy vertikális gyöngysor (RICKEN–FISCHER 1963, O 260) osztja *metopékra*. Ennek felső, középső és alsó részén egy-egy nyéllal ellátott kettőslevél (RICKEN–FISCHER 1963, P 144) található. A következő *metopé* bal oldalán egy ruhátlan, jobbra néző ökölvívó (RICKEN–FISCHER 1963, M 194) áll, mellette pedig egy ruhátlan, balra néző ökölvívó (RICKEN–FISCHER 1963, M 191). Tőlük jobbra egy vertikális gyöngysor (RICKEN–FISCHER 1963, O 260) részlete látható, amelynek középső és alsó részén egy nyéllal ellátott kettőslevél (RICKEN–FISCHER 1963, P 144) található. A következő *metopé* bal oldalán egy ruhátlan, jobbra néző ökölvívó (RICKEN–FISCHER 1963, M 194) testének, jobb karjának és lábainak részlete, mellette pedig feltehetően egy újabb ruhátlan, balra néző ökölvívó (RICKEN–FISCHER 1963, M 191) egyik lábának részlete látható. Tőlük jobbra egy vertikális gyöngysor (RICKEN–FISCHER 1963, O 260) részlete található, amelynek alsó részén egy-egy nyéllal ellátott kettőslevél (RICKEN–FISCHER 1963, P 144) van. A következő *metopé* bal oldalán feltehetően egy ruhátlan, jobbra néző ökölvívó (RICKEN–FISCHER 1963, M 194) egyik lábának részlete látható, mellette pedig feltehetően egy ruhátlan, balra néző ökölvívó (RICKEN–FISCHER 1963, M 191) egyik lábának részlete található. Tőlük jobbra

egy vertikális gyöngysor (RICKEN–FISCHER 1963, O 260) részlete látható, amelynek középső és alsó részén egy-egy nyéllal ellátott kettőslevél (RICKEN–FISCHER 1963, P 144) van. A következő *metopé* bal oldalán feltehetően egy ruhátlan, jobbra néző ökölvívó (RICKEN–FISCHER 1963, M 194) lábainak részlete található, mellette pedig feltehetően egy ruhátlan, balra néző ökölvívó (RICKEN–FISCHER 1963, M 191) egyik lábának részlete van. A képmezőt alul horizontális sáv zárja le.

Méretetek: h=15,3 cm, sz=15,7 cm, m=8,9 cm, v=0,9 cm, á=7 cm.

Rheinzabern, Cerialis-köre „B” áru.

Keltezés: késő Antoninus-kor.

30. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.L19.025.147.

Leírás: A töredék bal oldalán egy vertikális *metopé*osztó gyöngysor (RICKEN–FISCHER 1963, O 258) részlete látható, amely alul egy kettőslevélben (RICKEN–FISCHER 1963, P 138) végződik. Ettől jobbra, egymás alatt két vertikálisan elhelyezett, nagy méretű, S alakú kampó (RICKEN–FISCHER 1963, O 158) részlete található. Mindezekről jobbra egy díszített ívű medaillon (RICKEN–FISCHER 1963, K 48) részlete látható. A képmezőt alul sáv zárja le.

Méretetek: sz=5,1 cm, m=4,2 cm, v=0,6 cm.

Rheinzabern, Comitialis II.

Keltezés: késő Antoninus-kor.

31. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.L19.025.141.

Leírás: A töredék bal oldalán egy díszített ívű medaillon (RICKEN–FISCHER 1963, K 48) részletében egy álló, ruhátlan, jobbra néző, jobbójában oroszlánbórt, baljában bunkót tartó Héraklész (RICKEN–FISCHER 1963, M 84) lábainak, bal karjának, illetve az abban tartott bunkónak részlete látható. Ezekről jobbra egy *tripus* (RICKEN–FISCHER 1963, O 11) lábainak részlete található.

Méretetek: sz=3,9 cm, m=3,5 cm.

Rheinzabern, Comitialis III.

Keltezés: késő Antoninus-kor.

32. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.47–53.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 25) részlete látható. A képmező bal oldalán egy lefelé nyitott kettős félkörív (RICKEN–FISCHER 1963, KB 79) részlete található. Ettől jobbra egy hétkaréjú levél (RICKEN–FISCHER 1963, P 58) látható, amelynek alsó részéből egy inda részlete indul ki az edény alja felé. A 33. és 34. katalógusszámú töredékekkel egy edényhez tartozott.

Méretetek: sz=6,7 cm, m=7 cm, v=0,7 cm.

Rheinzabern, Comitialis VI.

Keltezés: késő Antoninus-kor–kora Severus-kor.

33. Drag. 37 formájú tál peremtöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.63, KGYM 2015.O18–19.053.181.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 25) részlete látható. A képmezőben egy lefelé nyitott kettős félkörív (RICKEN–FISCHER 1963, KB 79) részlete található. A 32. és 34. katalógusszámú töredékekkel egy edényhez tartozott.

Méretetek: sz=16,2 cm, m=7,7 cm, v=0,6 cm, á=27 cm.

Rheinzabern, Comitialis VI.

Keltezés: késő Antoninus-kor–kora Severus-kor.

34. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.187.

Leírás: A töredéken egy kis méretű karika (RICKEN–FISCHER 1963, O 142) részlete látható. A 32. és 33. katalógusszámú töredékekkel egy edényhez tartozott.

Méretetek: sz=4,5 cm, m=2,8 cm, v=0,9 cm.

Rheinzabern, Comitialis VI.

Keltezés: késő Antoninus-kor–kora Severus-kor.

35. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.011.71.

Leírás: A töredéken egy kettős ívű medaillon (RICKEN–FISCHER 1963, K 19 vagy K 20) részletében egy balra ugró *hippocampus* (RICKEN–FISCHER 1963, T 188) fejének, lábainak és testének részlete látható.

Méretetek: sz=5 cm, m=3,5 cm, v=0,6 cm.

Rheinzabern, Comitialis VI, Respectus, Florentinus, 25.26 tojásfüzér mestere, Attilus, „B” áru O 382.383 díszítőtaggal.

Keltezés: késő Antoninus-kor–Severus-kor.

36. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.201.

Leírás: A töredéken egy hármas ívű medaillon (RICKEN–FISCHER 1963, K 27) részlete látható. Ettől jobbra azonosíthatatlan díszítőelem részlete található. A képmezőt alul sáv zárja le.

Méretetek: sz=3,6 cm, m=3,1 cm, v=0,6 cm.

Rheinzabern, Augustinus III.

Keltezés: késő Antoninus-kor–kora Severus-kor.

37. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.L19.025.138.

Leírás: A töredék bal oldalán egy jobbra néző, álló, bal karját feltartó, jobbójában leplet fogó, ruhátlan Venus (RICKEN–FISCHER 1963, M 48a) részlete látható. Tőle jobbra egy vertikálisan és egy diagonálisan elhelyezett gyöngysor (RICKEN–FISCHER 1963, O 260) részlete található.

Méretetek: sz=3,4 cm, m=3,5 cm, v=0,6 cm.

Rheinzabern, Verecundus I.

Keltezés: Commodus–Severus-kor.

38. Drag. 37 formájú tál peremtöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.152–190.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 11) részlete látható. A töredék bal oldalán vertikális *metopéosztó* elemként egy zsinórléc (RICKEN–FISCHER 1963, O 239) részletén egy külső ívén tagolt, három koncentrikus körből álló díszkorong (RICKEN–FISCHER 1963, O 124) részlete található. Ettől jobbra egy horizontális zsinórléc (RICKEN–FISCHER 1963, O 239) részlete látható. Ez alatt és e felett egy-egy közepén ponttal ellátott, hatszirmú rozetta (RICKEN–FISCHER 1963, O 39) van. Mindezekről jobbra vertikális *metopéosztó* elemként egy zsinórléc (RICKEN–FISCHER 1963, O 239) részletén két, külső ívén tagolt, három koncentrikus körből álló díszkorong (RICKEN–FISCHER 1963, O 124) található. Mindezekről jobbra, a képmező felső részén egy közepén ponttal ellátott, hatszirmú rozetta (RICKEN–FISCHER 1963, O 39) részlete van. (Ricken–Thomas 2005, Taf. 181/3)

Méretetek: sz=8,4 cm, m=9,1 cm, v=0,6 cm, á=nem szerkeszthető ki.

Rheinzabern, Attilus.

Keltezés: Severus-kor.

39. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.52, KGYM 2015.O18–19.053.205.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (RICKEN–FISCHER 1963, E 11) részlete látható, amelyet alul horizontális gyöngysor (RICKEN–FISCHER 1963, O 260) zár le. A képmezőben egy vertikális *metopéosztó* gyöngysor (RICKEN–FISCHER 1963, O 260) részlete található. A 40. katalógusszámú töredékkal egy edényhez tartozott.

Méretetek: sz=2,7 cm, m=3,6 cm, v=0,5 cm.

Rheinzabern, Primitivus I.

Keltezés: Severus-kor.

40. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.198.

Leírás: A töredék bal oldalán egy vertikális *metopéosztó* gyöngysor (RICKEN–FISCHER 1963, O 260) részlete látható. Ettől jobbra egy kettős ívű medaillon (RICKEN–FISCHER 1963, K 19 vagy K 19a) részletében egy jobbra futó íjász (RICKEN–FISCHER 1963, M 174b) lábainak, testének, jobb karjának és íjának részlete található. A képmezőt alul sáv zárja le. A 39. katalógusszámú töredékkal egy edényhez tartozott.

Méretetek: sz=5,5 cm, m=4,1 cm, v=0,5 cm.

Rheinzabern, Primitivus I.

Keltezés: Severus-kor.

*Westerndorf**41. Drag. 30 formájú tál oldaltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.L19.024.3.

Leírás: A töredék jobb oldalán egy álló, botot tartó,

feltehetően Amazonként azonosítható alak (KELLNER 1981, W 17) botjának és egyik lábának részlete látható. Ettől jobbra egy vertikális *metopéosztó* gyöngysor (KELLNER 1981, W 70) részlete található. Mindezek mellett egy azonosíthatatlan díszítőelem részlete van.

Méretetek: sz=3,7 cm, m=2,6 cm, v=0,6 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Erotus- vagy Lупpo- vagy Decminus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

42. Drag. 30 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.140.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (KELLNER 1981, W E 2) részlete látható, amelyet alul horizontális sáv zár le. A képmező felső részén egy mindkét végén *astragalosra* (KELLNER 1981, W 50) felfüggesztett, felfelé nyitott félkörívben (KELLNER 1981, W 64) egy közepén ponttal ellátott, két koncentrikus körből álló díszkorong (KELLNER 1981, W 56) található. A töredék bal oldalán egy kettős ívű medaillon (KELLNER 1981, W 66 vagy W 67) részlete látható.

Méretetek: sz=4,3 cm, m=3,4 cm, v=0,4 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Decminus- vagy Venerius-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

43. Drag. 30 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.146.

Leírás: A töredéken szár nélküli levélkehely (KELLNER 1981, W 45) részlete látható.

Méretetek: sz=3,2 cm, m=1,6 cm, v=0,4 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Erotus- vagy Decminus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

44. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.L19.025.85–152.

Leírás: A töredék felső részén egy tojásfüzér (KELLNER 1981, W E 1) részlete látható. A képmező bal oldalán egy kettős ívű medaillon (KELLNER 1981, W 67) részletében egy levél (KISS 1946–48, C. 41) részlete található. Mindezekről jobbra egy jobbra lépő medve (KELLNER 1981, W 30) testének és lábainak részlete látható. A képmezőt alul sáv zárja le.

Méretetek: sz=6,7 cm, m=4,9 cm, v=0,6 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Erotus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

45. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.L19.025.150.

Leírás: A töredéken egymás alatt két, szárral ellátott levélkehely (KELLNER 1981, W 46) részlete látható.

Méretetek: sz=3,4 cm, m=2,4 cm, v=0,7 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye.

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

46. *Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.L19.008.2.

Leírás: A töredék jobb oldalán egy levél (KELLNER 1981, W 47) részlete látható, amely alatt egy *astragalos* (KELLNER 1981, W 50) részlete található.

Méretetek: sz=4,1 cm, m=4,2 cm, v=0,5 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Erotus- vagy Venerius- vagy Decminus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

47. *Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.L19.034.84.

Leírás: A töredék felső bal oldalán egy balra ugró nőstény oroszlán (KELLNER 1981, W 28) hátsó lábainak részlete látható. Ettől jobbra egy kettős ívű medaillon (KELLNER 1981, W 66) részlete található. Mindezekről jobbra egy balra ugró, kis méretű kutya (KELLNER 1981, W 39) szerepel. Mindezek mellett egy azonosíthatatlan díszítőelem részlete van. A képmezőt alul sáv zárja le. Részben másodlagosan égett.

Méretetek: sz=9,1 cm, m=4,8 cm, v=0,8 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Erotus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

48. *Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.L19.039.14.

Leírás: A töredék jobb oldalán egy közepén ponttal ellátott, két koncentrikus körből álló díszkorong (KELLNER 1981, W 56) részlete látható. Ennek felső részéből feltehetően egy vertikális *metopéoszto* gyöngysor (KELLNER 1981, W 70) részlete található. Mindezekről jobbra egy meghatározhatatlan típusú medaillon vagy kettős ívű medaillon részlete van. A képmezőt alul sáv zárja le.

Méretetek: sz=4,3 cm, m=2,5 cm, v=0,6 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Erotus- vagy Luppo- vagy Decminus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

49. *Drag. 37 formájú tál peremtöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.010.5.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (KELLNER 1981, W E 2) részlete látható, amelyet alul horizontális sáv zár le. A képmező bal oldalán egy álló, botot tartó, feltehetően Amazonként azonosítható alak (KELLNER 1981, W 17) fejének, jobb karjának és botjának részlete található. Tőle jobbra egy jobb kezében lándzsát, baljában pedig kardot tartó, balra néző, álló, ruhátlan katona (KELLNER 1981, W 12) jobb karjának, lándzsájának és fejének részlete látható. Felette egy közepén ponttal ellátott, két koncentrikus körből álló díszkorong (KELLNER 1981, W 56) található.

Méretetek: sz=11,4 cm, m=8,6 cm, v=0,8 cm, á=22 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Luppo-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

50. *Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.130.

Leírás: A töredék felső részén tojásfüzér (KELLNER 1981, W E 2) látható, amelyet alul horizontális vonal zár le. A képmezőben egy szárral ellátott levélkehely (KELLNER 1981, W 46) részlete látható.

Méretetek: sz=4,5 cm, m=2,6 cm, v=0,5 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Luppo-, Venerius- vagy Decminus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

51. *Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.945.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (KELLNER 1981, W E 2) látható, amelyet alul horizontális vonal zár le. A képmező bal oldalán azonosíthatatlan díszítőelem részlete található. Ettől jobbra egy közepén ponttal ellátott, két koncentrikus körből álló díszkorong (KELLNER 1981, W 56) részlete van. Mindezek mellett egy jobbra ugró kutya (KELLNER 1981, W 38) részlete látható. Másodlagosan égett.

Méretetek: sz=7,2 cm, m=4,6 cm, v=0,7 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Decminus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

52. *Drag. 37 formájú tál peremtöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.160.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (KELLNER 1981, W E 2) részlete látható, amelyet alul horizontális vonal zár le. A képmezőben egy mindkét végén *astragalosra* (KELLNER 1981, W 50) felfüggesztett, felfelé nyitott félkörív (KELLNER 1981, W 64) részletében egy közepén ponttal ellátott, két koncentrikus körből álló díszkorong (KELLNER 1981, W 56) részlete található.

Méretetek: sz=8,1 cm, m=5,5 cm, v=0,7 cm, á=nem szerkeszthető ki.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Venerius- vagy Decminus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

53. *Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.181.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (KELLNER 1981, W E 1) részlete látható. A képmező bal oldalán egy jobbra futó, hátranéző szarvastehén (KELLNER 1981, W 33) fejének, mellső lábainak és testének részlete található. Tőle jobbra, a képmező felső részén egy jobbra ugró nőstény oroszlán (KELLNER 1981, W 27) részlete látható. Mindezek alatt egy jobbra ugró kutya (KELLNER 1981, W 38) van.

Méretetek: sz=7,1 cm, m=6,4 cm, v=0,6 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Erotus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

54. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke (18. tábla 2)

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.183.

Leírás: A töredék egy azonosíthatatlan díszítőelem mellett [.]ER bélyeg részlete látható. Ettől jobbra egy álló, balra néző, sisakot viselő, jobbjaival lándzsára támaszkodó, baljában kardot tartó Mars (KELLNER 1981, W 5) részlete található.

Méretek: sz=5,1 cm, m=2,8 cm, v=0,6 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Erotus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

55. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.203.

Leírás: A töredék felső részén tojásfüzér (KELLNER 1981, W E 1) részlete látható. A képmezőben egy lefelé nyitott, külső ívén bordázott, kettős félkörív (KELLNER 1981, W 59) részlete alatt egy jobb kezében lándzsát, baljában pedig kardot tartó, balra néző, álló, ruhátlan katona (KELLNER 1981, W 12) részlete található.

Méretek: sz=4,2 cm, m=4,3 cm, v=0,5 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Erotus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

56. Drag. 37 formájú tál peremtöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.262.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (KELLNER 1981, W E 2) részlete látható, amelyet alul horizontális vonal zár le. A képmező bal oldalán egy balra ugró kutya (KELLNER 1981, W 39) hátsó lábainak és farkának részlete található. Ez alatt egy jobbra lépő ló (KELLNER 1981, W 36) fejének, testének és mellső lábainak részlete van. Ettől jobbra, a képmező felső részén egy újabb balra ugró kutya (KELLNER 1981, W 39) látható, amely alatt egy jobbra lépő oroszlán (KELLNER 1981, W 26) hátsó lábainak és farkának részlete található.

Méretek: sz=6,9 cm, m=9,4 cm, v=0,6 cm, á=nem szerkeszthető ki.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Decminus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

57. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.54.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (KELLNER 1981, W E 2) részlete látható, amelyett alul horizontális sáv zár le. A töredék jobb oldalán feltehetően egy *astragalos* (KELLNER 1981, W 50) részlete található. Ettől jobbra egy azonosíthatatlan alak fejének részlete látható. A töredék bal oldalán *astragalos* (KELLNER 1981, W 50) részlete található.

Méretek: sz=5,8 cm, m=3 cm, v=0,7 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Venerius- vagy Decminus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

58. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.207.

Leírás: A töredék bal oldalán egy jobbra futó, hátranező szarvastehén (KELLNER 1981, W 33) nyakának és mellső lábainak részlete látható. Tőle jobbra egy csavart díszléc (KELLNER 1981, W 69) részlete található.

Méretek: sz=2,8 cm, m=2 cm, v=0,5 cm.

Westerndorf, Comitialis műhelye (Erotus-alcsoport).

Keltezés: Kr. u. 175/180–210.

59. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.128.

Leírás: A töredéken ötkarjű levél (GABLER–KELLNER 1993, W 138) részlete látható.

Méretek: sz=4,5 cm, m=3,3 cm, v=0,7 cm.

Westerndorf, Helenius.

Keltezés: Kr. u. 180–235.

60. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.182.

Leírás: A töredék felső részén egy balra ugró nyúl (GABLER–KELLNER 1993, W 130) testének és mellső lábainak részlete látható. Ez alatt egy balra ugró kutya (GABLER–KELLNER 1993, W 131) található, amelytől jobbra egy újabb balra ugró nyúl (GABLER–KELLNER 1993, W 130) fejének és mellső lábainak részlete van.

Méretek: sz=7,5 cm, m=3,6 cm, v=0,5 cm.

Westerndorf, Helenius.

Keltezés: Kr. u. 180–235.

61. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.192.

Leírás: A töredék felső részén horizontális sáv részlete látható. A képmezőben egy jobbra lépő szarvasmarha (GABLER–KELLNER 1993, W 128) részlete található.

Méretek: sz=4,9 cm, m=3,5 cm, v=0,7 cm.

Westerndorf, Helenius.

Keltezés: Kr. u. 180–235.

62. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.443.

Leírás: A töredék bal oldalán egy jobbra néző, álló, koszorút és pálmaágot tartó Victoria (GABLER–KELLNER 1993, W 103) szárnyának részlete látható. Tőle jobbra egy balra lépő *cucullatus* (GABLER–KELLNER 1993, W 117) fejének és testének részlete található.

Méretek: sz=6 cm, m=3,9 cm, v=0,7 cm.

Westerndorf, Helenius.

Keltezés: Kr. u. 180–235.

63. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.136.

Leírás: A töredéken egy kettős ívű medaillon (GABLER–KELLNER 1993, W 196) részletében álló,

jobbra néző, jobb könyökével féloszlopra támaszkodó Venus (GABLER–KELLNER 1993, W 175) lábainak és az oszlopnak részlete látható.

Méretetek: sz=4,3 cm, m=2,6 cm, v=0,8 cm.

Westerndorf, Onniorix.

Keltezés: Severus-kor vége–Kr. u. 3. század harmadik negyede.

64. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.50.

Leírás: A töredék bal oldalán egy kettős ívű medaillon (GABLER–KELLNER 1993, W 196) részlete látható. Ettől jobbra egy álló, jobbra néző, jobb könyökével féloszlopra támaszkodó Venus (GABLER–KELLNER 1993, W 175) oszlopának részlete található. A képmezőt alul sáv zárja le.

Méretetek: sz=4,6 cm, m=3,6 cm, v=0,7 cm.

Westerndorf, Onniorix.

Keltezés: Severus-kor vége–Kr. u. 3. század harmadik negyede.

65. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.200.

Leírás: A töredék bal oldalán egy azonosíthatatlan díszítőelem részlete látható. Ettől jobbra *metopéoszto* elemként egy vertikális, vékony, ferde bordákból álló díszléc (GABLER–KELLNER 1993, W 199) részlete található. Mindezeketől jobbra egy kannelúrázott féloszlop (GABLER–KELLNER 1993, W 187) részlete látható. A képmezőt alul sáv zárja le.

Méretetek: sz=2,3 cm, m=2,3 cm, v=0,7 cm.

Westerndorf, Onniorix.

Keltezés: Severus-kor vége–Kr. u. 3. század harmadik negyede.

Pfaffenhofen

66. Drag. 30 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.010.13.

Leírás: A töredék bal oldalán egy tagolt ívű medaillon (KISS 1946–48, H. 90) részlete látható, amelyekben egy vertikálisan elhelyezett, bordázott lécs (KISS 1946–48, H. 87 vagy H. 88) részlete szerepel. Ettől jobbra egy vertikálisan elhelyezett, gyöngyszemekből álló díszléc (KISS 1946–48, H. 82 vagy H. 83) részlete található. Mindezeketől jobbra egy tagolt ívű medaillon (KISS 1946–48, H. 90) részlete látható.

Méretetek: sz=3,6 cm, m=3,5 cm, v=0,7 cm.

Pfaffenhofen, Helenius-kör.

Keltezés: Kr. u. 3. század második negyede.

67. Drag. 30 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.N18–19.009.20.

Leírás: A töredék bal oldalán feltehetően egy horizontálisan elhelyezett levél részlete látható. Ettől jobbra egy tojásfüzér (KISS 1946–48, D. 3) eleme található.

Méretetek: sz=3,4 cm, m=1,3 cm, v=0,7 cm.

Pfaffenhofen, Dicanus-kör.

Keltezés: Kr. u. 3. század középső harmada.

68. Drag. 30 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.55.

Leírás: A töredék felső részén egy tojásfüzér (KISS 1946–48, D. 3) részlete látható. A képmezőben egy támaszték (FÖLZER 1913, 795) részlete található.

Méretetek: sz=3,8 cm, m=2,6 cm, v=0,8 cm.

Pfaffenhofen, Dicanus-kör.

Keltezés: Kr. u. 3. század középső harmada.

69. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.L19.025.79.

Leírás: A töredék felső részén tojásfüzér (KISS 1946–48, H. 5) részlete látható, amelyet alul horizontális vonal zár le. A képmezőben azonosíthatatlan díszítőelem található.

Méretetek: sz=3,4 cm, m=2,7 cm, v=0,7 cm.

Pfaffenhofen, Helenius-kör.

Keltezés: Kr. u. 3. század második negyede.

70. Drag. 37 formájú tál oldaltöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.143.

Leírás: A töredék felső részén tojásfüzér (KISS 1946–48, D. 2) részlete látható, amelyet alul horizontális sáv zár le. A képmezőben feltehetően egy gyöngykör (FÖLZER 1913, 830) részlete található.

Méretetek: sz=2,2 cm, m=2,2 cm, v=0,4 cm.

Pfaffenhofen, Dicanus-kör.

Keltezés: Kr. u. 3. század középső harmada.

71. Drag. 37 formájú tál peremtöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.66.

Leírás: A peremsáv alatt tojásfüzér (KISS 1946–48, D. 3) részlete látható. A töredék bal oldalán gyöngykör (FÖLZER 1913, 830) részlete található. Ettől jobbra egy nyolcszirmú rozetta (FÖLZER 1913, 848) van. Mindezeketől jobbra három, függőlegesen elhelyezett, egymást metsző gyöngykör (FÖLZER 1913, 830) látható. Ezek mellett, egymás alatt két nyolcszirmú rozetta (FÖLZER 1913, 848) van, amelyektől jobbra egy gyöngykör (FÖLZER 1913, 830) található. Mindezeketől jobbra egymás alatt két nyolcszirmú rozetta (FÖLZER 1913, 848) látható. Ezeketől jobbra három, függőlegesen elhelyezett, egymást metsző gyöngykör (FÖLZER 1913, 830) van, amely mellett, egymás alatt két nyolcszirmú rozetta (FÖLZER 1913, 848) található. Mindezeketől jobbra egy gyöngykör (FÖLZER 1913, 830) részlete látható. A töredék jobb oldalán egy nyolcszirmú rozetta (FÖLZER 1913, 848) mellett egy gyöngykör (FÖLZER 1913, 830) részlete található.

Méretetek: sz=22 cm, m=11,1 cm, v=0,7 cm, á=24 cm.

Pfaffenhofen, Dicanus-kör.

Keltezés: Kr. u. 3. század középső harmada.

*Graffitiok**72. Drag. 46 formájú pohár peremtöredéke*

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.58.

Leírás: A töredék külső felületén „E” graffito látható.

Méretek: sz=7,9 cm, m=5,9 cm, v=0,7 cm, á=14 cm.

Rheinzabern.

Keltezés: Antoninus-kor.

73. Drag. 33 formájú pohár talpgyűrűtöredéke

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.134.

Leírás: Az oldal belső felületén *IVST[...]* graffito részlete látható.

Méretek: sz=9 cm, m=7,1 cm, v=0,6 cm, á=15 cm.

Westerndorf.

Keltezés: késő Antoninus-kor–Severus-kor.

*Bélyegek**Közép-Gallia**74. Drag. 18/31 formájú tányér (18. tábla 6)*

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.15.

Leírás: A töredék belső felületén *MAMM-I* bélyeg (GABLER–MÁRTON 2009, 350.5) látható. Az oldal külső felületén egy bekarcolt *X* van. Az alj külső felületén *SVP* graffito található.Méretek: sz=18 cm, m=4,4 cm, v=0,6 cm, á_{perem}=18 cm, á_{talpgyűrű}=9 cm.

Lezoux, Mammius.

Keltezés: Kr. u. 150/160–180/185.

75. Drag. 18/31 formájú tányér talpgyűrűtöredéke (18. tábla 7)

Ltsz.: KGYM 2015.L19.040.26.

Leírás: A töredék belső felületén *CIIT·VGENI* bélyeg (GABLER–MÁRTON 2009, 163.2) látható.

Méretek: h=9,8 cm, sz=10,3 cm, m=3,5 cm, v=0,8 cm, á=9,5 cm.

Lezoux, Cintugenus.

Keltezés: Kr. u. 155–180.

76. Drag. 18/31 formájú tányér aljtöredéke (18. tábla 8)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.60.

Leírás: A töredék belső felületén *PIINT[...]* bélyeg (GABLER–MÁRTON 2009, 466.2 vagy 466.4) töredéke látható.

Méretek: sz=2,5 cm, m=0,5 cm, v=0,5 cm.

Lezoux, Pentil(i)us.

Keltezés: Kr. u. 155–180.

77. Drag. 33 formájú pohár profiltöredéke (18. tábla 9)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.046.18.

Leírás: A töredék belső felületén *AVNIM* bélyeg (GABLER–MÁRTON 2009, 86.1) látható. Az oldal, illetve az alj külső felületén egy-egy bekarcolt *X* található.Méretek: sz=14 cm, m=6,6 cm, v=0,6 cm, á_{perem}=14 cm, á_{talpgyűrű}=5 cm.

Lezoux, Aunus II.

Keltezés: Kr. u. 135–170.

78. Drag. 33 formájú pohár (18. tábla 10)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.046.13.

Leírás: A töredék belső felületén *C·A·DG·ATIS·F* bélyeg (GABLER–MÁRTON 2009, 116.3) látható.Méretek: sz=14 cm, m=6,9 cm, v=0,6 cm, á_{perem}=14 cm, á_{talpgyűrű}=5,5 cm.

Lezoux, Cadgatis.

Keltezés: Kr. u. 140/150–170/180.

79. Drag. 33 formájú pohár talpgyűrű töredéke (18. tábla 11)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.69.

Leírás: A töredék belső felületén *MACRINVS* bélyeg látható. Az alj külső felületén egy „F” graffito található.

Méretek: h=4,6 cm, sz=4,4 cm, m=1,6 cm, v=0,6 cm, á=4 cm.

Lezoux, Macrinus.

Keltezés: Kr. u. 150/160–180.

80. Drag. 33 formájú pohár talpgyűrűtöredéke (18. tábla 12)

Ltsz.: KGYM 2015.N18–19.009.12.

Leírás: A töredék belső felületén *[...]SI·M* bélyeg (GABLER–MÁRTON 2009, 197.1) töredéke látható.

Méretek: h=3 cm, sz=5,7 cm, m=3,9 cm, v=0,5 cm, á=4 cm.

Lezoux, Croesus.

Keltezés: Kr. u. 150/155–170/190.

81. Drag. 33 formájú pohár (18. tábla 13)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.223.

Leírás: A töredék belső felületén *SVOBNILLI* bélyeg (GABLER–MÁRTON 2009, 605.3) látható.Méretek: sz=14 cm, m=7,8 cm, v=0,6 cm, á_{perem}=14 cm, á_{talpgyűrű}=5,5 cm.

Lezoux, Suobnillus.

Keltezés: Kr. u. 150–200.

*Kelet-Gallia**82. Drag. 18/31 formájú tányér talpgyűrűtöredéke (18. tábla 14)*

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.030.7.

Leírás: A töredék belső felületén *SAC·I[.]AT·* bélyeg látható.

Méretek: h=11,3 cm, sz=11,1 cm, m=3,1 cm, v=0,6 cm, á=9,5 cm.

Heiligenberg vagy Ittenweiler, Sacirato/Saciratus.

Keltezés: Kr. u. 150–175.

83. *Drag. 18/31 formájú tányér talpgyűrűtöredéke* (18. tábla 15)

Ltsz.: KGYM 2015.N18–19.009.11.

Leírás: A töredék belső felületén *LVCINVSFE* bélyeg látható. Az alj külső felületén feltehetően egy nehezen olvasható [...]VS graffito részlete található.

Méretetek: h=10,7 cm, sz=6 cm, m=2,5 cm, v=0,7 cm, á=12 cm.

Ittenweiler, Lucinus III.

Keltezés: Kr. u. 150–200.

Rheinzabern

84. *Drag. 18/31 formájú tányér talpgyűrűtöredéke* (18. tábla 16)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.57.

Leírás: A töredék belső felületén *ATTO[...]* bélyeg (GABLER–MÁRTON 2009, 63.4) töredéke látható.

Méretetek: h=7,6 cm, sz=5,1 cm, m=3,1 cm, v=0,7 cm, á=10 cm.

Rheinzabern, Atto.

Keltezés: Kr. u. 160–200.

85. *Drag. 31 formájú tányér talpgyűrűtöredéke* (18. tábla 17)

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.155.

Leírás: Az alj belső felületén [...]NNO bélyeg (GABLER–MÁRTON 2009, 154.3) töredéke látható.

Méretetek: h=10,2 cm, sz=10,9 cm, m=4,7 cm, v=0,7 cm, á=12 cm.

Rheinzabern, Cenno.

Keltezés: Kr. u. 160–200.

86. *Drag. 31 formájú tányér profiltöredéke* (18. tábla 18)

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.157.

Leírás: Az alj belső felületén *MAMMIL[...]* bélyeg (RICKEN–FISCHER 1963, b típus) töredéke látható.

Méretetek: h=9 cm, sz=7,3 cm, m=6,6 cm, v=0,6 cm,

á_{perem} =nem szerkeszthető ki, á_{talpgyűrű} =10,5 cm.
Rheinzabern, Mammilianus.

Keltezés: Kr. u. 170–200.

87. *Drag. 32 formájú tányér aljtöredéke* (18. tábla 19)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.61.

Leírás: A töredék belső felületén [...]NDVSF (GABLER–MÁRTON 2009, 32.4) bélyeg töredéke látható.

Méretetek: sz=4,7 cm, m=3,9 cm, v=0,6 cm.

Rheinzabern, Amandus V.

Keltezés: Kr. u. 2. század vége.

88. *Drag. 32 formájú tányér aljtöredéke* (18. tábla 20)

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.043.158.

Leírás: A töredék belső felületén *IVVEN[...]*JEC bélyeg (RICKEN–FISCHER 1963, c típus) töredéke látható.

Méretetek: sz=4,8 cm, m=4,3 cm, v=0,6 cm.

Rheinzabern, Iuvenis II.

Keltezés: Kr. u. 2. század vége–3. század eleje.

89. *Drag. 33 formájú pohár talpgyűrűtöredéke* (18. tábla 21)

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.021.153.

Leírás: A töredék belső felületén *RESTIO·FE* bélyeg látható.

Méretetek: h=6 cm, sz=6 cm, m=2,2 cm, v=0,9 cm, á=6 cm.

Rheinzabern, Rest(i)o.

Keltezés: Kr. u. 160–235.

90. *Drag. 33 formájú pohár talpgyűrűtöredéke* (18. tábla 22)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.028.59.

Leírás: A töredék belső felületén *VENCARVS* bélyeg (GABLER–MÁRTON 2009, 635.9) látható.

Méretetek: h=5 cm, sz=4,4 cm, m=1,8 cm, v=0,7 cm, á=5 cm.

Rheinzabern, Ven(i)carus.

Keltezés: Severus-kor.

AMPHORÁK

A 2015-ben zajlott feltárások során két különböző *amphorá*hoz tartozó töredékek kerültek elő. (4. kép)

Dressel 6B

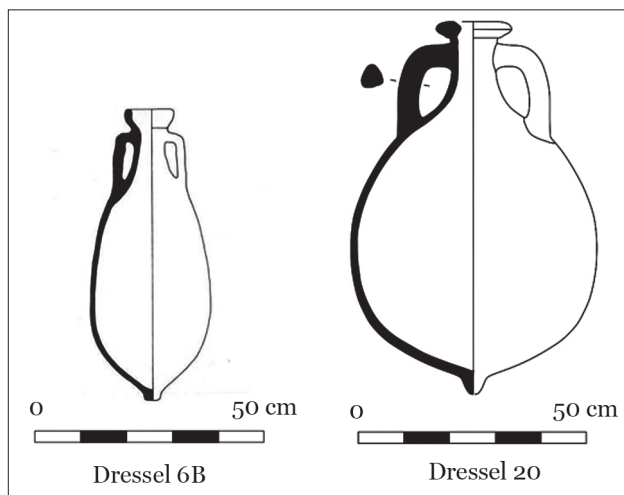
Egy peremtöredék a Dressel 6B, olívaolajat tároló típusba sorolható (1). Az ebben az *amphorat* típusban szállított terméket – többek között – a Magdalensbergben napvilágra került *amphorá*kon

talált, festett feliratok bizonyítják: *Olei Histr(ici)/ flos/ p(ondo) V/ Q(uinti) [T]usidi Dext[ri]; Olei Histr(ici)*.¹¹⁴

Annak ellenére, hogy a Dressel 6B *amphorá*knak kevés gyártóközpontját találták meg, előállítási helyeik, Észak-Italia és az Isztriai-félsziget, biztosra vehető. Az Észak-Itáliában készített, Dressel 6B *amphorá*kban tárolt olaj a Kr. e. 1. század közepe–Kr. u. 1. század közepe közti időszakban volt forgalomban.¹¹⁵ Az Isztriai-félszigeten két műhelyet tár-

¹¹⁴ PICCOTTINI 2000–2001, 373.

¹¹⁵ BEZECZKY 2016, 72.

4. kép: A 2015-ben előkerült amphorák típusai

tak fel. Kiemelkedő jelentőséggel bírt a Pula melletti Fažana területén talált műhely, amely Kr. e. 40-től a Flavius-korig a *Laecanius senatori* család birtokában állt.¹¹⁶ A nem messze fekvő Cervar területén, a lroni villában szintén gyártottak olívaolajos amphorákat: horvát, francia és olasz régészek eddig négy égetőkemencét tártak fel.¹¹⁷ A műhely kezdetben (Kr. u. 10–30 között) *Statilius Taurus Sisennához*, majd (Kr. u. 30–50 között) Claudius császár feleségéhez, *Messalinához* tartozott. A Kr. u. 50–60 közötti időszakban *Calvia Crispinilla* volt a tulajdonosa.¹¹⁸ Amphora- és téglabélyegek alapján valószínűsíti a kutatás, hogy a fažanai és a lroni műhelyek mellett a félsziget északi részén, valamint *Capodistriában* szintén gyártottak Dressel 6B amphorákat.¹¹⁹

Vespasianus korában császári kézbe kerültek a műhelyek, és nagyobb változtatások nélkül Hadrianus uralkodásával bezárólag termeltek exportra.¹²⁰ Az isztriai műhelyek ezután már nem készítettek Dressel 6B amphorákat, aminek számos oka feltételezhető: vagy a baeticai olajjal már nem tudták felvenni a versenyt,¹²¹ vagy elfagytak az olajfák,¹²² vagy mást kezdtek el termelni.¹²³ A jelen írásban bemutatott Dressel 6B amphora a Kr. u. 1. század utolsó ne-

gyede és a 2. század első negyede közötti időszakra keltezhető, származási helye az Isztriai-félsziget.

Dressel 20

2012–2015 között egy újabb pince került feltárássá a lelőhelyen.¹²⁴ A második pince részletes bemutatása a jelen cikkben leírtak mellett több korábbi publikációban már közlésre került.¹²⁵ 2015-ben a pince beomlott földémszerkezetének kiemelése után az alatta lévő, az objektum legalsó rétegeinek kibontása során több amphoratöredék került elő, amelyek egy darab Dressel 20 típusú amphorához tartoztak (2). (4. kép) Az amphorát a földem leszakadását megelőzően helyezték el az elhagyása előtt kiürített helység északi részébe.¹²⁶

Az amphorában olívaolajat tároltak. Ezt többek között az Albuferetánál elsüllyedt hajó feltárássá során előkerült, Dressel 20 típusú amphorákban fennmaradt szerves maradványok kémiai elemzése is bizonyítja.¹²⁷ Plinius szerint a baeticai olívaolaj olyan jó minőségű volt, mint az isztriai.¹²⁸

Az amphora származási helye jól lokalizálható, mivel a Római Birodalom távolabbi tartományaiába importált, Dressel 20 típusú amphorákat Hispania Baetica provinciában, a Guadalquivir és a hozzá tartozó mellékfolyók völgyében, Sevilla és Córdoba között készítettek.¹²⁹ A jelen írásban bemutatott lelet is ebből a térségből származik: archeometriai vizsgálatok segíthetnek a gyártási hely pontosabb leszűkítésében.

A Dressel 20 típusú amphorák gyártását legkésőbb a Tiberius korban kezdték meg,¹³⁰ Pannoniába viszont csak Hadrianus uralkodásának végétől importálták.¹³¹ Korábban a közelebb fekvő, Dressel 6B típusú amphorákban szállított, isztriai olajra tartottak igényt a provinciában.

A jelen írásban bemutatott amphora pontosabb keltezésében segítenek az edényen található, fekete színű, festett feliratok. (2. kép) A Dressel 20 amphorákon olvasható feliratok általános, a típusra jellemző rendszer szerint helyezkednek el az edényeken. A Brigetióban előkerült amphorán α és γ betűvel

¹¹⁶ BEZECZKY 2016, 72–75.

¹¹⁷ CARRE–KOVAČIĆ et al. 2012, 599.

¹¹⁸ BEZECZKY 2016, 72.

¹¹⁹ BOLTIN–TOME 1976, 226–230; TASSAUX 1983–1984, 196; BEZECZKY 2005, 50.

¹²⁰ BEZECZKY 2005, 50–51.

¹²¹ TASSAUX 1982, 266.

¹²² BEZECZKY 1998, 10.

¹²³ TASSAUX 1982, 266.

¹²⁴ A 2008–2009-ben talált és feltárt első pincéről és a benne talált leletanyagról lásd: BARTUS–BORHY 2016, 101–102, 104; BORHY–BARTUS ET AL. 2010, 69; DOBOSI 2014, 20–21; JUHÁSZ 2014; SZÓRÁDI 2010.

¹²⁵ BARTUS–BORHY et al. 2015, 245–246; BARTUS–BORHY 2016, 102–103, 105–107.

¹²⁶ Meg kell említeni, hogy a pince eredeti berendezéséhez csak a Dressel 20 típusú amphora tartozott, annak ellenére, hogy a pince déli részében nagy mennyiségű kerámiaedény és egy bronz lovassági díszsisak került elő. Ezeket a tárgyakat a pince felhagyása után, a földem beomlása előtt dobálták be a déli, földemmel nem fedett nyíláson. (BARTUS–BORHY 2016, 103.)

¹²⁷ FERNÁNDEZ IZQUIERDO–BERNI MILLET et al. 2007, 237.

¹²⁸ Plinius *Naturalis Historia* 15.8.

¹²⁹ PEACOCK–WILLIAMS 1986, 136.

¹³⁰ PEACOCK–WILLIAMS 1986, 136.

¹³¹ BEZECZKY 1987–1988, 179.

jelzett számok *sextariibus* megadva az amphorához kapcsolódó súlyértékeket jeleznek: az előbbi, 91 értékű szám az *amphora* üres, termék nélküli súlyáról nyújt információt, az utóbbi, 216 értékű szám az edénybe töltött olívaolaj súlyát mutatja meg. Az ϵ felirat szintén egy számot jelöl (19), azonban a jelentése nem egyértelmű: feltételezhető, hogy a hajóban vagy a raktárban történő elhelyezéshez kapcsolódik. Az ϵ feliratot hagyományos számokkal írták rá a Brigetióban fellelt *amphorára*, ami arra utal, hogy az edényt a 3. század előtt készítették: Commodus uralkodásától kezdve az ϵ feliratok számainak írásképe ugyanis megváltozott, és a 3. századtól kezdve a korábbiaktól eltérő, jellegzetes hispaniai karaktereket használtak. Az *amphora* β felirata segít az edény keltezésének további leszűkítésében: az *M POMPEI*

CALLI[...] felirat Marcus Pompeius Callistus kereskedőre utal,¹³² akinek a neve több, a 2. század közepére keltezhető, Monte Testacción talált amphoráról ismert.¹³³ A Brigetióban előkerült *amphora* δ betűvel jelzett, rossz megtartású felirata nem azonosított. Mindezek alapján megállapítható, hogy az *amphorát* Hadrianus uralkodása és a 3. század eleje között gyártották, valószínűleg a 2. század közepén.¹³⁴

Összességében elmondható, hogy a jelen írásban bemutatott *amphorák* típusai (Dressel 6B és Dressel 20) beleillenek abba az *amphoraforgalomról* alkotott képbe, amelyet az eddig publikált, Brigetióban talált leletek meghatároztak. Egész Pannoniát tekintve újdonságot jelent a Dressel 20 típusú *amphorán* fennmaradt felirat, amely az egész tartomány gazdaságtörténetére vonatkozóan szolgál új információkkal.

KATALÓGUS

1. Dressel 6B peremtöredék

Ltsz.: KGYM 2015.O18-19.028.158.

Méreték: $m_{\text{perem}}=8,9$ cm, $\acute{a}_{\text{perem}}=16$ cm, $v_{\text{perem}}=2,5$ cm.

Szín: 5YR 6/8 (vörössárga).

Keltezés: Kr. u. 1. század utolsó negyede–2. század első negyede.

2. Dressel 20 típusú edény perem-, nyak-, fül- és oldaltöredékei

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.79–2015.

LM16–17.079.2.

Méreték: $m=91$ cm, $m_{\text{perem}}=4$ cm, $\acute{a}_{\text{perem}}=17$ cm,

$v_{\text{perem}}=4,5$ cm, $m_{\text{nyak}}=6$ cm, $\acute{a}_{\text{nyak}}=14$ cm, $m_{\text{oldal}}=73$ cm.

Szín: 7.5YR 7/6 (vörössárga), bevonat: 10YR 8/4 (nagyon halvány barna).

Keltezés: Kr. u. 2. század első negyede–3. század eleje.

BRONZTÁRGYAK

A 2015. évi ásatáson feltárt pincében előkerült sisakon kívül¹³⁵ egyéb bronztárgyak is előkerültek a beomlott gerendázat kiemelése után. Innen származik egy D alakú csatkarika (1), amelynek tüskéje és a csattest hiányzik. A tárgy nagy méretű, feltehetően nem egy övhöz tartozhatott, inkább egyéb szíjhoz, szerszámzathoz. Szintén a pince alsó zárt rétegéből került elő egy bronzveret töredéke (2), amely feltehetően egy pelta alakú lemezből készült veret része lehet. Ez gyakran megjelenő motívum a katonai ruházaton és lószerszámzaton.

A pincében két csepp alakú kapszula is előkerült (3–4), amelyek az okiratok lezárására szolgáló viaszpecsétet védték a sérüléstől.¹³⁶ Az egyik példány teljesen ép, felső részén színes emaildíszítés látható, a másiknak hiányzik a fedele. Mindkét darab alján három kis lyuk látható, oldalukon két-két négy-

szögletes nyílással. Ezek a nyílások a zsinórok elvezetésére szolgáltak. Az ép vásártéri példány párhuzamát más településekről is ismerjük, például Augusta Rauricából, ahol ezt a tárgyat Kr. u. 150–210 közé kelteznek.¹³⁷

A pince anyagán kívül további nyolc olyan bronztárgy került elő, amely meghatározható és besorolható valamely használati tárgytípusba.¹³⁸ A korábbi évekhez hasonlóan lószerszámzartozékok, edénytöredékek és egyéb használati tárgyak fordulnak elő a leletanyagban.

A legtöbb reprezentatív tárgy az L19 szelvényből került elő. Ide sorolható két kulcsnyél is (5–6), amelyek a ritkábban előforduló típushoz tartoznak. A nyélrész nem lapos, hanem áttört, négyszögletes, egyiknek a végén pelta alakú díszes karikával. Mindkettő tárgy pontos párhuzamait ismerjük Pannoniá-

¹³² BARTUS–BORHY 2016, 105.

¹³³ CIL XV, 3986; RODRIGUEZ ALMEIDA 1979, 950, NOS. 75, 75 A, 75 B; RODRIGUEZ ALMEIDA 1994, 84, NO. 114; BARTUS–BORHY 2016, 105.

¹³⁴ BARTUS–BORHY 2016, 105.

¹³⁵ A sisakról bővebben: BORHY 2016, 17–24.

¹³⁶ BÓNIS–SELYE 1988, 37.

¹³⁷ FURGER et al. 2009, 61. Párhuzama: 56/Abb. 29/4.

¹³⁸ A fibulaanyagot leszámítva, azt lásd Sáró Csilla fejezetében.

ból is.¹³⁹ Állapotuk töredékes, sajnos csak a nyél maradt meg, a törésfelületnél jól megfigyelhető, hogy a szakáll vasból készülhetett.

A leletanyagban több olyan tárgy található, amelyek funkciójára kérdéses. Egyik esetben egy tűről van szó, amelynek végének töredékessége nem teszi lehetővé a pontosabb meghatározást (7). Ezen kívül egy gömbfejű szegecs (9) és egy profilált díszítésű díszszög (8) is ismert, ezek felhasználása sokrétű lehet.

Lószerszámtartozékok közé tartozik a Kat. 10. számú gyepplővezető karika, amelynek karikájához egy palmettadíszítésű alátét csatlakozik, valamint az alsó karika a felsővel egy irányban áll. Pontos párhuzamát például Germaniából¹⁴⁰ ismerjük. Ezt a tárgytípust a gyorsabb lovagnál használták, harci- vagy gyorskocsi esetében.¹⁴¹ Keltezhető párhuzamai a 2. és a 3. századból származnak.¹⁴²

A Kat. 12. számú áttört bronztárgy egy kéttagú szíjvég, amelynek felső része egy egyszerű, összehajtott bronzlemez, amelynek segítségével erősítették fel a tárgyat. Az alsó tag öntött, felül két pelta alakú lyukkal áttört dísz látható. Az ilyen tárgyak gyakoriak a lószerszámtartozékokon és a katonai viseletben egyaránt.¹⁴³

A leletek között található egy edényfül is (11), amely egy vödörhöz tartozhatott. Ez a tartófül kerek átmetszetű, visszahajló kampóját egy erősen stilizált hattyúfej díszíti.¹⁴⁴ Ez a fogantyú több vödörtípuson is megjelenik, ezért pontosabb információink nincsenek róla további töredék hiányában.

A 2015-ös bronz leletanyag, ahogy a korábbi éveké is, betekintést nyújt a brigitói polgárvárosban használt tárgyak sokszínűségébe. Egyaránt megtalálhatóak a kulcsok, edénytöredékek és a katonasághoz köthető viseleti tárgyak egyaránt.

KATALÓGUS

1. Bronz csat (19. tábla 1)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.294.

Leírás: Nagy méretű, D alakú, bronz csatkarika.

Méretetek: h=5,8 cm, sz=4,6 cm, m=0,5 cm.

2. Bronz veret (19. tábla 2)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.079.246.

Leírás: Vékony bronzlemezről készült, pelta alakú veret egyik szára, hátoldalán a felerősítéshez szükséges szegeccsekkel.

Méretetek: h=6,9 cm, sz=2,7 cm, m=0,1 cm.

3. Bronz kapszula (19. tábla 3)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.295.

Leírás: Csepp alakú, piros emaillel díszített kapszula, alján három kis lyukkal, kétoldalt két nyílással.

Méretetek: h=3,1 cm, sz=2 cm, m=0,8 cm.

4. Bronz kapszula (19. tábla 4)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.030.

Leírás: Csepp alakú kapszula, alsó fele három kis lyukkal, kétoldalt két nyílással.

Méretetek: h=3,3 cm, sz=2 cm, m=0,6 cm.

5. Bronz kulcsnyél (19. tábla 5)

Ltsz.: KGYM 2015.L19.048.203.

Leírás: Négy áttört, oszloposan kialakított pálcákból álló kulcsnyél, plasztikus peltadíszítéssel a végén. A nyél letört végéhez vasból készült kulcstoll tartozhatott.

Méretetek: h=6,8 cm, sz=2,7 cm, m=1,6 cm.

6. Bronz kulcsnyél (19. tábla 6)

Ltsz.: KGYM 2015.L19.048.207.

Leírás: Négy áttört, oszloposan kialakított, pálcákból álló kulcsnyél, végén nagy méretű kerek lyukkal, másik végén letört vasszár maradványával.

Méretetek: h=6,9 cm, sz=2,5 cm, m=2,2 cm.

7. Bronz tárgy (tű?) (20. tábla 1)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.150.

Leírás: Vékony, hegyes bronztű, felülete sokszögletes, megvastagodó vége töredékes.

Méretetek: h=10,5 cm, á=0,4 cm.

8. Bronz tárgy (20. tábla 2)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.231.

Leírás: Profilált, hengeres testű bronztárgy, alján négyszögletes átmetszetű vasszegeccsel.

Méretetek: á=2 cm, h=4,9 cm.

¹³⁹ A peltás díszítésűnek ismertetett lelőhelye: GÁSPÁR 1986, 303, CCXXIV/1625. A karikás végűnek Alcsútdoboz: GÁSPÁR 1986, CCXXIV/1, ismertetett lelőhely: CCXXIV/1570.

¹⁴⁰ Unterpleichfeld: HOFFMANN 2004, 113, Typentafel K/2, Tafel 41/6.

¹⁴¹ HOFFMANN 2004, 113.

¹⁴² HOFFMANN 2004, 113.

¹⁴³ Párhuzama például Sisciából: KOŠČEVIČ 1995, 77, 525.

¹⁴⁴ Hasonló ismert MNM ismeretlen lelőhelyről: RADNÓTI 1938, 98–99, XXXV/7.

9. *Bronz szeg* (20. tábla 3)

Ltsz.: KGYM 2015.O15–P15.014.1.

Leírás: Gömb alakú fejjel ellátott szegecs, négyszögletes átmetszetű hegyvel.

Méretetek: h=3,6 cm, á=1 cm, m=0,3 cm.

10. *Bronz lószerszámveret* (20. tábla 4)

Ltsz.: KGYM 2015.L19.008.1.

Leírás: Kéttágú lószerszámveret, alsó függesztéke pelta alakú öntött, áttört dísz, amelyet egy lemezből hajlított pántra fűzték fel, ennek tetején kerek furat látható.

Méretetek: h=11,2 cm, sz=5,2cm, m=0,9 cm.

11. *Bronz edényfül* (20. tábla 5)

Ltsz.: KGYM 2015.L19.040.25.

Leírás: Kerek átmetszetű rúdból kialakított, visszahajlított végű edényfül, egyik vége töredékes, másik vége stilizált madárfejet ábrázol.

Méretetek: h=17,5 cm, á=0,8 cm.

12. *Bronz tárgy* (20. tábla 6)

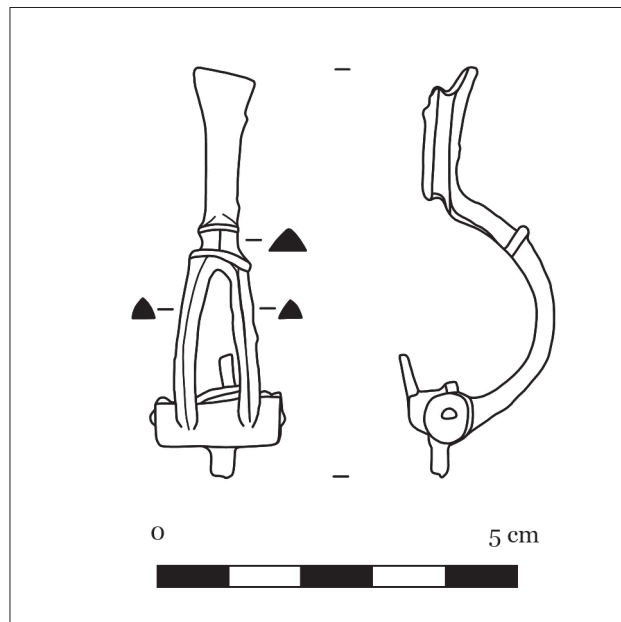
Ltsz.: KGYM 2015.L19.048.204.

Leírás: Öntött bronztárgy. Nagy méretű karikához kapcsolódó, növényi ornamentikával díszített, négyszögletes, hosszanti átlója mentén meghajlított lemezzel, amelynek másik oldalán egy félkarika van.

Méretetek: h=6,5 cm, sz=5,6cm, m=0,8 cm.

FIBULÁK

A 2015. évi ásatáson csupán egy fibula került elő, amely a rugótokos, villás kengyelű fibulák altípusába tartozik.¹⁴⁵ Kovrig Ilona XII. csoportjában szerepelnek a villás kengyelű fibulák,¹⁴⁶ míg Patek Erzsébet a T-fibulák típusán belül, a T. XXIV. 7–9, 11. alatt tárgyalta őket.¹⁴⁷ A villás kengyelű fibulák különféle változatai rugós és csuklós túszerkezettel,¹⁴⁸ valamint kettő és három kengyelággal¹⁴⁹ kialakítással is ismertek Pannoniából. A fibulához (5. kép) hasonló rugótokos, két kengyelággal töredék került elő például Pátyról.¹⁵⁰ Közeli párhuzamaként említhető egy Augusta Rauricából¹⁵¹ és egy Saalburgból¹⁵² előkerült példány is. A típus használatát alapvetően a katonasághoz kötik,¹⁵³ ugyanis ezek a fibulák nagy mennyiségben fordulnak elő a germaniai-raetiai *limes* mentén.¹⁵⁴ Elterjedési területükhöz tartozik még a Duna menti provinciákon kívül Britannia és Syria is,¹⁵⁵ de a Római Birodalom területén kívül ugyancsak előkerültek a típus képviselői.¹⁵⁶ Használati időszakuk úgy tűnik, hogy a Kr. u. 2. század végétől a Kr. u. 3. század elejéig/harmadik negyedéig körvonalazható.¹⁵⁷

5. kép: A rugótokos, villás kengyeles fibula

¹⁴⁵ ALMGREN 1923, Typ 189; BÖHME 1972, Typ 26; ETTLINGER 1973, Typ 55; RIHA 1979, Typ 4.10; COCIŞ 2004, Typ 34.

¹⁴⁶ KOVRIG 1937, 24.

¹⁴⁷ PATEK 1942, 70.

¹⁴⁸ Rugós túszerkezet: KOVRIG 1937, T. XVII. 178. Csuklós túszerkezet: KOVRIG 1937, T. XIV. 146, T. XVII. 179–180; PATEK 1942, T. XXIV. 7–9; PATEK 1942, T. XXIV. 11.

¹⁴⁹ Kettő kengyelág: KOVRIG 1937, T. XIV. 146; PATEK 1942, T. XXIV. 7 (Carnuntum, Intercisa, Mursa, Poetovio, Veszprém, ismeretlen lelőhely); KOVRIG 1937, T. XVII. 174 (Brigetio, Carnuntum, ismeretlen lelőhely); KOVRIG 1937, T. XVII. 178 (Carnuntum, Intercisa, Keszthely–Fenekpuszta, ismeretlen lelőhely).

Három kengyelág: KOVRIG 1937, T. XVII. 179; PATEK 1942, T. XXIV. 8 (Carnuntum, ismeretlen lelőhely); KOVRIG 1937, T. XVII. 180; PATEK 1942, T. XXIV. 9 (Brigetio, ismeretlen lelőhely); TOPÁL 1981, 73, LXXII. 190 (Matrica).

¹⁵⁰ OTTOMÁNYI 2007, 192, 141. kép 4.

¹⁵¹ RIHA 1979, Taf. 22. 596.

¹⁵² BÖHME 1972, Taf. 14. 625.

¹⁵³ BÖHME 1972, 25; RIHA 1979, 109.

¹⁵⁴ BÖHME 1972, 61; RIHA 1979, 110.

¹⁵⁵ BÖHME 1972, 25, 61; RIHA 1979, 110; FEUGÈRE 1985, 441, Pl. 158. 1990; SNAPE 1993, 21, 49–51; COCIŞ 2004, 137.

¹⁵⁶ LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ 1961, Tab. XII. 27; VADAY 1981, 68.

¹⁵⁷ BÖHME 1972, 25; JOBST 1975; RIHA 1979, 110.

KATALÓGUS

1. Villás kengyelű fibula (5. kép)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.229–2015.O18–19.053.230.

Leírás: Villás kengyelű fibula. Rézötvetet. Tűje és a kengyel vége letört. Belső húrozású, tengelyes rugósszerkezete eredetileg 4+4 menetes lehetett. A rugósszerkezet henger alakú, félig nyitott tokban van,

amelyet kis méretű, merőleges állású gomb díszít. A kengyel első fele ívelt, és két, háromszög keresztmetsetű ágra tagolódik. A kengyel második fele lapított, a tűtartó felett kiszélesített. Tűtartója téglalap alakú, jobbra forduló, áttörés nem díszíti.

Méretetek: h=5,7 cm, sz_{tűszerkezet}=1,8 cm.

ÉREMLELETEK

2015-ben összesen 20 érme került elő, amelyből a különösen rossz megtartásnak köszönhetően csupán hét azonosítható. Az érmék közül csupán kettő nem az LM-16–17-es szelvényekben talált római pincéből került elő, amelyben a fafödém maradványai is megmaradtak. Az egyik Antoninus Pius *sestertiusa* (3), amelynek hátlapja a felismerhetetlenségig roncsolódott. A másik egy jobb állapotú Julia Domna *denarius subaeratus* érme (5), amelyről az is megállapítható volt, hogy a római verde 210–211 között¹⁵⁸ készült termékeit másolta.¹⁵⁹

A második pincéből előkerült érmék állapota lényegesen rosszabb, amelyek sittként kerültek oda. Tíz érme hő hatására összeragadt: négy *denarius* (11), kettő *denarius* (12), kettő *dupondius* (4), valamint egy *sestertius* és egy *dupondius* (3). Mindez egy erszényleltre enged következtetni. Érdekes módon a bronz címletek jobb megtartásúak, mint az ezüs-

tök, amelyek a felismerhetetlenségig roncsolódtak. A bronzok szerencsés módon a hátlapjukkal tapadtak egymáshoz, vagyis az előlapjuk alapján Faustina minor *sestertiusa*, Marcus Aurelius *dupondiusa*, illetve Faustina minor és lányuk Lucilla *dupondiusai* (4) ragadtak egymáshoz. Ez a 2. század közepére tehető szép családi sorozat a pince betöltésére ad jó keltezési támpontot. A teljes objektum numizmatikai kiértékelése viszont a sok azonosíthatatlan érme miatt nem lehetséges.

A pincében talált további darabok közül csupán egy Vespasianus *denariust* (1) lehetett a portré alapján nagy valószínűséggel meghatározni. A többi leletnél az összeégés miatt még az elő- és hátlapok megkülönböztetése is nehézségeket okoz. Az egyiknél (6) megállapítható, hogy *denarius subaeratus*, tehát ókori hamisítvány.

KATALÓGUS

1. Vespasianus

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.046.3.

Av: [...] ?

Rv: [...] ?

Súly: 3,57 g.

Címlet: *denarius*.

Verde: ?

Irodalom: ?

2. Antoninus Pius (Kr. u. 138–161)

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.053.149.

Av: ANTONINVS – [AVG PI]VS P P [T]R P, babérkoszorús fej jobbra.

Rv: [...], ?

Súly: 26,36 g.

Címlet: *sestertius*.

Verde: Roma.

Irodalom: ?

3. Faustina maior és Marcus Aurelius (két összeragadt érme)

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.289.

Av: [...] – FAVSTI[NA], ruhás büszt jobbra.

Av: [M AN]TONIVS – AVG TR[P ...], sugárkoronás büszt jobbra.

Súly: 26,81 g.

Címlet: *sestertius* (Faustina), *dupondius* (Marcus Aurelius).

Verde: Roma.

Irodalom: ?

¹⁵⁸ Az érme ilyen pontos datálását a gyakori azonos ábrázolással rendelkező asok, illetve az előlapi körirat Septimius Severus halálát követő IVLIA PIA FELIX AVG-ra való megváltozása teszi lehetővé.

¹⁵⁹ Hamisítványok esetében az egyértelműség kedvéért mindig a hamisított, eredeti érme kibocsátási helye szerepel.

4. *Faustina iunior és Lucilla (két összeragadt érme)*

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.290.

Av: *FAVSTINA* – *[A]GVSTA*, ruhás büsztt jobbra.

Av: *LVC[IL]LA* – *AVGVSTA*, ruhás büsztt jobbra.

Súly: 20,10 g.

Címlet: *dupondius*.

Verde: Roma.

Irodalom: ?

5. *Julia Domna (Kr. u. 210–211)*

Ltsz.: KGYM 2015.O18–19.011.68.

Av: *IVLIA* – *AVGVSTA*, ruhás büsztt jobbra.

Rv: *HIL* – *ARITAS*, Hilaritas balra áll, kezében pálmaág és *cornucopia*.

Súly: 3,37 g.

Címlet: *denarius subaeratus*.

Verde: Roma.

Irodalom: RIC IV/1 Septimius Severus 556.

6. ?

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.046.5.

Av: [...], ?

Rv: [...], ?

Súly: 1,63 g.

Címlet: *denarius subaeratus*.

Verde: ?

Irodalom: ?

7. ?

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.046.4.

Av: [...], ?

Rv: [...], ?

Súly: 12,56 g.

Címlet: ?

Verde: ?

Irodalom: ?

8. ?

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.030.2.

Av: [...], ?

Rv: [...], ?

Súly: 3,55 g.

Címlet: ?

Verde: ?

Irodalom: ?

9. ?

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.030.3.

Av: [...], ?

Rv: [...], ?

Súly: 3,36 g.

Címlet: ?

Verde: ?

Irodalom: ?

10. ?

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.030.4.

Av: [...], ?

Rv: [...], ?

Súly: 2,02 g.

Címlet: ?

Verde: ?

Irodalom: ?

11. *Négy összeragadt érme*

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.288.

Av: [...], ?

Rv: [...], ?

Súly: 24,21 g.

Címlet: *denarius*.

Verde: ?

Irodalom: ?

12. *Két összeragadt érme*

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.291.

Av: [...], ?

Rv: [...], ?

Súly: 8,59 g.

Címlet: *denarius*.

Verde: ?

Irodalom: ?

13. ?

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.293.

Av: [...], ?

Rv: [...], ?

Súly: 2,88 g.

Címlet: *denarius*.

Verde: ?

Irodalom: ?

14. ?

Ltsz.: KGYM 2015.LM16–17.078.292.

Av: [...], ?

Rv: [...], ?

Súly: 12,22 g.

Címlet: ?

Verde: ?

Irodalom: ?

Bartus Dávid
ELTE BTK Régészettudományi Intézet
Budapest
E-mail: bartusdavid@gmail.com

Borhy László
ELTE BTK Régészettudományi Intézet
MTA-ELTE Interdiszciplináris Régészettudományi
Kutatócsoport
Budapest
E-mail: lborhy@hotmail.com

Delbó Gabriella
Klapka György Múzeum
Komárom
E-mail: delbogabi@gmail.com

Dévai Kata
MTA–ELTE Interdiszciplináris Régészettudományi
Kutatócsoport
Budapest
E-mail: kata.devai@gmail.com

Hajdu Barbara
ELTE BTK Régészettudományi Intézet
Budapest
E-mail: hajdubarbi91@gmail.com

Juhász Lajos
ELTE BTK Régészettudományi Intézet
Budapest
E-mail: jlajos3@gmail.com

Kis Zita
ELTE BTK Régészettudományi Intézet
Budapest
E-mail: zitus.kis@gmail.com

Nagy Anna
ELTE BTK Régészettudományi Intézet
Budapest
E-mail: anna.quickening@gmail.com

Sáró Csilla
MTA–ELTE Interdiszciplináris Régészettudományi
Kutatócsoport
Budapest
E-mail: sarocsilla@gmail.com

Sey Nikoletta
MTA–ELTE Interdiszciplináris Régészettudományi
Kutatócsoport
Budapest
E-mail: seyniki@gmail.com

Számadó Emese
Klapka György Múzeum
Komárom
E-mail: emese@jamk.hu

IRODALOM

- ALMGREN 1923 Almgren, O.: *Studien über nord-europäischen Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen*. Leipzig 1923.
- BARKÓCZI 1988 Barkóczi, L.: *Pannonische Glasfunde in Ungarn*. (StudArch IX.) Budapest 1988.
- BARTUS 2015 BARTUS D.: *Bronzistenek. Római kori figurális bronzplasztika brigetióban*. Acta ArchBrig Ser. I. Vol. 8. Komárom 2015.
- BARTUS–BORHY 2016 BARTUS D.–BORHY L.: *A brigetiói „pincesor”*. Ókor 15/1 (2016) 101–107.
- BARTUS–BORHY et al. 2012 Bartus D.–Borhy L.–Dévai K.–Kis Z.–Nagy A.–Sey N.–Számadó E.–Szórádi Zs.–Vida I.: *Jelentés a Komárom–Szőny, Vásártéren 2010-ben folytatott régészeti feltárások eredményeiről*. KMMK 18 (2012) 7–58.
- BARTUS–BORHY et al. 2013 Bartus D.–Borhy L.–Dévai K.–Kis Z.–Nagy A.–Sey N.–Számadó E.–Szórádi Zs.–Vida I.: *Jelentés a Komárom–Szőny, Vásártéren 2011-ben folytatott régészeti feltárások eredményeiről*. KDMK 19 (2013) 9–94.
- BARTUS–BORHY et al. 2014 Bartus D.–Borhy L.–Delbó G.–Dévai K.–Kis Z.–Nagy A.–Sey N.–Számadó E.–Vida I.: *Jelentés a Komárom–Szőny, Vásártéren 2012-ben folytatott régészeti feltárások eredményeiről*. KDMK 20 (2014) 33–90.
- BARTUS–BORHY et al. 2015 Bartus D.–Borhy L.–Delbó G.–Dévai K.–Kis Z.–Nagy A.–Sáró Cs.–Sey N.–Számadó E.–Vida I.: *Jelentés a Komárom–Szőny, Vásártéren 2013-ban folytatott régészeti feltárások eredményeiről*. KDMK 21 (2015) 7–78.
- BARTUS–BORHY et al. 2016 Bartus D.–Borhy L.–Delbó G.–Dévai K.–Hajdu B.–Juhász L.–Kis Z.–Nagy A.–Sáró Cs.–Sey N.–Számadó E.: *Jelentés a Komárom–Szőny, Vásártéren 2014-ben folytatott régészeti feltárások eredményeiről*. KDMK 22 (2016) 113–168.
- BARTUS–BORHY–SZÁMADÓ 2014 Bartus, D.–Borhy, L.–Számadó, E.: *Short Report on the Excavations in the Civil Town of Brigetio (Szőny–Vásártér) in 2014*. DissArch Ser. 3. 2 (2014) 431–436.
- BÉMONT–JACOB 1986 Bémont, C.–Jacob, J.-P.: *La terre sigillée gallo-romaine. Lieux de production du Haut Empire: implantations, produits, relations*. (Documents d'Archéologie Française 6.) Paris 1986.
- BEZECZKY 1987–1988 Bezeczky T.: *A Borostyánkő út amphoraleletei*. ArchÉrt 114–115 (1987–1988) 156–182.
- BEZECZKY 1998 Bezeczky, T.: *The Laecanius Amphora Stamps and the Villas of Brijuni*. Wien 1998.

- BEZECZKY 2005 Bevezky, T.: *Roman amphorae from Vindobona*. In: (Hrsg. Krinzinger, F.) *Vindobona. Beiträge zu ausgewählten Keramikgattungen in ihrem topographischen Kontext*. Wien 2005, 35–109.
- BEZECZKY 2016 Bevezky T.: *Az isztriai olívaolaj gyártása és a Laecanius amphorák*. AM 13/2 (2016) 69–94.
- BOLTIN-TOME 1976 Boltin-Tome, E.: *Zigi na Rimskih opekah iz depoja Pomorskega Muzeja „Sergej Masera” v Piranu*. AV 25 (1976) 226–230.
- BORHY 2016 Borhy L.: *Troianum Dicitur Agmen. – Római kori díszpáncélok Brigetióból és Környéről*. ActaArchBrig Sr. I. Vol 9. (2016).
- BORHY–BARTUS et al. 2010 Borhy L.–Bartus D.–Számadó E.: *A Komárom/Szőny-Vásártér lelőhelyen 2008-ban a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával folytatott régészeti feltárások eredményei*. In: (Zost. Kuzmová, K.–Rajtár, J.) *Rímsky kastel v. izi Výskum 1978–2008*. Nitra 2010, 67–75.
- BÓNIS 1942 Bónis É.: *A császárkori edényművéség termékei a terra sigillátakon kívül. A korai császárkor anyaga*. DissPann 2.20. Budapest 1942.
- BÓNIS 1947 Bónis É.: *A Bécsi-úti korarómai temető agyagedényei*. AntHung 1 (1947) 43–48.
- BÓNIS 1970 B. Bónis É.: *A brigetioi sávós kerámia*. FolArch 21 (1970) 71–86.
- BÓNIS 1977 B. Bónis É.: *A brigetioi kurucdombi fazekastelep*. FolArch 28 (1977) 105–143.
- BÓNIS 1979 B. Bónis, É.: *Das Töpferviertel „Gerhát” von Brigetio*. FolArch 30 (1979) 99–155.
- BÓNIS–SELLYE 1988 B. Bónis, É.–Sellye, I.: *Római kori emailmunkák. Évezredek, évszázadok kincsei V*. Budapest 1988.
- BÖHME 1972 Böhme, A.: *Die Fibeln der Kastelle Saalburg und Zugmantel*. SJ 29 (1972).
- CARLEVARO 2006 Tori, L.–Carlevaro, E.–Della Casa, P.: *La necropoli di Giubiasco (TI). Vol. II: Storia degli scavi, documentazione, inventario critico*. (Collectio Archaeologica 4.) Zürich 2006.
- CARRE–KOVAČIĆ et al. 2012 Carre, M.–B.–Kovačić, V.–Rousse, C.–Tassaux, F.: *Lorun-Loron et Busuja-Bossolo, Poreč-Parenzo, Istria, les campagnes de recherche 2011*. Histria Antiqua 21 (2012) 599–608.
- CIL *Corpus Inscriptionum Latinarum*
- COCIȘ 2004 Cociș, S.: *Fibulele din Dacia romană – The Brooches from Roman Dacia*. Bibliotheca Ephemeris Napocensis 3 (2004).
- CONSPECTUS 2002 Ettliger, E.–Kenrick, P. M. et al.: *Conspectus Formarum Terrae Sigillatae Italico Modo Confectae*. MRGK 10. Bonn 2002.
- DELBÓ 2015 Delbó, G.: *Kuchenformen aus Brigetio*. In: (Ed. Borhy, L.) *Studia Archaeologica Nicolae Szabó LXXV Annos Nato dedicata*. Budapest 2015, 95–104.
- DÉVAI 2011 Dévai K.: *A komárom/szőny-vásártéri ásatások római kori üvegleletei*. KMMK 17 (2011) 133–150.
- DÉVAI–GELENCSEÉR 2012 Dévai K.–Gelencsér Á.: *Római kori lakóépület és üvegyártó műhely Brigetióból*. KDMK 18 (2012) 59–101.
- DOBOSI 2014 Dobosi L.: *Városi lakóházépítészet Brigetióban*. Acta ArchBrig 1/6 (2014).
- DREXEL 1911 Drexel, F.: *Das Kastell Faimingen*. ORL B 66 c, 1911.
- ETTLINGER 1973 Ettliger, E.: *Die römischen Fibeln in der Schweiz*. Bern 1973.
- ETTLINGER–SIMONETT 1952 Ettliger, E.–Simonett, Ch.: *Römische Keramik aus dem Schutthügel von Vindonissa*. (Veröffentlichungen der Gesellschaft Pro Vindonissa 3.) Basel 1952.
- FÉNYES 2003 Fényes, G.: *Untersuchungen zur Keramikproduktion von Brigetio*. Acta ArchHung 54 (2003) 101–163.
- FERNÁNDEZ IZQUIERDO–BERNI MILLET et al. 2007 Fernández Izquierdo, A.–Berni Millet, P.–Aguilera Martin, A.: *El pecio romano de la Albuferera (Alicante): un documento de época pre-flavia*. In: (Eds. Pérez Ballester, J.–Pascual, G.) *Actas V. Jornandas Internacionales de Arqueología Subacuática (Gandía, 8 a 10 noviembre de 2006)*. Valencia 2007, 231–246.
- FEUGÈRE 1985 Feugère, M.: *Les fibules en Gaule Méridionale de la conquête à la fin du Ve s. ap. J.-C.* Revue archéologique de Narbonnaise Supplément 12 (1985).
- FÖLZER 1913 Fölzer, E.: *Die Bilderschüsseln der ostgallischen Sigillata-Manufakturen*. Bonn 1913.
- FURGER et al. 2009 Furger, A. R.–Wartmann, M.–Riha E.: *Die römischen Siegelkapseln aus Augusta Raurica*. FiA 44 (2009).
- GABLER 1973 Gabler, D.: *Der römische Gutshof von Fertőrákos*. Acta ArchHung 25 (1973) 139–176.
- GABLER 1977 Gabler D.: *A dunai limes I–II. századi történetének néhány kérdése*. ArchÉrt 104 (1977) 145–175.
- GABLER 1978 gabler, D.: *Die Keramik von Vindobona*. In: *Vindobona. Die Römer im Wiener Raum*. Ausstellungskatalog Wien, 118–136, 215–242.
- GABLER 1983 Gabler, D.: *Die Westerndorfer Sigillata in Pannonien – Einige Besonderheiten ihrer Verbreitung*. JRGZM 30 (1983) 349–358.
- GABLER 1989 (Ed. Gabler, D.) *The Roman Fort at Ács–Vaspuszta (Hungary) on the Danubian limes*. BAR–IS 531 (ii). Oxford 1989.
- GABLER 1990 Gabler D.: *Kereskedelem*. In: (Szerk. Mócsy A.–Fitz J.) *Pannonia régészeti kézikönyve*. Budapest 1990, 185–209.

- GABLER 2006 Gabler D.: *Terra Sigillata, a rómaiak luxuskerámiaja*. Budapest 2006.
- GABLER 2012 Gabler D.: *A budaörsi terra sigillaták*. In: (Szerk. Ottományi K.) *Római vicus Budaörsön*. Budapest 2012, 409–453.
- GABLER 2014 Gabler, D.: *Terra Sigillaten in einem Luxusgebäude im nördlichen Teil der canabae von Aquincum (Budapest, III. Bez., Folyamőr-Strasse)*. Schriften zur Archäologie und Archäometrie der Paris Lodron-Universität Salzburg 7 (2014) 71–87.
- GABLER–HORVÁTH 1996 Gabler D.–Horváth Fr.: *A szakályi terra sigillaták és helyük a bennszülött telep kerámiaspektrumában*. WMMÉ 19 (1996) 115–190.
- GABLER–KELLNER 1993 Gabler, D.–Kellner, H.-J.: *Die Bildstempel von Westerdorf II. Helenius und Onniorix*. BVbl 58 (1993) 185–270.
- GABLER–MÁRTON 2009 Gabler, D.–Márton, A.: *La circulation des sigillées en Pannonie d'après les estampilles sur sigillées lisses de Gaule, de Germanie et de la région danubienne*. RAE 58 (2009) 205–324.
- GASSNER 1990 Gassner, V.: *Feinware aus Carnuntum*. CarnJb 88 1990 (1991) 253–292.
- GASSNER 1991a Gassner, V.: *Mittelkaiserzeitliche glasierte Keramik aus Pannonien*. CarnJb 1991 (1992) 9–55.
- GASSNER 1991b Gassner, V.: *Glasierte Reliefkeramik aus Pannonien*. RCRF acta 29/30 (1991) 157–172.
- GÁSPÁR 1986 Gáspár, D.: *Römische Kästchen aus Pannonien*. Antaeus 15. Budapest 1986.
- GNADE 2010 Gnade, B.: *Das römische Kastell Böhming am Raetischen Limes*. BBBDP 51 (2010) 199–285.
- GOERTHERT-POLASCHEK 1977 Goethert-Polaschek, K.: *Katalog der römischen Gläser des Rheinischen Landesmuseums Trier*. Mainz am Rhein 1977.
- GRÜNEWALD 1979 Grünewald, M.: *Die Gefäßkeramik des Legionslagers von Carnuntum (Grabungen 1968–1974)*. RLÖ 29. Wien 1979.
- GRÜNEWALD 1983 Grünewald, M.: *Die Funde aus dem Schutthügel des Legionslagers von Carnuntum (Die Baugrube Pingitzer)*. RLÖ 32 (1983).
- GUIDO 1978 Guido, M.: *The Glass Beads of the Prehistoric and Roman Periods in Britain and Ireland*. London 1978.
- HARTER 1999 Harter, G.: *Römische Gläser des Landesmuseums Mainz*. Wiesbaden 1999.
- HOFFMANN 2002 Hoffmann, B.: *Römisches Glas aus Baden-Württemberg*. Stuttgart 2002.
- HOFFMANN 2004 Hoffmann, K.: *Kleinfunde der römischen Kaiserzeit aus Unterfranken. Studien zur Siedlungsgeschichte und Kulturellen Beziehung zwischen Germanen und Römern*. Rahden/Westf. 2004.
- ISINGS 1957 Isings, C.: *Roman Glass*. Groningen/Djakarta 1957.
- ISTENIČ 1999 Istenič, J.: *Poetovio, the Western Cemeteries 1. Grave-Groups in the Landesmuseum Joanneum, Graz*. (Catalogi et monographiae 32.) Ljubljana 1999.
- IVÁNYI 1935 Iványi, D.: *Die Pannonischen Lampen. Eine typologisch-chronologische Übersicht*. DissPann Ser. 2. No. 2. Budapest 1935.
- JOBST 1975 Jobst, W.: *Die römischen Fibeln aus Lauriacum*. FiL 10 (1975).
- JUHÁSZ 2014 Juhász, L.: *Two new Roman bronzes with Suebian nodus from Brigetio*. DissArch 3/2 (2014) 333–349.
- KELLNER 1981 Kellner, H.-J.: *Die Bildstempel von Westerdorf. Comitalis und Iassus*. BVbl 46 (1981) 121–189.
- KISS 1946–48 Kiss K.: *A westerdorfi terra-szigilláta gyár*. ArchÉrt 7–9 (1946–1948) 216–274.
- KOŠČEVIČ 1995 Koščević, R.: *Finds and Metalwork Production, Siscia, Pannonia Superior*. BAR Int. Ser. 621. Oxford 1995.
- KOVRIG 1937 Kovrig I.: *A császárkori fibulák fő formái Pannoniában. Die Haupttypen der kaiserzeitlichen Fibeln in Pannonien*. DissPann Ser. II. No. 4. Budapest 1937.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ 1961 Lamiová-Schmiedlová, M.: *Spony z doby rímskej na Slovensku. Die Fibeln der Römerzeit in der Slowakei*. ŠtZ 5 (1961).
- LOESCHCKE 1919 Loeschcke, S.: *Lampen aus Vindonissa. Ein Beitrag zur Geschichte von Vindonissa und des antiken Beleuchtungswesen*. Zürich 1919.
- MAIOLI 1972–1973 Maioli, M. G.: *Vasi a pareti sottili grigie dal Ravennate*. RCRFA 14–15 (1972–1973) 106–124.
- MANDRUZZATO–MARCANTE 2005 Mandruzzato, L.–Marcante, A.: *Vetri Antichi del Museo Archeologico Nazionale di Aquileia*. (Corpus delle Collezioni del Vetro in Friuli Venezia Giulia 2.) Venezia 2005.
- MARABINI MOEVS 1973 Marabini Moevs, M. T.: *The Roman thin-walled Pottery from Cosa (1948–1954)*. (Memoirs of the American Academy of Rome 32.) Rome 1973.
- MEES 1995 Mees, A. W.: *Modellsignierte Dekorationen auf südgallischer Terra Sigillata*. (Forschungen und Berichte zur Vor- und Frühgeschichte in Baden-Württemberg 54.) Stuttgart 1995.

- MEES 2002 Mees, A. W.: *Organisationsformen römischer Töpfer-Manufakturen am Beispiel von Arezzo und Rheinzabern unter Berücksichtigung von Papyri, Inschriften und Rechtsquellen*. RGZM Monographien 52. Mainz 2002.
- MILGBAUER 1990 Milgbauer, R.: *Die Gefäßkeramik der Grabung Wels Marktgelände*. RCRF acta Suppl. 7. Augst–Kaiseraugst 1990.
- NEGIN 2015 Negin, A.: *Roman helmets with a browband shaped as a vertical fronton*. *Historia i świat* 4 (2015) 31–46.
- OELMANN 1914 Oelmann, F.: *Die Keramik des Kastells Niederbieber. Materialien zur römisch-germanischen Keramik I*. Frankfurt am Main 1914.
- OSWALD 1964 Oswald, F.: *Index of Figure-types on Terra Sigillata („Samian Ware“)*. London 1964.
- OTTOMÁNYI 2007 Ottományi K.: *A pátyi római telep újabb kutatási eredményei*. *StudCom* 30 (2007) 7–238.
- OTTOMÁNYI 2012 Ottományi K.: *Római vicus Budaörsön*. In: (Szerk. Ottományi K.) *Római vicus Budaörsön. Régészeti tanulmányok*. Budapest 2012, 9–408.
- PATEK 1942 Patek E.: *A pannoniai fibulatípusok elterjedése és eredete. Verbreitung und Herkunft der römischen Fibeltypen in Pannonien*. *DissPann Ser. II. No. 19*. Budapest 1942.
- PEACOCK–WILLIAMS 1986 Peacock, D. P. S.–Williams, D. F.: *Amphorae and the Roman economy. An introductory guide*. London 1986.
- PETRU 1972 Petru, S.: *Emonske Nekropole (odkrite med leti 1635–1950)*. *Katalogi in Monografije*. Ljubljana 1972.
- PETZNEK 2000 Petznek, B.: *Römerzeitliche Gebrauchskeramik aus Carnuntum. Ausgrabungen des Bundesdenkmalamtes 1971 und 1972. Teil 3*. *CarnJb* 1999 (2000) 193–323.
- PICCOTTINI 2000–2001 Piccottini, G.: *Neues zum Wein und Lebensmittelimport in die Stadt auf dem Magdalensberg, Kärnten*. *ArchAust* 84–85 (2000–2001) 373–385.
- PLESNIČAR–GEC 1972 Plesničar-Gec, L.: *Severno Emonsko grobišče. (The northern Necropolis of Emona)*. *Katalogi in monografije* 8 (1972).
- PLESNIČAR–GEC 1977 Plesničar-Gec, L.: *Keramik Emonske Nekropole*. (Dissertationes et Monographiae 20.) Ljubljana 1977.
- PLESNIČAR–GEC 1987 Plesničar-Gec, L.: *Thin walled pottery from Slovenia*. *RCRF Acta* 25/26 (1987) 451–467.
- PÓCZY 1957 Póczy, K.: *Keramik*. In: (R. Alföldi, M.–Barkóczi, L.) *Intercisa II*. *ArchHung* 26 (1957) 29–139.
- PONS AENI 1976 Christlein, H.–Czysz, W. et al.: *Die Ausgrabungen 1969–1974 in Pons Aeni*. *BVbl* 41 (1976) 2–106.
- RADBAUER 2013 Radbauer, S.: *Die Terra Sigillata-Manufaktur von Westerndorf*. Bécs 2013.
- RADNÓTI 1938 Radnóti, A.: *Die römischen Bronzegefäße von Pannonien*. *DissPann II.6*. Budapest 1938.
- RIC IV/1 Mattingly, H.–Sydenham, E. A.: *Roman Imperial Coinage IV/1*. London 1972.
- RICKEN–FISCHER 1963 Ricken, H.–Fischer, C.: *Die Bilderschüsseln der römischen Töpfer von Rheinzabern. Textband mit Typenbildern zu Katalog VI der Ausgrabungen von Wilhelm Ludowici in Rheinzabern 1901–1914*. *MRGK* 7. Bonn 1963.
- RICKEN–THOMAS 2005 Ricken, H.–Thomas, M.: *Die Dekorationsserien der Rheinzaberner Reliefsigillata. Textband zum Katalog VI der Ausgrabungen von Wilhelm Ludowici in Rheinzabern 1901–1914. Tafeln*. *MRGK* 14. Bonn 2005.
- RIHA 1979 Riha, E.: *Die römischen Fibeln aus Augst und Kaiseraugst*. *FiA* 3 (1979).
- RIHA 1990 Riha, E.: *Der römische Schmuck aus Augst und Kaiseraugst*. *FiA* 10 (1990).
- RODRIGUEZ ALMEIDA 1979 Rodriguez Almeida, E.: *Monte Testaccio: I ‘mercatores’ dell’olio della Betica*. *MEFRA* 91/2 (1979) 873–975.
- RODRIGUEZ ALMEIDA 1994 Rodriguez Almeida, E.: *Los tituli picti*. In: (Ed. Blázquez Martínez, J. M.) *Excavaciones arqueológicas en el Monte Testaccio (Roma)*. *Memoria Campaña* 1989. Madrid (1994) 36–129.
- ROGERS 1974 Rogers, G. B.: *Poteries Sigillées de la Gaule Centrale I. Les motifs non figurés*. XXXVIII. supplément à Gallia. Paris 1974.
- ROTTLOFF 1999 Rottloff, A.: *Römische Vierkantkrüge*. In: (Red. Klein, M. J.) *Römische Glaskunst und Wandmalerei*. Mainz 1999, 41–49.
- ROTTLOFF 2006 Rottloff, A.: *Bodenmarken auf halbformgeblasenen Gläsern aus Raetien*. *CSMVA* 2 (2006) 145–185.
- RÜTTI 1991 Rütli, B.: *Die römischen Gläser aus Augst und Kaiseraugst*. *FiA* 13 (1991).
- SAKL–OBERTHALER–TARCSAY 2001 Sakl-Oberthaler, S.–Tarcsay, K.: *Römische Glasformen aus Wien*. *FW* 4 (2001) 78–112.
- SALDERN 1974 von Saldern, A.: *Kataloge des Kunstmuseums Düsseldorf. Glassammlung Hentrich, Antike und Islam*. Düsseldorf 1974.
- SCHINDLER–KAUDELKA 1975 Schindler-Kau-delka, E.: *Die dünnwandige Gebrauchskeramik vom Magdalensberg*. (AFMB 3.) Klagenfurt 1975.
- SEITTER 2002 Seitter, V.: *Bodenmarken mit Buchstaben auf römischen Gebrauchsglas*. Marburg 2002.
- SIMONETT 1941 Simonett, C.: *Tessiner Gräberfelder. Ausgrabungen des Archäologischen Arbeitsdienstes in Solduno, Locarno-Muralto, Mi-*

- nuso und Stabio 1936 und 1937. (Monographien zur Ur- und Frühgeschichte der Schweiz 3.)* Basel 1941.
- SNAPÉ 1993 Snape, M. E.: *Roman Brooches from North Britain. A classification and a catalogue of brooches from sites on the Stanegate.* BAR-BS 235 (1993).
- SZŐNYI 1999 Szőnyi, E.: *Thin walled pottery from Mursella.* *Antaeus* 24 1997–1998 (1999) 516–524.
- SZÓRÁDI 2010 Szórádi Zs.: *Terra sigillata leletek a Brigetio-Vásártéren 2009-ben feltárt pincéből.* (Szakdolgozat. ELTE BTK.) Budapest 2010.
- TASSAUX 1982 Tassaux, F.: *Laecanii. Recherches sur une famille sénatoriale d'Istrie.* *MEFRA* 94 (1982) 227–269.
- TEMPELMANN-MACZYNSKA 1985 Tempelmann-Maczynska, M.: *Die Perlen der römischen Kaiserzeit und der frühen Phase der Völkerwanderungszeit im mitteleuropäischen Barbaricum.* Mainz 1985.
- TOPÁL 1981 Topál, J.: *The southern Cemetery of Matrica (Százhalombatta-Dunafüred).* *FontArchHung.* Budapest 1981.
- VADAY 1981 H. Vaday A.: *Adatok az áttört fejű és kengyelű fibulatípus kérdéséhez.* *ArchÉrt* 108 (1981) 65–69.
- VAN LITH–RANDSBORG 1985 van Lith, S. M. E.–Randsborg, K.: *Roman Glass in the West: A Social Study.* *BROB* 35 (1985) 413–533.
- WALKE 1965 Walke, N.: *Das römische Donaukastell Straubing Sorviodurum.* (Limesforschungen 3.) Berlin 1965.

REPORT ON THE EXCAVATIONS IN THE CIVIL TOWN OF KOMÁROM–SZŐNY, VÁSÁRTÉR (BRIGETIO)
IN 2015

DÁVID BARTUS–LÁSZLÓ BORHY–GABRIELLA DELBÓ–KATA DÉVAI–ZITA KIS–BARBARA HAJDU–
ANNA NAGY–CSILLA SÁRÓ–NIKOLETTA SEY–EMESE SZÁMADÓ–LAJOS JUHÁSZ

Systematic excavations in the civil town of Brigetio have started in 1992, carried out by the Department of Classical and Roman Archaeology of Eötvös Loránd University and the Klapka György Museum of Komárom. Main aims of the excavation campaign of 2015 were to finish the excavation of the cellar and a large pit nearby which have been found in 2012–2013. The total excavated area in 2015 was approximately 150 m².

The collapsed wooden ceiling of the cellar was covered with a temporary wooden roof after the excavation campaign of 2014. The first task of the excavation in 2015 was removing this roof, then cleaning and conserving the Roman wooden ceiling. After the conservation of the wooden planks they were taken out by restorers, then we started the excavation of the lowest layers of the cellar. In a depth of approximately 170 cm from the original ceiling level, a very large amount of pottery have been found on the floor of the cellar. It was concentrated to the southern end of the cellar, where the collapsed wooden ceiling was missing, which indicates that originally there was an opening on that side of the ceiling used as an entrance to the cellar. After the cellar had been abandoned, but before the collapse of the ceiling, a large amount of pottery – including a lot of terra sigillata vessels – and other rubbish was thrown down the floor of the cellar through the entrance opening. The „other rubbish” was surprisingly includes a Roman bronze cavalry parade helmet, which is one of the most extraordinary finds of the last years in Brigetio. In the northern half of the cellar, under the collapsed ceiling, an amphora of type Dressel 20 has been

found, which was originally served as a container for olive oil from Baetica. Some of the tituli picti were also preserved on the surface of the amphora.

Some metres southeast to the cellar a large pit measuring 5×4 m has been found earlier, which contained a huge amount of iron slags weighing hundreds of kilograms, as well as bronze brooches, bone hairpins and a lot of pottery. It could be served as a waste pit related to nearby ironworking activities. In a depth of more than three metres, we have surprisingly found remains of stone walls next to and parallel with the northern and southern clay walls of the pit, which means that the pit was originally a cellar with stone walls. The walls of the cellar were systematically taken out as building material after the abandonment of the cellar, only the lower rows of the wall remained. After that, the pit was filled up with the waste material of the nearby metal workshop.

Besides the above-mentioned find material, a bronze figurine of Amor should be mentioned. It has been found in a 3rd century AD demolition layer consisted of bricks and tiles, obviously in secondary position. The figurine belonged most probably to a household shrine in a neighbouring building.

In 2015 were 4201 ceramic fragments found which belong to the local and regional (pannonien) pottery types. The percentage of these: 62% grey coarse pottery, 20% self-colored pottery, 4% imitation of the Pompeian red ware, 4% colour coated pottery, 3% pottery with colour-coated horizontal bands, 2% Firnisware-Imitation, 2% mortaria, 1% marbled ware, 1% Pannonian grey slip ware with stamped

decoration, 1% incenser bowl, less than 1% hand-made pottery and face pots.

In 2015 were 190 glass fragments found in the civil town of Brigetio. Among the glass fragments the drinking vessels were dominate (40%), the second group was the storage and container vessels, only bottles were present in more significant numbers (36% of the total), unguentaria occur less frequently (13%). Finally a unique, stamped square bottle base should be mentioned (the inscription as follows: letter CL, A, CP, P). The base mark seems to be something special: as for the symbol, the lozenge inside a cercle, there are paralleles. They are used by Claudia Italia and by Salvius Gratus as well as by a person, who signed C/N/PG. There is a second stamped square bottle from the cellar of the civil town of Brigetio. (In 2014 came to light the other base of a mould-blown square bottle with stamp "L PVBLIC".)

In this year the type of the import ceramics and oil lamps are similar to the finds of the previous years, except an early roman glazed pottery which has been found on the floor of the cellar. This kind of ceramic is relatively rare in Brigetio and in Pannonia.

The excavation revealed 493 terra sigillata sherds, of which seven was imported from Northern Italy, another seven was South Gaulish, 137 was Central Gaulish and from East Gaul only two fragments. The material also contains 159 terra sigillata from Rheinzabern, 117 sherds

from Westerndorf and 10 from Pfaffenhofen. In conclusion, the findings can be dated between the 2nd half of the 1st century AD and the middle of the 3rd century AD.

Two amphora fragments were found during the excavations of the civil town of Brigetio in 2015. Both amphorae contained olive oil: the product stored in the Dressel 6B type vessel was imported from the Istrian peninsula between the last quarter of the 1st century AD and the first quarter of the 2nd century AD. The Dressel 20 type amphora recovered from the cellar demonstrates that the inhabitants consumed Hispanian olive oil which arrived from the Guadalquivir valley between the first quarter of the 2nd century AD and the beginning of the 3rd century AD.

Only one fibula was found in 2015. It belongs to „Hülenspiralfibeln mit gegabeltem Bügel” and it can be dated from the end of the 2nd century AD to the beginning/third quarter of the 3rd century AD. This fibula type was basically worn by roman soldiers.

In 2015 altogether 20 coins were uncovered, of which unfortunately only 7 were identifiable due to the very bad preservation. This is owed to an ancient fire after which the debris was used to fill up the second cellar. The exposure to the extreme heat caused most of the coins to deteriorate beyond recognition, as well as 10 of them to stick together.

Translated by Kata Dévai

1. tábla: A 2015-ben feltárt szelvények rendszere az összesítő alaprajzon (rajz: Dobosi Linda)

1.

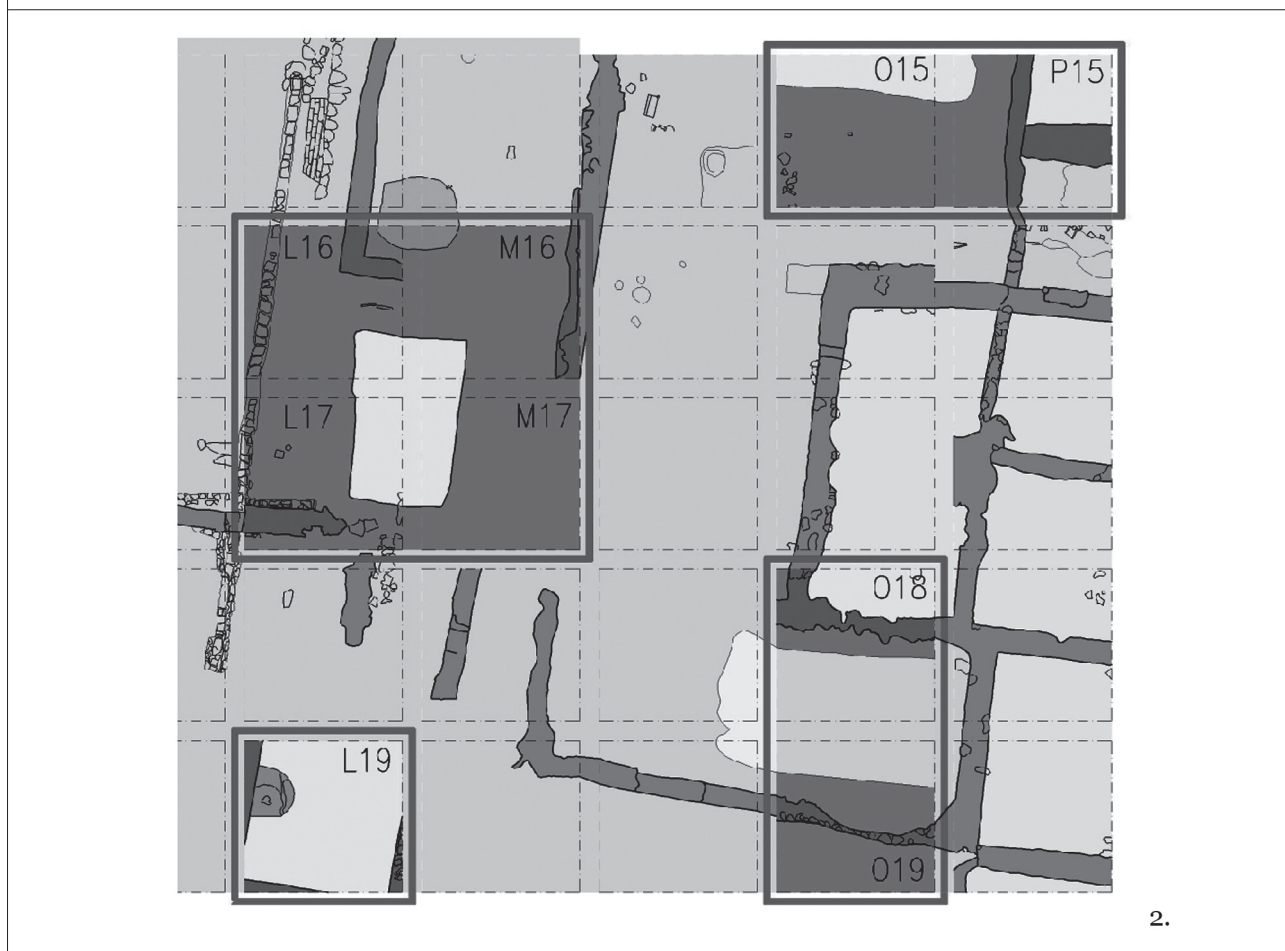

2.

2. tábla: 1–2: A 2015-ben feltárt szelvények (OP-15, O18–19, L19, LM-16–17) fotója

1.

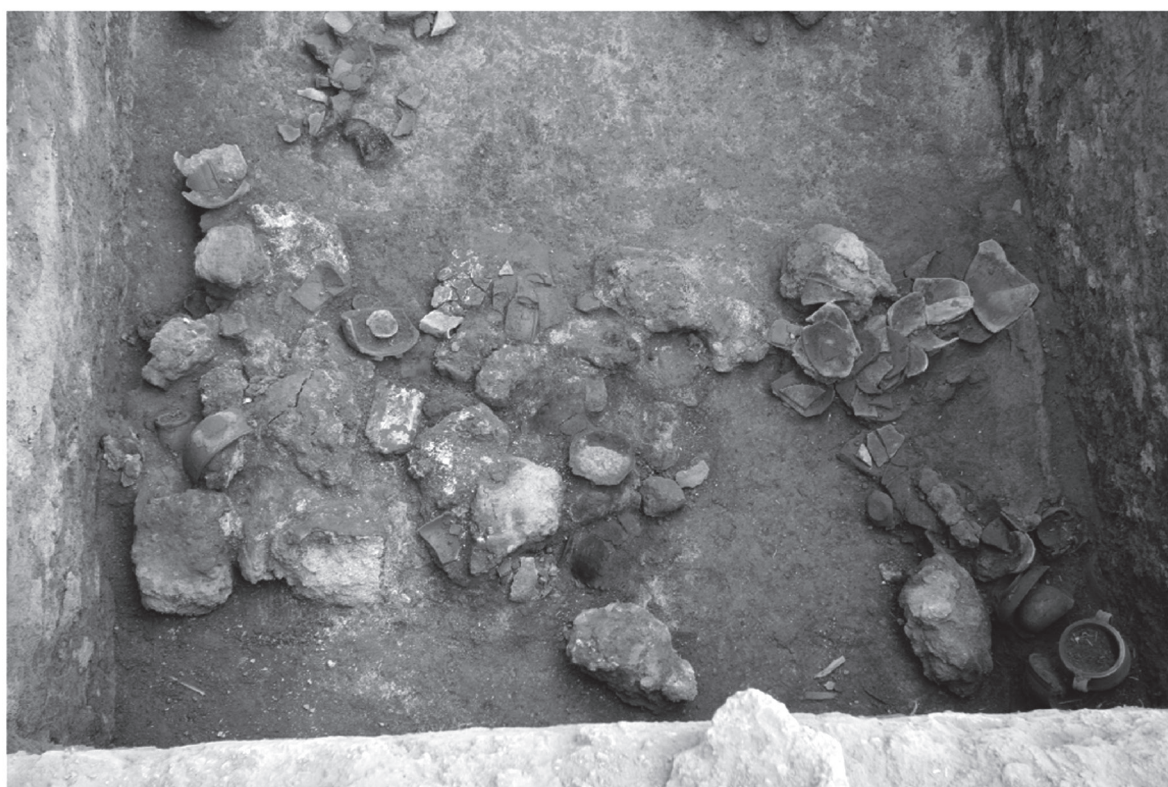

2.

3. tábla: A feltárt szelvények összesítő felszínrajza (OP-15, O18-19, L19, LM-16-17) (rajz: Dobosi Linda)

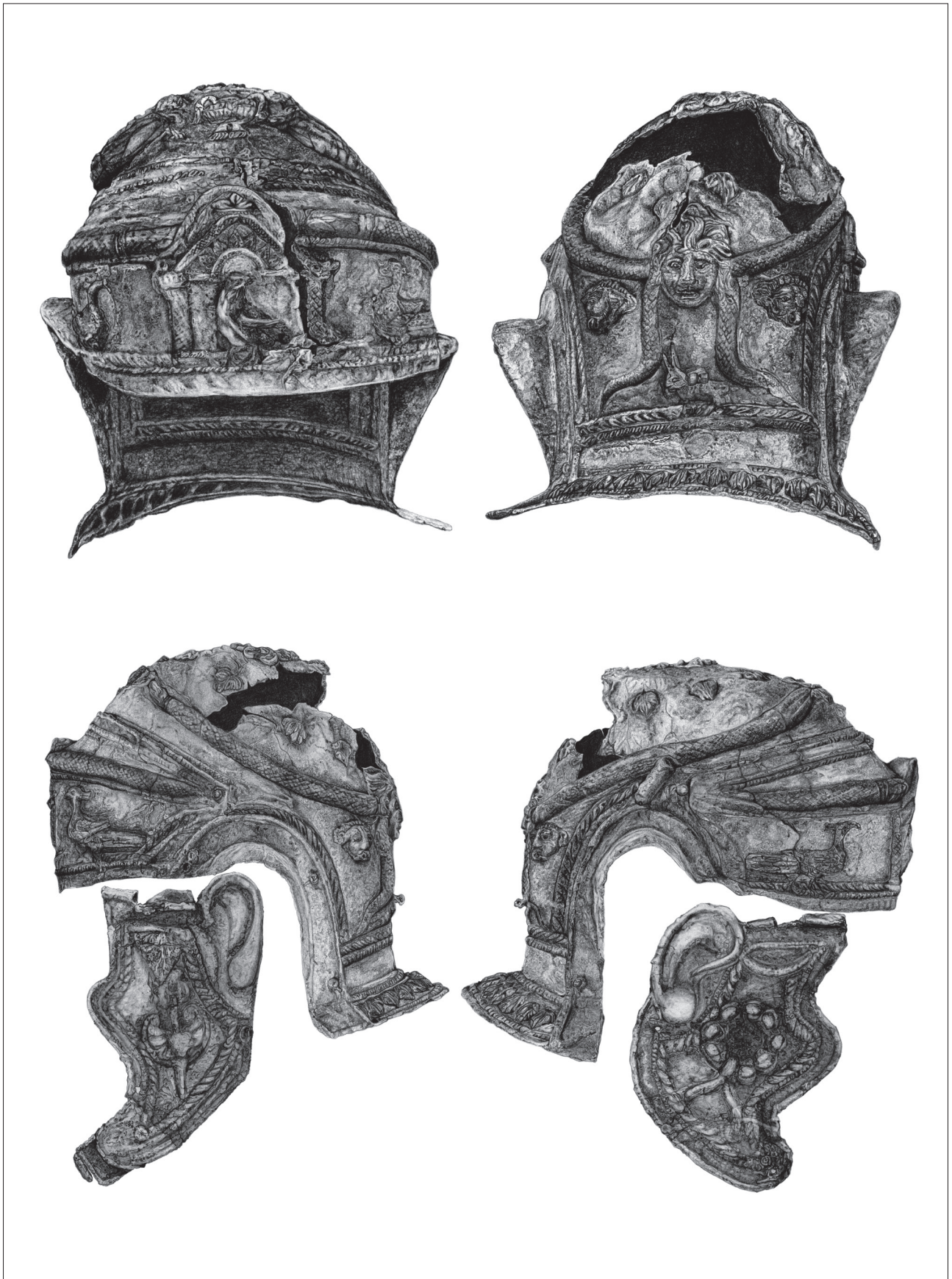

1.

2.

4. tábla: 1-2: A feltárt 2. számú pince (LM16-17)

5. tábla: A 2. számú pincéből előkerült bronz lovassági díszsisak rajza elől-, hátul- és oldalnézetben
(rajz: Burucs Julianna)

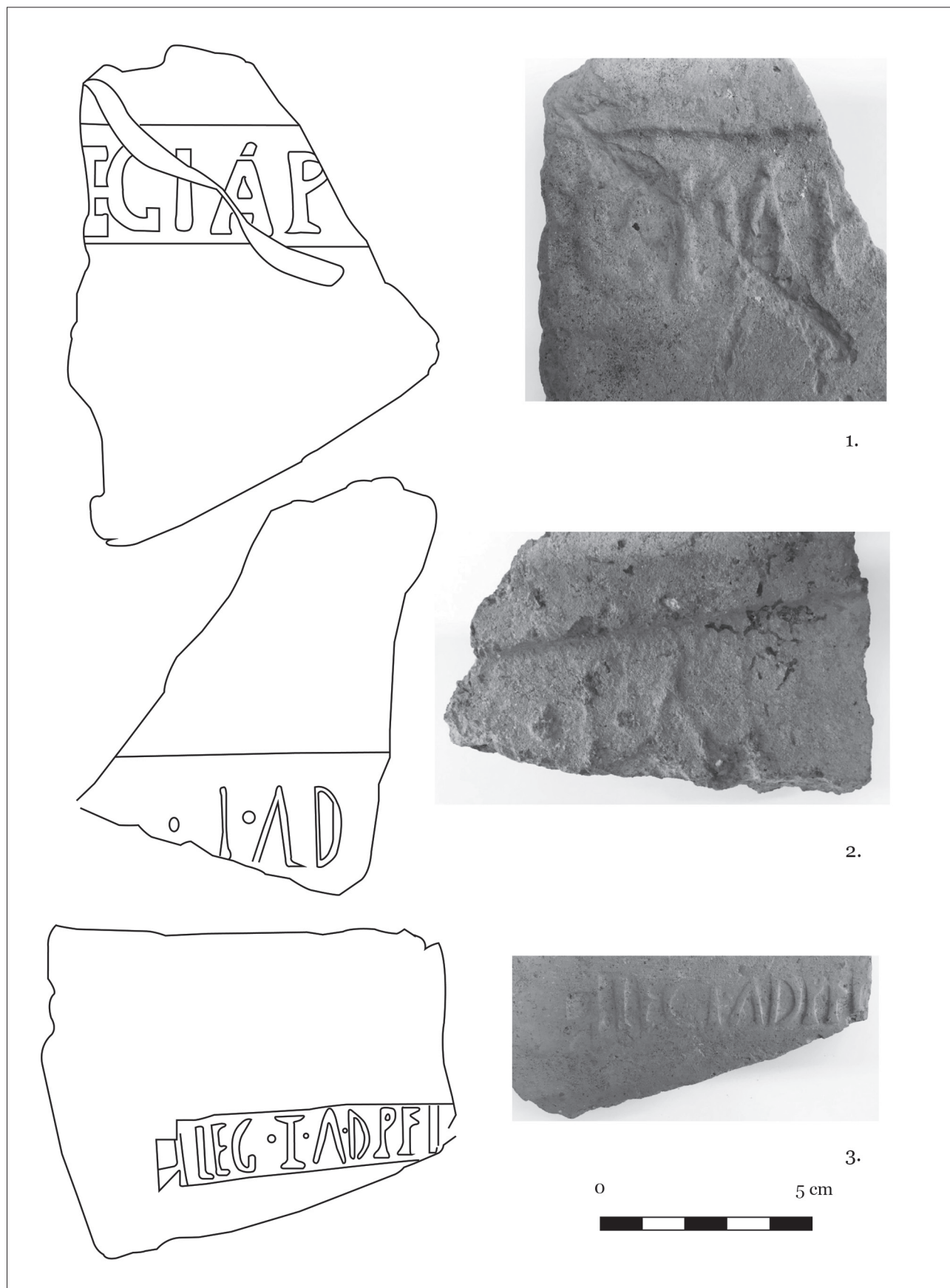

6. tábla: A 2. századú pincéből előkerült bronz lovassági díszsisak fotója elől-, hátul- és oldalnézetben
(fotó: Bartus Dávid)

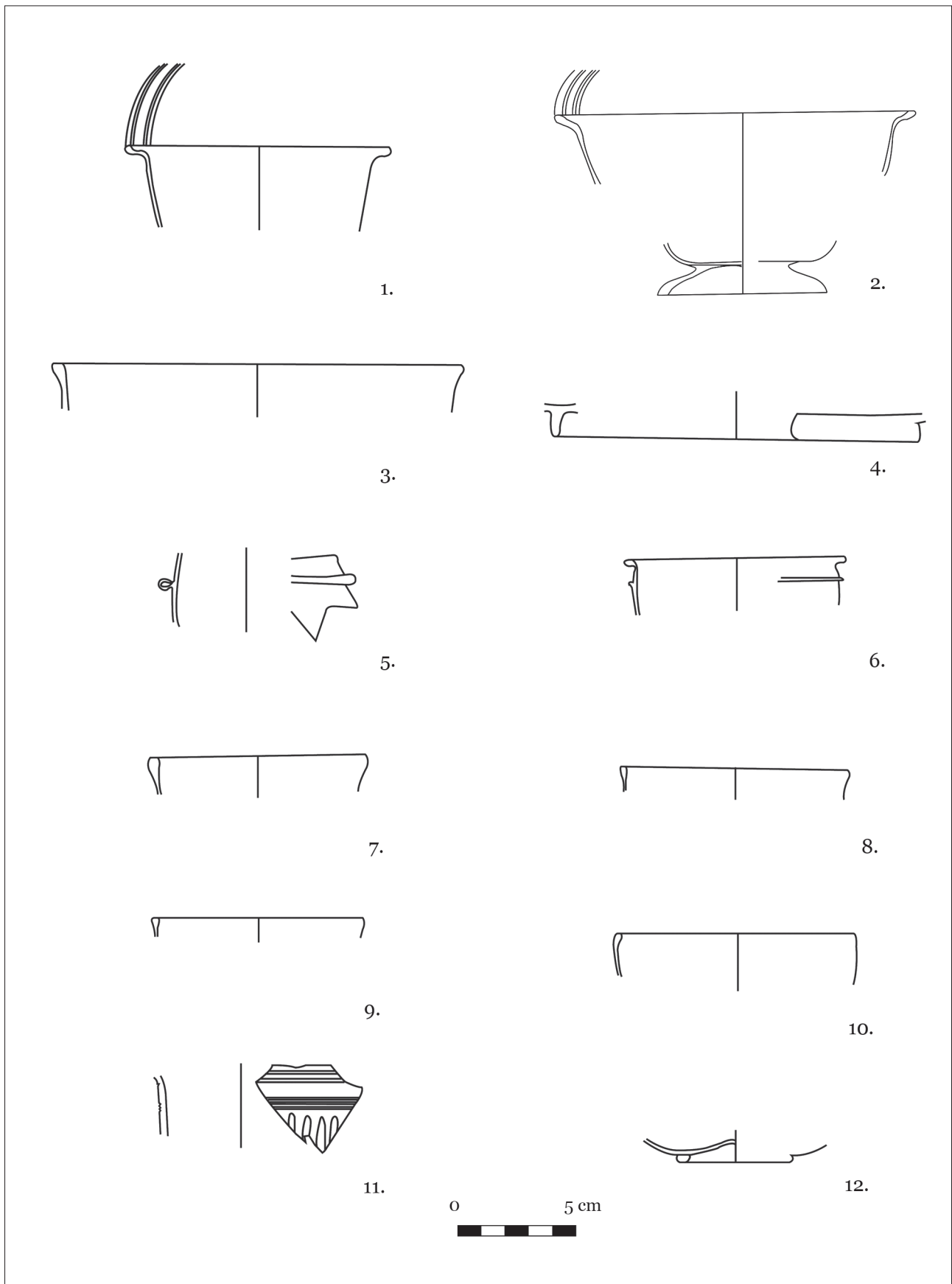

7. tábla: A 2. számú pincéből előkerült bronz lovassági díszsisak rajza (rajz: Burucs Julianna) és fotója (fotó: Bartus Dávid) felülnézetből, valamint az előkerülési helye

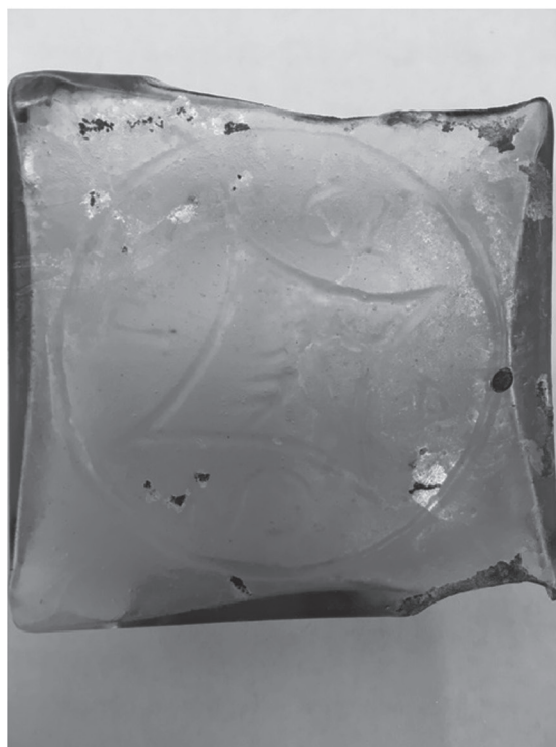
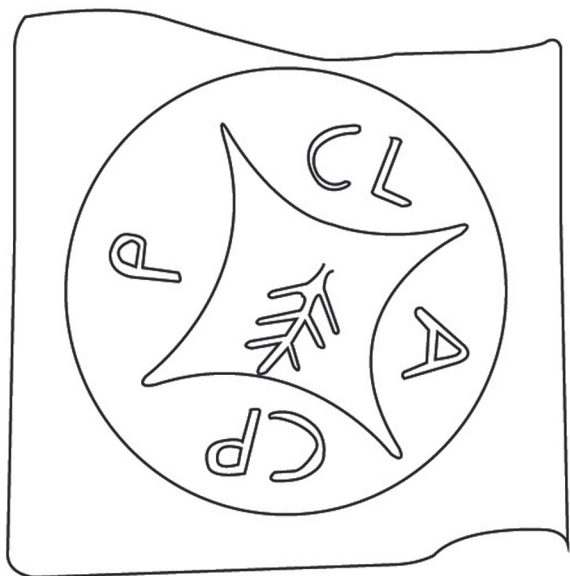

8. tábla: Téglabélyegek

9. tábla: Üvegleletek. Tálak, poharak

1.

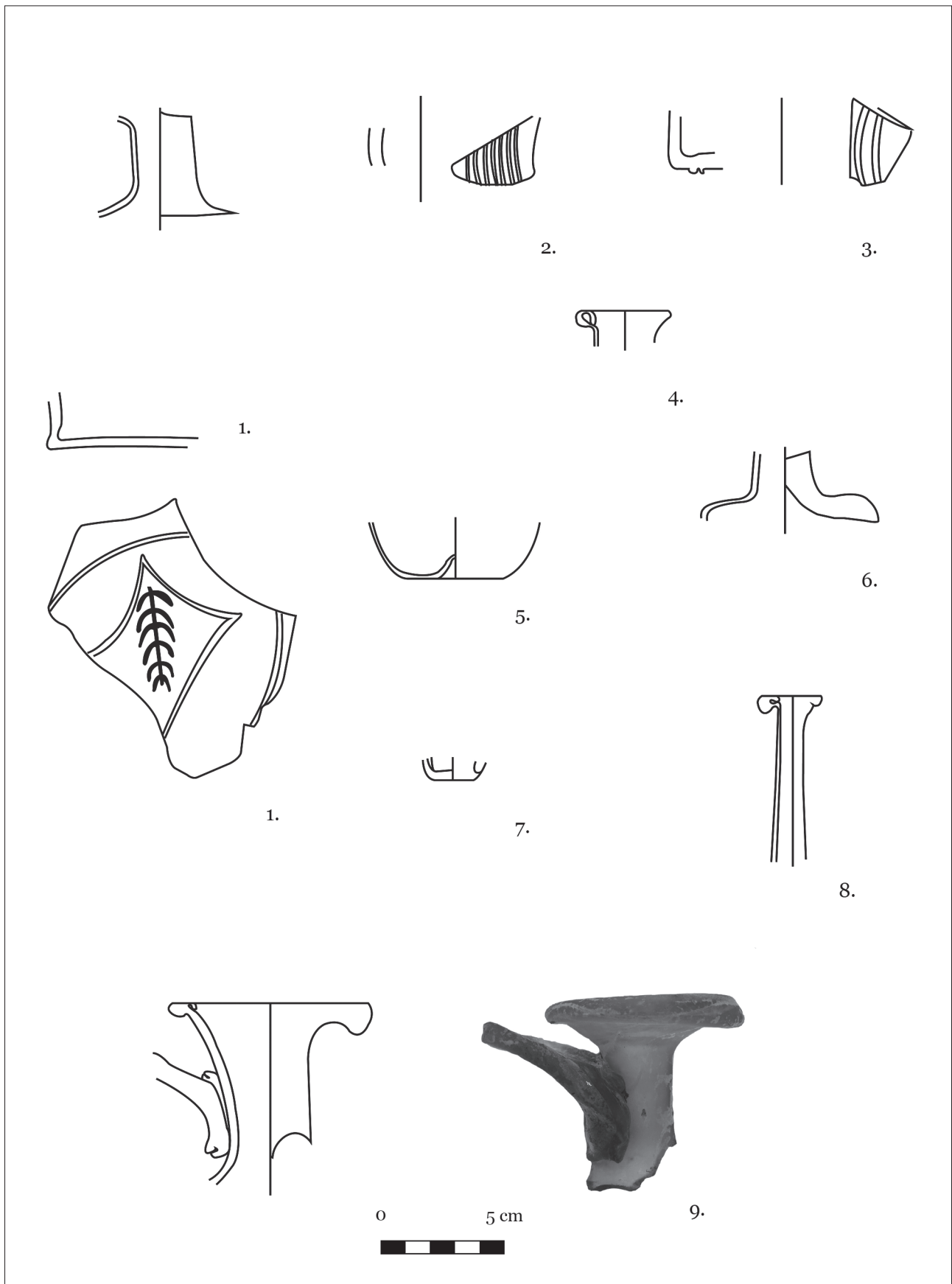

2.

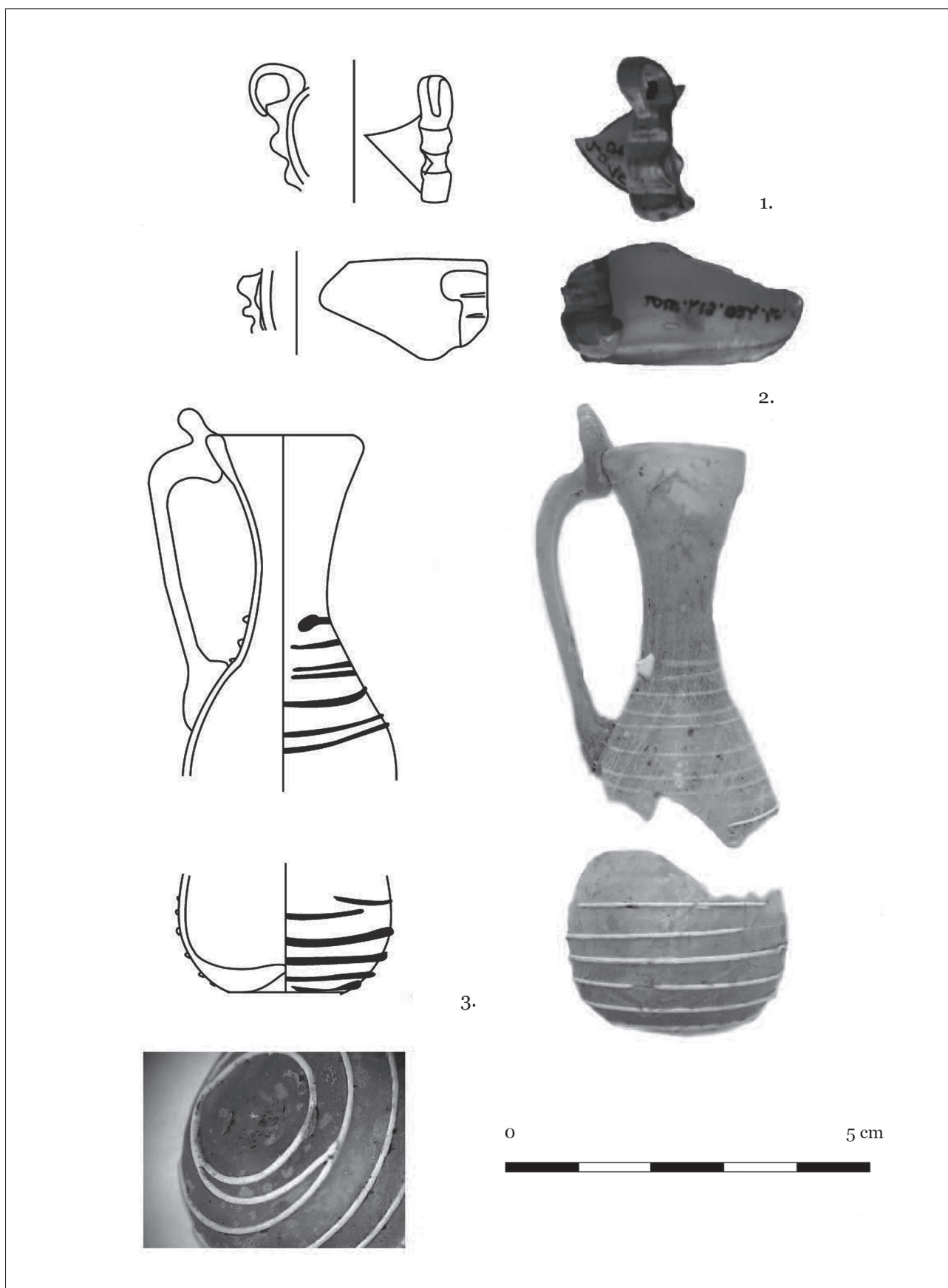
0 5 cm

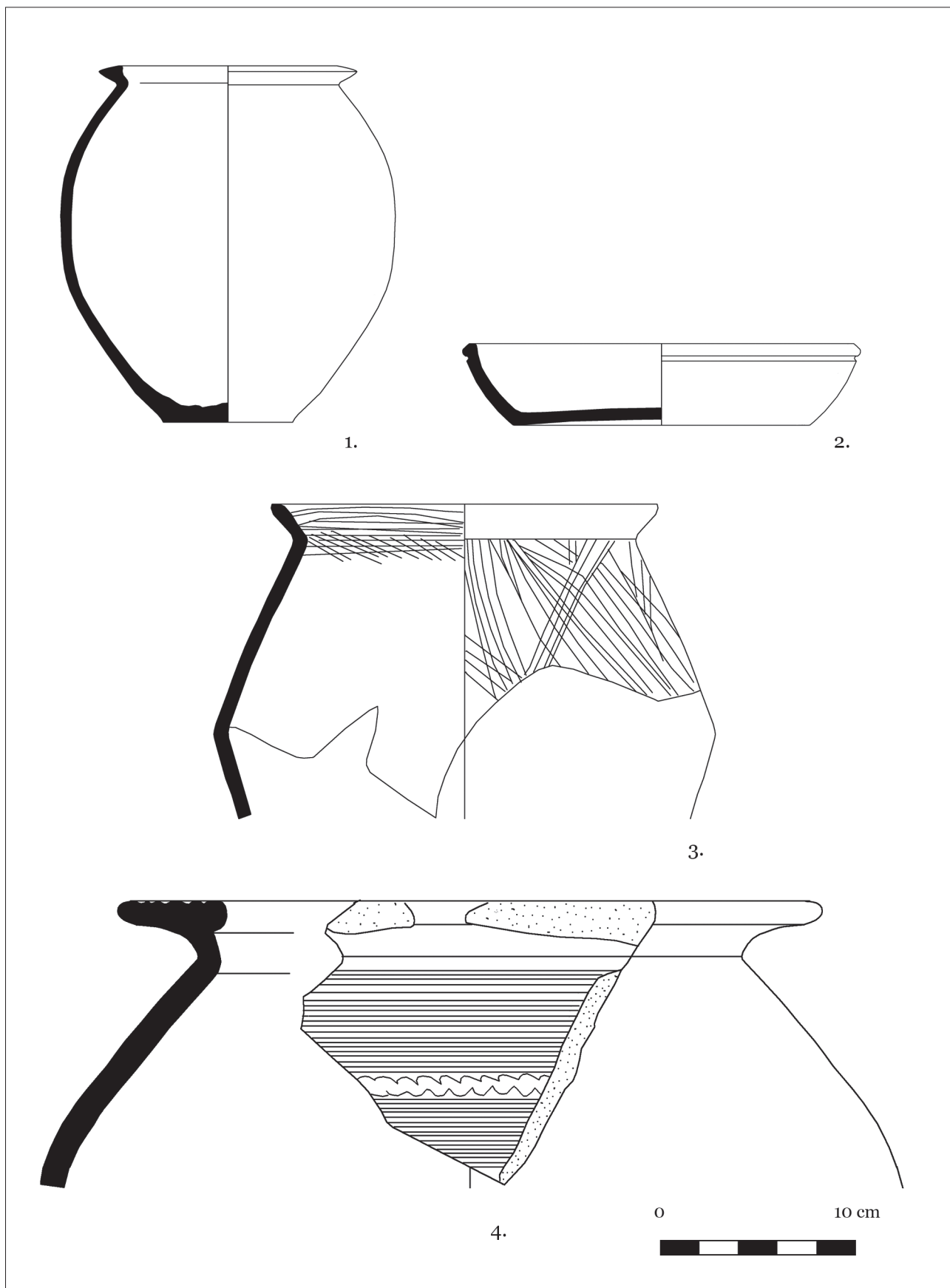
10. tábla: Üvegleletek. Hasábos testű, formába fújt palackok bélyeges aljtöredékei

11. tábla: Üvegleletek. Palack, korsó és illatszeres üveg töredékei

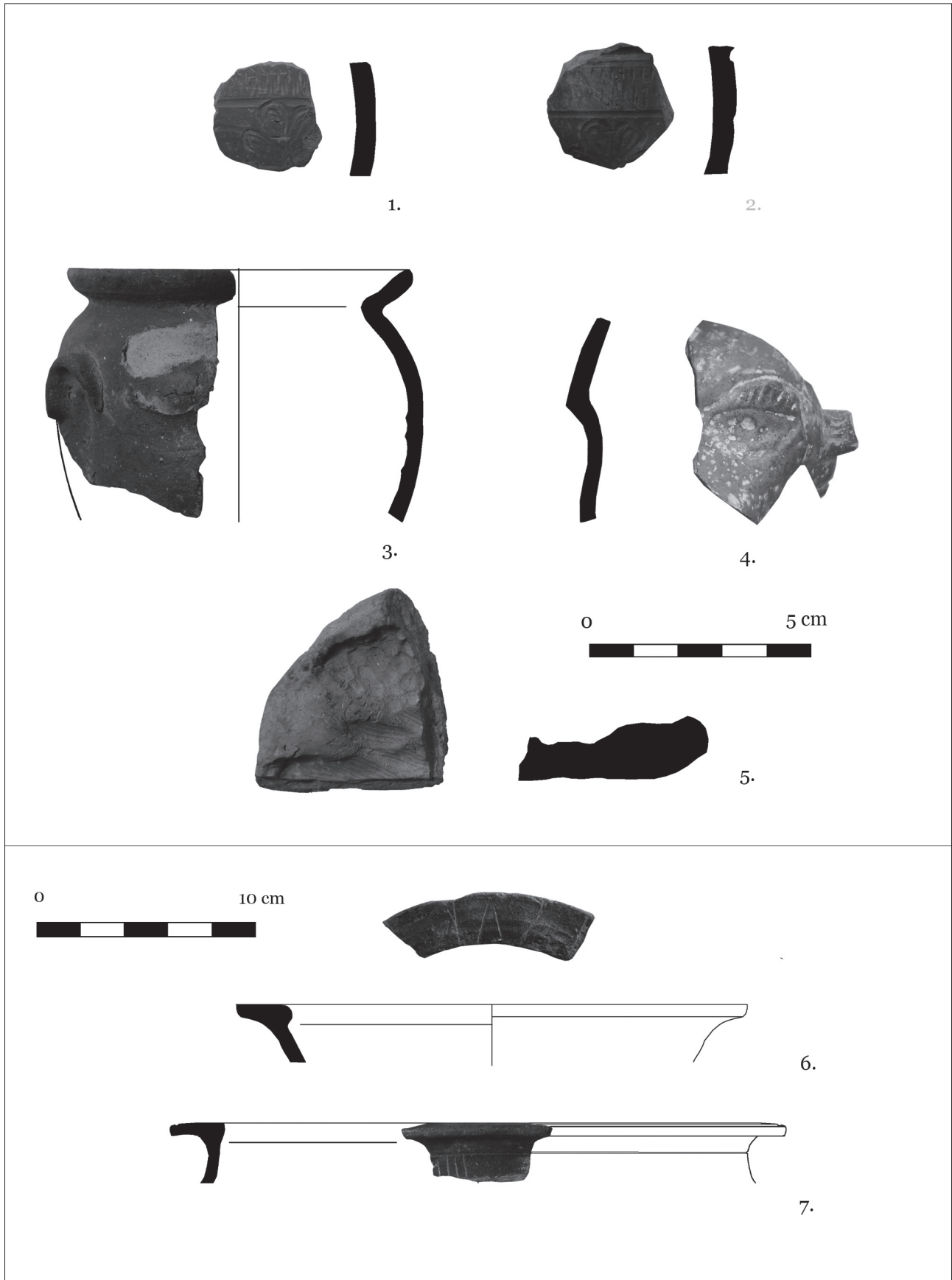
12. tábla. Üvegleletek. Illatszeres üvegek, korsók

13. tábla: Helyi kerámia 1.

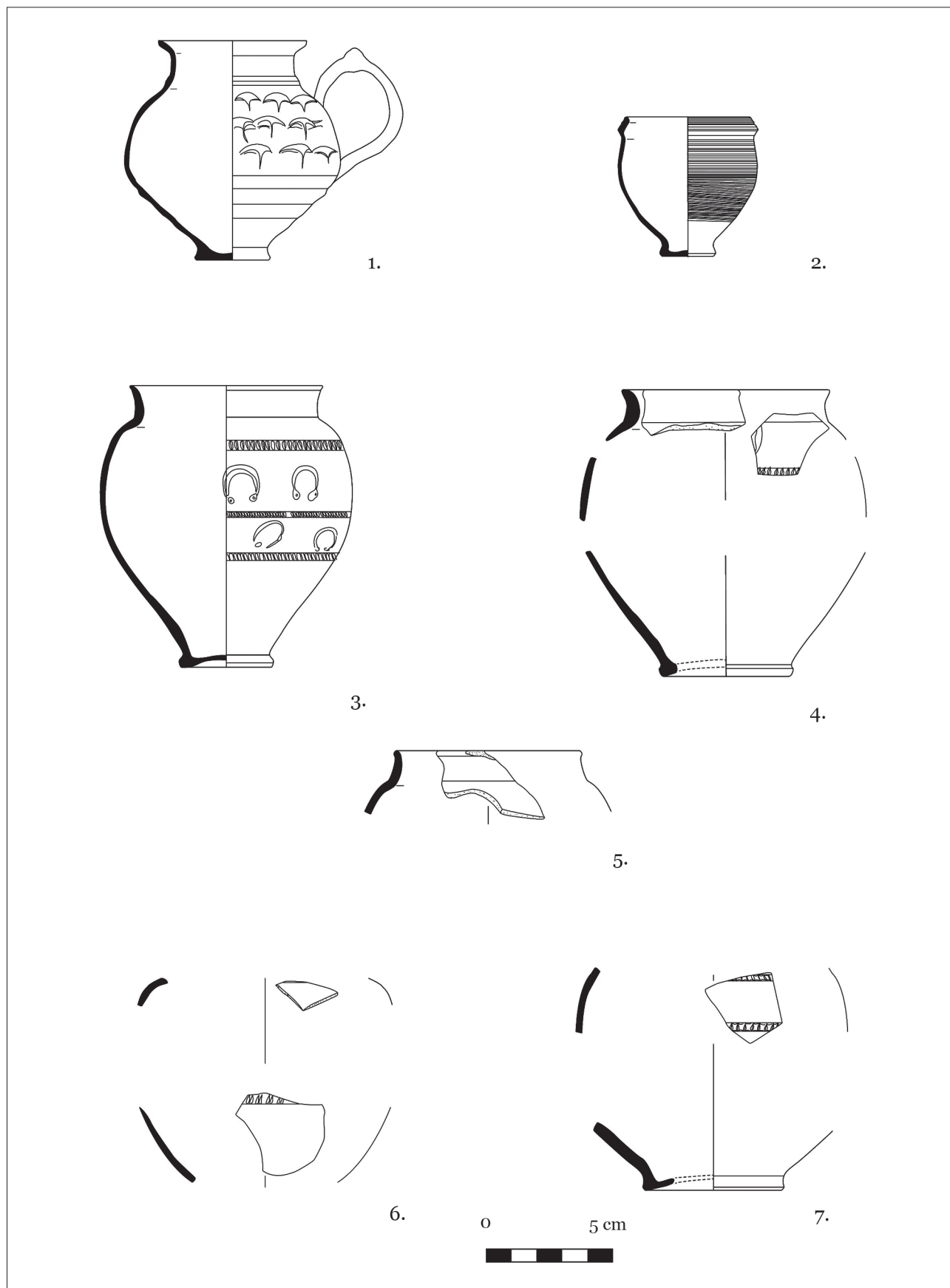

14. tábla: Helyi kerámia 2.

15. tábla: Helyi kerámia 3.

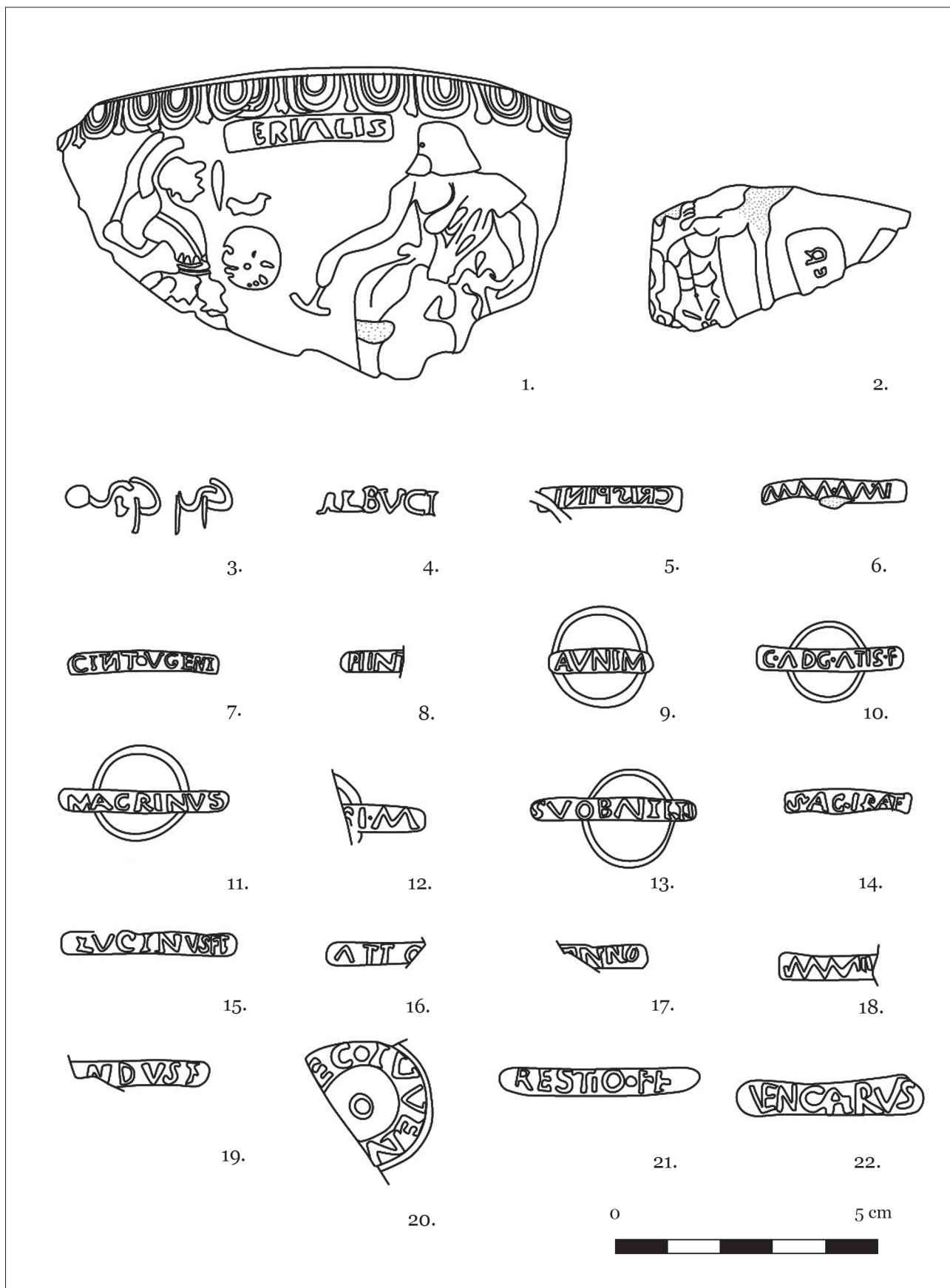

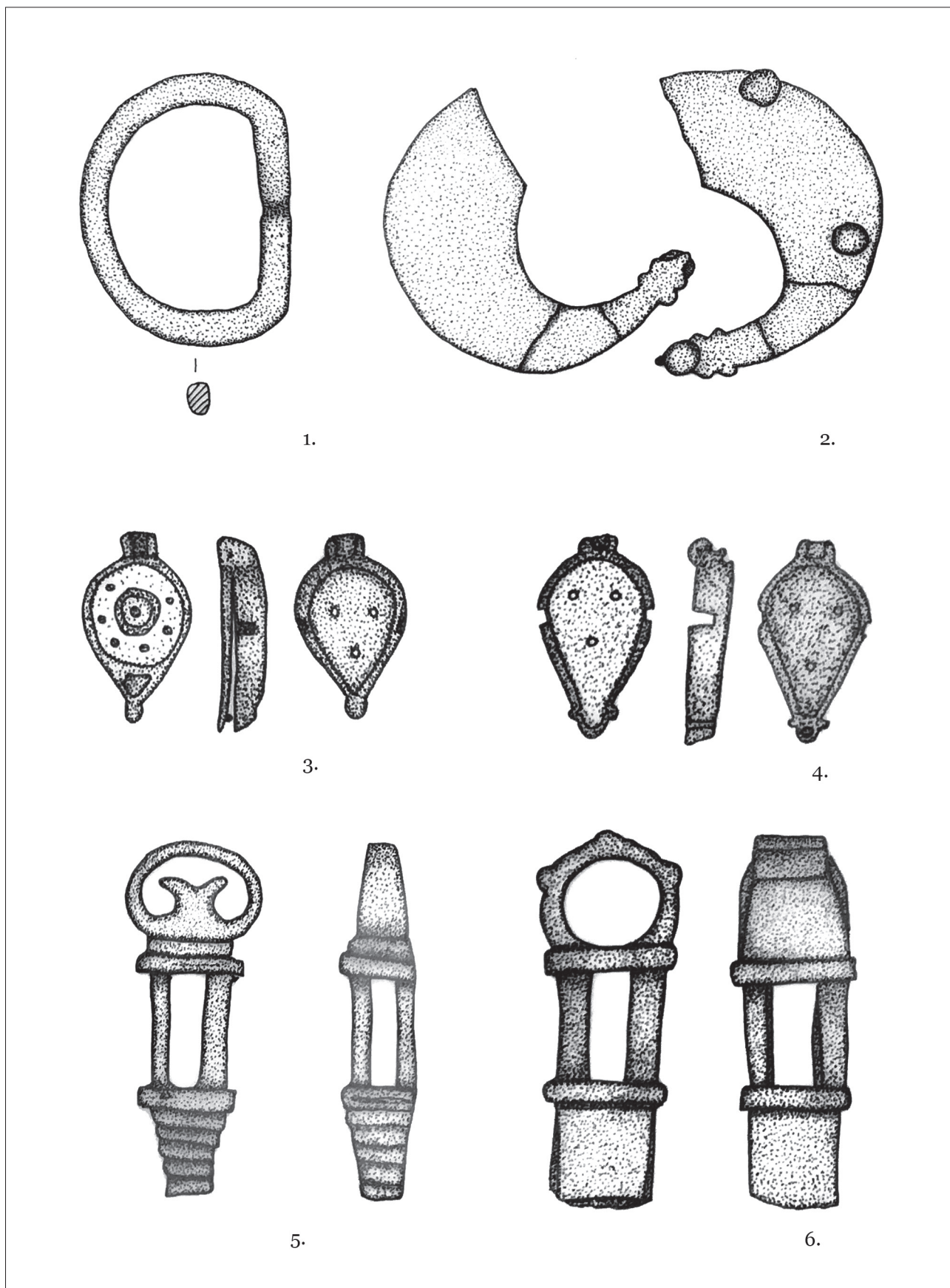
16. tábla: Import kerámia 1.

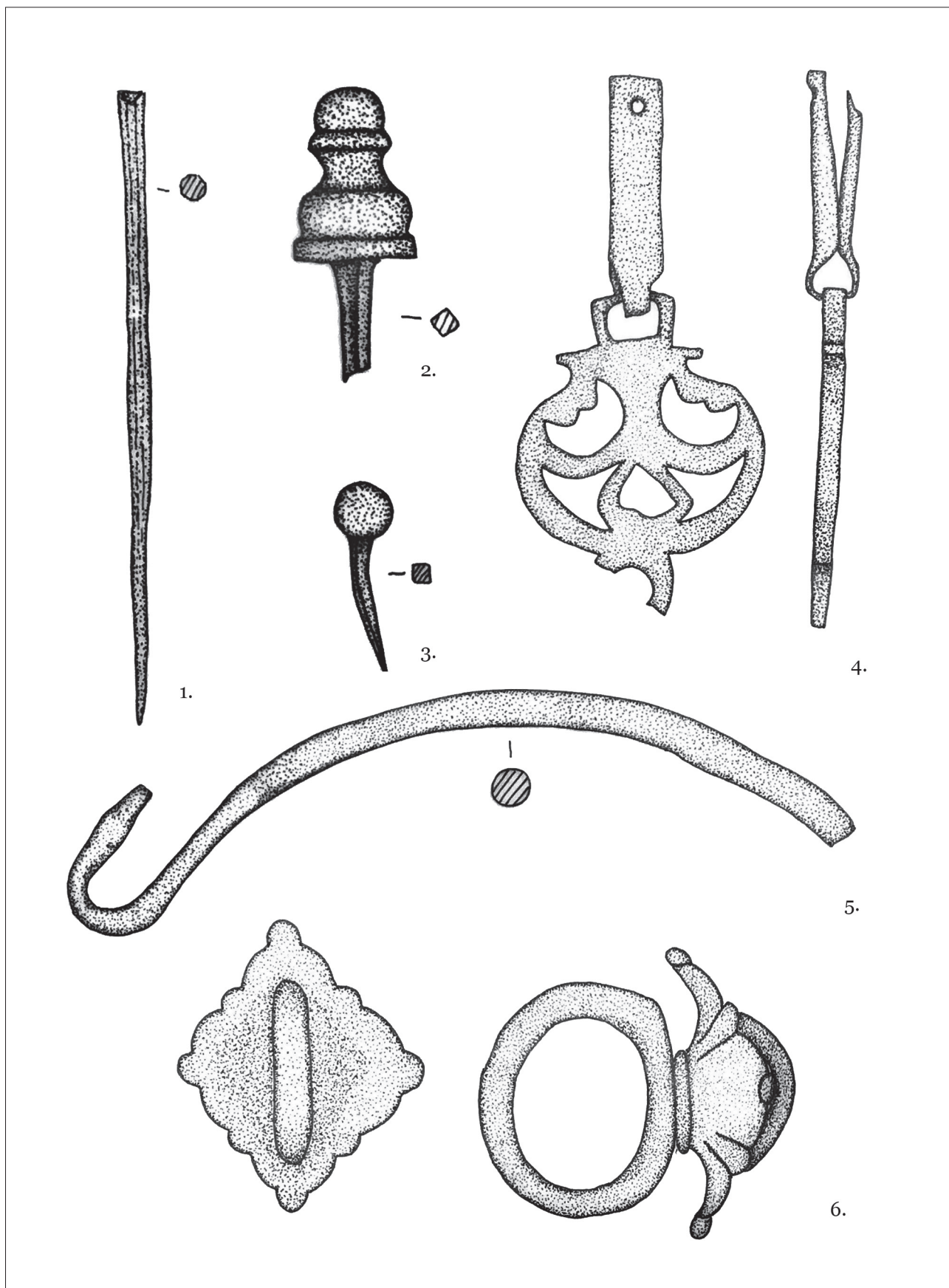
17. tábla: Import kerámia 2.

18. tábla: Terra sigillaták

19. tábla: Bronzleletek 1.

20. tábla: Bronzleletek 2.

A KÖTETBEN TALÁLHATÓ RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE –
ABKÜRZUNGSVERZEICHNIS – LIST OF ABBREVIATIONS

ActaArchBrig	Acta Archaeologica Brigetionensia (Komárom)
Acta ArchHung	Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae (Budapest)
AFMB	Archäologische Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg (Klagenfurt)
Alba Regia	Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis (Székesfehérvár)
Agria	Agria. Az Egri Múzeum Évkönyve (Eger)
AM	Archeometriai Műhely
Antaeus	Antaeus. Communicationes ex Instituto Archaeologico Academiae Scientiarum Hungaricae (Budapest)
AntHung	Antiquitas Hungarica (Budapest)
Arrabona	Arrabona. A Győri Xántus János Múzeum Évkönyve (Győr)
ArchÉrt	Archaeologiai Értesítő (Budapest)
ArchAust	Archaeologia Austriaca (Wien)
ArchHung	Archaeologica Hungarica (Budapest)
AV	Arheološki Vestnik (Ljubljana)
BalKözl	Balácai Közlemények (Veszprém)
BAR–BS	British Archaeological Report–British Series (Oxford)
BAR–IS	British Archaeological Report–International Series (Oxford)
BBBDP	Bericht der Bayerischen Bodendenkmalpflege (München)
BROB	Berichten van de Rijksdienst voor het Qudheidkundig Bodenmonderzoek in Netherland (Amersfoort)
BudRég	Budapest Régiségei (Budapest)
BVbl	Bayerische Vorgeschichtsblätter (München)
CarnJb	Carnuntum Jahrbuch (Wien)
CommArchHung	Communicationes Archaeologicae Hungariae (Budapest)
DissArch	Dissertationes Archaeologicae ex Instituto Archaeologico Universitatis de Rolando Eötvös Nominatae (Budapest)
DissMonSADJ	Dissertationes et Monographiae Saveza Arheoloskih Drustava Jugoslavije (Beograd)
DissPann	Dissertationes Pannonicae (Budapest)
FHI	Tatai Járási Földhivatal Irattára (Tata)
FiA	Forschungen in Augst (Augst)
FiL	Forschungen in Lauriacum (Linz)
FolArch	Folia Archaeologica (Budapest)
FontArchHung	Fontes Archaeologici Hungarici (Budapest)
FW	Fundort Wien. Berichte zur Archeologie (Wien)
Germania	Germania. Anzeiger des Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts (Mainz)
IKMK	Az István Király Múzeum Közleményei (Székesfehérvár)
IPH	Inventaria Praehistorica Hungariae (Budapest)
JRGZM	Jahrbuch des Römisch-Germanischen Zentralmuseums (Mainz)
KDM	Kuny Domokos Múzeum (Tata)
KDMK	Kuny Domokos Múzeum Közleményei (Tata)
KMMK	Komárom Megyei Múzeumok Közleményei (Tata)
KDM TA	Kuny Domokos Múzeum Történeti Adattára (Tata)
KDM TGy	Kuny Domokos Múzeum Történeti Gyűjteménye (Tata)
FolArch	Folia Archaeologica (Budapest)
MEFRA	Mélanges de l'École Française de Rome – Antiquité (Rome)
MFME StudArch	A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve – Studia Archaeologica (Szeged)
MNL KEML	Magyar Nemzeti Levéltár Komárom-Esztergom Megyei Levéltár (Esztergom)
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum (Budapest)
MNM BBM	Magyar Nemzeti Múzeum Balassa Bálint Múzeum (Esztergom)
MRGK	Materialen zur Römisch-Germanischen Keramik (Bonn)
NumKözl	Numizmatikai Közlöny (Budapest)
ORL	Der obergermanisch-raetische Limes des Römerreiches
PSZL	Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (Budapest)

RAE	Revue Archéologique de l'Est (Dijon)
RCRF acta	Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta (Bonn)
RégFüz	Régészeti Füzetek (Budapest)
RGZM	Römisch-Germanisches Zentralmuseum (Mainz)
RLÖ	Der römische Limes in Österreich (Wien)
Savaria	Savaria. A Vas Megyei Múzeumok Értesítője (Szombathely)
SEP	Studia Epigraphica Pannonica (Budapest)
SJ	Saalburg Jahrbuch (Berlin)
StudArch	Studia Archaeologica (Budapest)
StudArchMed	Studia archaeologica et mediaevalia (Bratislava)
StudCom	Studia Comitatus. Tanulmányok Pest megye múzeumaiból (Szentendre)
ŠtZ	Študijné Zvesti Arheologického Ústavu SAV (Nitra)
TBKT	Tata Barátainak Köre Tájékoztatója (Tata)
Varia ArchHung	Varia Archaeologica Hungarica (Budapest)
WMMÉ	A Wosinski Mór Múzeum Évkönyve (Szekszárd)
á	átmérő
h	hosszúság
m	magasság
mé	mélység
sz	szélesség
v	vastagság

